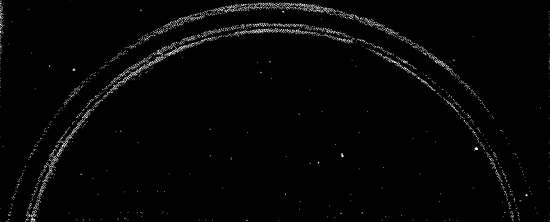

ШАМИЛ
ДЭЛИДАҢ

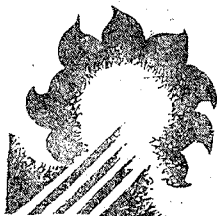
Һәҗәмбәлһ
астарбәл
һәҗәмбәлһ үзү

ШАМИЛ
ДƏЛИДАҒ

Һəҗамблн
астарбл
Һəҗамблн үзү

(ше рләр)

БА КЫ, ЈАЗЫЧЫ 1990

С(Аз)2
Ш 21

Редактору
АДИЛ ЧӘМИЛ

Шамил Дәлидағ

Ш 21 Һәјатын астары, һәјатын үзү. Ше'рләр,
Б., Јазычы, 1990, с 240.

ISBN 5—560—00616—5

Танынмыш шаир Шамил Дәлидағын бу кита-
бына халг әдәбијјаты руһунда, фолклор мотив-
ләри әсасында јазылмыш ше'рләр, гошма, тәч-
нис, кәрајлы вә бајатылар, ејни заманда классик
ән'әнәләрдән кәлән мәснәви вә гәзәлләр дахил
едилмишдир. Бу нүмунәләрин һәр бириндә елә,
обаја, доғма очаға бағлы шаирин вәтәндашлыг
јанғысы, инсанпәрвәрлик ешги сәмили вә образ-
лы ифадәсини тапыб. Мә'лум гәлибләр әсасында
јени поетик формалар ахтарышы да китабын
уғурлу вәһәтләриндәндир.

Ш 4702360200—
М—656—90 128—93

С(Аз)2

© Јазычы, 1990.

Аскеров Шамил Салим оглы
ЛИК ЖИЗНИ И СУТЬ ЖИЗНИ

Стихи

(на азербайджанском языке)

ВӘФАЛЫ, СӘФАЛЫ, ЧӘФАЛЫ ДАҒЛАР

Әзиз охучулар! Хәјалән сизинлә үз-үзә әјләшиб бир нечә кәлмә сөз сөјләмәјә еһтијач дүјдүм.

Улу устадымыз Шәһријарын «Һејдәр бабаја салам» поемасына мән дә чаваб јазмышам. Бу чаваб әввәлчә «Азәрбајҗан кәнчләри» гәзетиндә «Дағлар, архалы дағлар», сонра китабларымда «Дәлидағын шөһрәти» сәрләвһәси илә дәрч олунду. Кечирдијим ағлы-гаралы күнләр һәмин поемада өз әксини тапдығына көрә өмүр јолумдан о гәдәр дә кениш сөһбәт ачмаг фикриндә дејиләм.

Әзәмәтли Дәлидағын гојнунда јерләшән Кәлбәчәр рајонунун учгар обаларындан олан Афчакәнддә дүнјаја көз ачмышам.

Мән анамдан сорушанда јашымы,
Нәвазишлә тумарлајыб башымы,
Сығаллаыб үз-көзүмү, гашымы,
Деди:—Бала, гурбан олум адына,
Мән сөјләјим, сән өзүн сал јадына.

Долу чөлдә зәминизи дөјән ил,
Узун јалда гурд гузуну јејән ил,
Сону гураг, кечәләри кәјән ил,
Пајыз фәсли бу дүнјаја кәлмисән,
Ағламысан, гымылданыб күлмүсән.

Ијирми ил гара дам алтында өмүр-күн кечирәндән, сонра анам билдирди ки, әмимкилин килими тохундуғу заман пајыз јурдунда дүнјаја кәлмисән. Һәмин килимин үстнүдә «1929» рәгәми варды. Беләликлә, 1929-чу илин пајыз фәслиндә анадан олдуғум дәгигләшди.

Бизим дағ кәндләриндә тојлар, шәнликләр ашыгсыз кечмәзди. Тез-тез сазын, зурна-балабанын сәси ешидиләрди. Јахшы јадымдадыр. Һачы Чәлилин гара дамында бир ашыг тој кечирирди. Она додагдәјмәз тәчнис

охумагы сифариш етдиләр. Ашыг бир агыз охумушду ки, гочалар башларыны булајыб наразылыгларыны билдирдиләр. Бу арада әмим Абдулла ијнәни ортадан сындырыб бир парасыны ашыға верәрәк деди ки, бу ијнә ғырығыны дикинә додагларынын арасына гојуб чалыб-чағырсан додагдәјмәз охудугуна инанырыг.

Ашыг јаман јердә ахшамламышды. Ијнә ғырығыны додагларынын арасына гојуб агзыны тәзәчә тәрпәтмишди ки, додагларыны ган көтүрдү. Биз ушаглар бунун сәбәбини билмәсәк дә, јәгин етдик ки, ашыг додагдәјмәзин дүзкүн охумајыб.

Бундан сонра бир јерә јығышыб, ше'р јаза билмәсәк дә, өз аләмимиздә додагдәјмәз чүмләр дүзәлдиб ијнә ғырығыны вә ја чөпү додагларымызын арасына гојуб оилары тәләффүз едирдик. Бизим дә агзымыз тез-тез ганз бәләнирди. Бу иш бир нечә дөфә мәним дә башыма кәлди. Сорушуб, өјрәниб, анлајырдыг ки, чүмләрдә «б», «в», «п» кими горхулу һәрфләр ишләтмишик. Бәләчә додагдәјмәзин нечә јарандыгынын сирри бизә мә'лум олурду. Јери кәлмишкән дејим ки, додагдәјмәз ше'рдә мүтләг доггуз һәрф ишләдиләмәлидир: б, в, м, п, ф, о, ө, у, ү. Лакин бә'ән бу гајдада јазылмајан «додагдәјмәз»ләрә дә раст кәлирик.

Мәнә елә кәлир ки, һеч ушаглыг дөврүнү јашамамышам. Чүнки он ики јашым тамам олмамыш Бөјүк Вәтән мұһарибәси башланды. Кәндимизин чаванлары чәбһә-јә кетди. Ели доландырмаг гочаларын арвадларын вә ушагларын өйләсинә дүшдү. Ушаглар бирдән-бирә дөнүб чаван олдулар...

Әввәлчә мәктәбдә одун јаран ишләдим. Одуну мөшәдән шөләмиздә дашыјырдыг. Сонра хыш тутдум, һодаглыг еләдим.

Нәһајәт, Мирзә адлы бир чобанла беш јүз гојунун чобаны олдум. Мирзә вә кәндимизин бир чох башга чобанлары синәдәфтәр идиләр. Ахшамлар бир јерә топлапыб тәрәф-мүгабил олуб гошма, кәрајлы, тапмача демәкдән јорулмурдулар. Бош вахтларда «дирәдәјмә», «чинликағач», «мәтә газма», «папагалдыгач» ојунларыны бөјүк кәнчлик ептирасы илә башлајыр, бирдән-бирә чавана дөнүш биз ушаглары да өзләри илә чийн-чийнә ојнамаға һәвәсләндиридиләр.

Бир ахшам чобанлар илә гузучуларын «ше'рләшмә» јарышы башлады. Бир гузучу өзүнүн ше'рини охуду. Биз она чаваб вермәлијдик. Чобан Мирзә үзүнү мәнә тутуб

деди:—Савадлы адамсан (мән једдинчи синфи битир-мишдим), гузучунун чавабыны көрөк сән верәсэн. Нә вахта кими ағзына су алыб отурачагсан?

Мән хурчунумда кизләтдијим дәфтәрчәми чыхарыб утана-утана ашагыдакы мисраларла башлајан «ше'рими» охудум:

Һаваја бурахын о төрлан гушу,
Чыхыбды Һитлерин башындан һушу...

Бу «ше'рин» сәси, сорағы бүтүн кәндә јайылды, ону мәктәбин дивар гәзетиндә чап етдиләр. Севиндијимдән ганадым олсајды учардым. Бундан сонра һәвәсләниб јазыларымын сајыны артырдым, чобанларын «ше'рләш-мә» кечәләринин фәал иштиракчысы олдум.

Кәндимизин бир чох гадынылары јас јерләриндә кә-зәл сәслә ағы дејиб мәчлисис урвата миндирәрдиләр. Инә-ји, гојуну сағанда пәсдән маһны охујардылар. Сөзләри бајаты шәклиндә олан бу маһнылар «ејдирмә» адла-нырды:

Нәнәм, а «ханым» инәк,
Дәрдинә јаным, инәк.
Сүдүнү булаг ејлә,
Чијәрим, чаным инәк.

Нәнәм, а «турач» инәк,
Ел сәнә мөһтач, инәк.
Сүдүнү бол ејләјиб
Ол дәрдә әлач, инәк.

Бах беләчә гошмалар, кәрајлылар, тәчһисләр, ба-јатылар, ағылар, сајачы сөзләри ешидә-ешидә, гојундан отуз миндән дә чох кејвир чешмәләр чағлајан, јүзләрлә нарзан булаглары зүмзүмә едән, логман исти сулары фәвварә вуран, дөрд минә јахын битки вә күл-чичәк би-тирән, фүсункар мәнзәрәләри гәлбләри охшајан дағлар-да һәјатын исти-сојуғуна дөзә-дөзә, ширинини вә ачы-сыны дада-дада, ениш-јохушуну көрә-көрә бөјүмүшәм.

Һәр бир јүксәклијин мүөјјән һәдди олдугуна инан-дығым кими она да инанмышам ки, алчаглығын, шә-рәфсизлијин сәрһәдди јохдур. Виңдан базара гојулуб сатылан јердә, үрәкләрдән инсаф-мүрвәт итәндә инсан алчалдыгча алчала биләр. Севинирәм ки, аталарын «ел үчүн ағлајан көз кор олар» кәламы өмүр јолумун үс-түнә чыхыб. Шәр, бөһтан охуна дәфәләрлә тутулсам да халгын рәғбәти әгидәми дәјишмәз, ирадәми сарсылмаз едиб. Она көрә дә өзүмү һәмишә халга борчлу билмишәм.

Элбэттэ, бу борчу өдэмэк олдугча мүшкүл ишдир. Бу-нуула белэ, һајатым боју сә'ј көстәрмишәм ки, һеч ол-маса бу бөјүк борчун чүзи һиссәсини гајтара билим. Бу истәк вә арзу илә зәһмәти өзүмә дост сечмишәм. Ачдыр-дығым јоллары, әсасән, пулсуз тикдирдијим мәктәб би-наларыны, нәгшәмлә һөрүлән музеји, шахмат евини вә нечә-нечә беләчә ишләри јадыма саланда тәсәлли тапы-рам, даһа инамла чалышмаға һәвәсим артыр...

Бир вахтлар јазыларымы чап етмирдиләр. Мән дә үрәјимдән кечәнләри дашла диварлара һәкк едирдим. Гәлбимин сөзләрини инди о нахышлы диварлардан оху-маг олар.

Мәни ше'р јазмаға јашадығым мүһит—әлбәттә, әс-линдә ән бөјүк вә дәрин мәзмунлу «ше'р китабы» олан дағлар вадар етди. О дағлар ки, кениш синәләри һикмәт китабынын вәрәгләри, чығырлар мисралары, јоллар мөһүрбәндләри, бәнөвшәләр суал ишарәләри, шиш гајалар нидалары, шыр-шыр ахан чајлары чошғун илһамыдыр. Тәбиәтин белә бир дилбәр күшәсиндә јашајанларын һаг-гы јохдур ки, ше'рә, сәнәтә вургун олмасын.

Һамымыза мә'лумдур ки, һеча илә јазылан чарпаз гафијәли ше'р шәкилләри мүасир поезиямызда апарычы рол ојнајыр. Тәһнис, додаг, әјәмәз вә бу гәбилдән олан башга ше'р шәкилләри заман кечдикчә сыхышдырылып арадан чыхарылып. Буна көрә дә, јашадығым мүһитин тә'сири вә халга борчумун бир зәррәсини өзүнә гај-тармаг арзусу илә бу китабы һазырлајаркән классик гај-наглара, халг әдәбијјаты ән'әнәләринә сөјкәнмәји гәра-ра алдым. Гаршыма белә бир мәгсәд гојдум ки, бу ше'р шәкилләринә мүәјјән бир јенилик әлавә едим. Һәмин нијјәтлә јени формалы ше'рләр үзәриндә ишләдим. Дүз-дүр, бә'зән форма далынча гачмаг мәзмуна хәләл кәти-рир. Имканым даһилиндә чалышмышам ки, мәзмуну формаја гурбан вермәјим. Анчаг өзүмү елә чәтин јол-лара салмышам ки, мүәјјән гүсурлары арадан галдыра билмәмишәм. Јаратдығым јениликләр хатиринә белә нөг-санлара бә'зән биләрәкдән јол версәм дә, гәти әмин ол-мушам ки, мәзмунсуз форма олмадығы кими, формасыз да мәзмун ола билмәз.

Мәзмун дәјишдикчә форманын да дәјишмәси лабүд бир һалдыр. Шаирләримиз башга халгларын әдәбијјат-ларындан бәһрәләнмәклә ше'римизә јени формалар кә-тириләр. Бу вачибдир. Зәннимизчә өз гајнағларымыз әсасында јени формалар јаратмаг даһа вачиб вә зәрури-дир.

Јери кәлмишкән дејим ки, тамаһа, вичдансызлыға, кол дибиндән күрәкләри нишан аланлара гаршы фик-
рими ше'рләримдә дәфәләрлә билдирмишәм. Вәтәнә,
халға хидмәтин мүгәддәс олдуғуну дәнә-дәнә исрар ет-
мишәм. Бүтүн бунлар тәкрар кими көрүнә биләр. Фәгәт
белә фикирдәјәм ки, вәтән вә халғ һамы үчүн әбәди вә
әзәли мөвзу олмалыдыр. Бөһтаның, шәрин, ифтираның
торуну аллаһ һеч кимә гисмәт еләмәсин. Каш белә бә-
лалары башгасынын башында көрәндә һеч ким «нә иши-
мә галыбдыр» демәсин. Бу мәним гәлбимин шаһ диләк-
ләриндән биридир.

Гајыдаг мәтләбә. Бахаг көрәк китабда һансы ше'р
формаларындан нүмунәләр верилиб:

Дилин зәнкилији тәкчә һәмин дилдәки сөzlәрин чох-
луғу илә дејил, ондакы идиоматик ифадәләрин чохсајлы
вә тутарлы олмасы, чинас јаратма имканларынын бө-
јүклүју, сөзәјнатма мејданынын кенишлији илә дә өл-
чүлмәлидир. Бу мә'нада Азәрбајҗан дилинин дүнјанын
ән зәнкин дилләриндән бири олдуғу барәдә гәти фикир
сөјләмәк олар. Һәтта чәсарәтлә демәк мүмкүндүр ки,
чинасјаратма имканларына көрә Азәрбајҗан дилинин
бәлкә дә тајы-бәрабәри јохдур. Индијә гәдәр әдәбијја-
тымызда ән чоху 6—7 чинас ишләнән тәчнисләрә раст
кәлмишик. Сән демә, Азәрбајҗан дилиндә 30 вә даһа чох
мә'насы олан чинаслар тапмаг мүмкүн имиш. Китабы
вәрәгләдикчә «Күлсәнәминди» адлы бир тәчнисә раст
кәләчәксиниз вә охујуб јәгин едәчәксиниз ки, чинас ки-
ми ишләнән бу сөзүн 31 мә'насы вардыр. Һәмин тәчнис
белә башланыр:

Дөјүнән гәлбим дә, һәјәчаным да,
Һәр ики көзүм дә Күлсәнәминди.
Гурбанды дедији «һә»јә чаным да,
Мәним һәјәтымды Күлсәнәм инди.

Сәһв олмаз Фәрһадын ширин сөзүндә,
Илгарлы олдуму Ширин сөзүндә?
Позулмаз әһдин дә, ширин сөзүн дә
Еј гәлбим, севиниб күл, сәнәминди.

Тәчнисин бүтүн рәдиф мисраларында «Күлсәнәмин-
ди» сөзү һәрфләрин јери вә сырасы дәјишмәдән парча-
ланыб јени мә'налы ифадәләр әмәлә кәтирир.

Бу сәтирләрин мүәллифи 40 чап вәрәги һәчминдә
«Азәрбајҗан дилинин мәнзум чинас лүғәти»ни һазырла-

мышдыр. Үмид едирик ки, јахын кэләчәкдә охучулар
һәмин лүгәтлә дә таныш ола биләчәкләр.

Әдәбијатымызда додагдәјмәзләр, тәһнисләр, до-
дагдәјмәз тәһнисләр, әввәл-ахыр шәкилли ше'рләр вар-
дыр. «Әввәл-ахыр» шәкилиндә ше'р јазанларын ән нәзәрә
чарпаны Молла Чүмә олмушдыр. Үмүмијјәтлә, ашыг ја-
радычылыгында әввәл-ахыра аз тәсәдүф едилир. Әввәл-
ахырда ше'рин бүтүн мисраларынын әввәли ејни һәрф-
лә башлајыб һәмин һәрфлә дә гуртармалыдыр. Ејни бир
ше'рин һәм тәһнис, һәм додагдәјмәз, һәм дә әввәл-ахыр
олмасына раст кәлмәдијимизә кәрә, бу үч чәтинлији
бир јерә топлајыб ше'р нүмунәси јаратмаға чәһд ет-
дим. Мәсәлән, китабда гаршыныза чыхачаг ашағыдакы
ше'р һәм тәһнис, һәм догуз һәрф ишләнмәјән додагдәј-
мәз, һәм дә әввәл-ахырдыр:

ТӘКӘРИ ШИШДӘН

Ничат ахтар нәрә, алыш, јаша, јан,
Наһагдан гајытса тәкәри шишдән¹.
На аилыг ејләсә кинлә јашајан,
Нејләсин кечәндә тәк әр, иш-ишдән.

Натараз јетәнә әришди, инан,
Наггалдан кен кәзсән, әр ишди, инан.
Нәдир һәјат? Арғач-әришди, инан,
Нә десин, данышсын тәк әриш, ишдән?

Нәдир нишанәси гејрәт, ар—хасын,
Нәләһг диләди:—Әһл, арха, сын.
Нијәти әјриләр јыхса архасын
Накаһан ендирәр тәк әри шишдән.

Нијә нәркиз әкдин, сән тикан дәрдин?
Никаран Дәлидаг, чичәји дәр, дин.
Нәрсәнсә, шиш етсә чијәри дәрдин,
Нәгә чәк ел јансын, тәк әри шишдән.

Көрүндүјү кими бу әввәл-ахыр, додагдәјмәз тәһни-
син бүтүн мисралары «и» һәрфи илә башлајыр, «и» һәр-
фи илә дә гуртарыр.

Јениликләрдән бири дә «төрәмә» адлы ше'рларин
китаба дахил едилмәсидир. Бу шәкилли ше'рләр ејни

¹ Шиш—дағ мә'насында.

сөздөн вә ифадәдән һәр дөфә биринчи һәрфи атылмагла
јаранан гафијәләрлә јазылмышдыр. Башга сөзлә, һәр
дөфә бир һәрф атмагла ики вә ја бир нечә гафијә төрә-
мишдыр. Мәсәлән, ашагыдакы мәснәвијә фикар верәк:

Атомла јандыраp тамам од әрзи,
Һәрбин од ағзыны тикмәсә дәрзи.

Бурада «од әрзи» ифадәсиндән «о» һәрфи атылмаг-
ла «дәрзи» сөзү төрәмишдыр.

Јахуd:

Күрәјә дүшәндә дөзүб од әмир,
Она көрә белә мөһкәмдир дәмир.
Бу дүнја беләдир: шаһы едәр мат,
Адичә дүнјада, адичә бир ат.

нијада

Ән бөјүк сәрвәтдир инсана камал,
Вәтәнә хидмәтдир ән улу амал.

Јухарыдакы һәр үч мәснәвидә дә һәр дөфә бир һәрф
атылмагла јени гафијәләр төрәјиб јаранмышдыр.

Китаба «төрәмә бајатылар», «төрәмә гошмалар»,
«додагдәјмәз төрәмә гошмалар», «төрәмә дөрдлүкләр»,
«чиниаслы сәккизликләр», «додагдәјмәз саллама кәрәјлы-
лар», «додагдәјмәз төрәмә кәрәјлы», «додагдәјмәз гә-
зәлләр», «додагдәјмәз мүстәзәдлар», «додагдәјмәз кө-
зәлләмә» кими ше'р шәкилләри дахил едилмишдыр. Кү-
ман едирәм ки, белә ше'рләрин јазылмасында нечә чә-
тинликләрин мејдана кәлмәсини биз һамымыз бирликдә
тәсәввүр едирик.

Китаба «Мәнзум идиомлар» адлы кичик бир бөл-
мәјлә дә таныш олачагсыныз. Билдијиниз кими, идиом-
ларын мүстәгим мә'насы аздыр вә ја һеч јохдур. Амма
белә сөзләрин мәчәзи мә'насы һикмәтли вә дәриндир.
Мәсәлән, «көзүм сәндән су ичмир» ифадәсинин мә'насы
илк бахышда нәзәрә чарпмыр. Бир идиоматик ифадә
кими онун мә'насыны кениш изаһ едиб јазмаға бир дөф-
тәр чатмаз. Бу ифадә е'тибарсыз, сөзүнүн үстүндә дур-
мајан, јаланчы, вәфасы олмајан, әмәли шүбһәли, адды-
мыны әјри атан, һәр күн бир сифәтә кирән адамлар һаг-
гында дејилир. Бурадан көрүндүјү кими идиомларда сөз
вә ифадә гыса вә аз, мә'на олдугча дәрин вә кениш-
дыр. Буналары нәзәрә алыб халг дилиндән кәлмә ифадә-
ләрдән истифадә едәрәк «мәнзум идиомлар» башлығы
алтында бејтләр јаздым.

Ел көзү

Сөйлө, ел көзүтөк тәрәзи ханы,
Һәм яхшыны чәкә, һәм дә җаманы.

Дүз сөз вә бөһтан

Дүз даныш, башына гызыл алыб кәз,
Бөһтан ајаг тутар, җериҗә билмәз.

Көзүкөлкәли

Боҗиуна минмишди онун бир дәли,
Дүш деҗә билмирди көзүкөлкәли.

Әл вә дил

Белә гаҗда вар:
Әл узун олдуҗча
Дил көдөк олар.

Вәфалы, сәфалы, чәфалы дағлар диҗарындакы шан-
ранә мүнитин «меҗвәси» олан бу китаб ел булағындан,
халг чешмәсиндән «су ичиб». Елин сөзүнү елин өзүнә
гаҗтармаг ниҗҗәтиндә олмушам. Фәгәт, нечә гаҗтардығы-
мы деҗә билмәрәм...

Мүәл्लиф

ДӨРДЛҮКЛЭР

ДӨРДЛҮКЛЭР

Ағыл

Аталар бир кәлмә демәйиб һәдәр,
Сәни хилас едәр дар күндә пешә.
Һәр нәји хәрчләсән азалыб кедә,
Ағылы ишләтсән артар һәмишә.

Ағырлыг етмәз

Белини әймәмиш жүкә чарә гыл,
Таб кәтирә билмәз сән бојда даша.
Амма, дағ чәкидә олса да ағыл,
Јенә дә ағырлыг ејләмәз баша.

Ән бөјүк дәһшәт

Гәлбләрин бузуну парчаламагдан,
Асандыр зәррәни жүз јерә бөлмәк.
Инсана ән бөјүк дәһшәтдир, инан,
Бир дәфә доғулуб, мин дәфә өлмәк.

Ипинин үстә

Овхарлы олса да ағзы балтанын,
Баш гојуб јатарам күпүнүн үстә.
Кәсәрсиз олса да—ели сатанын
Одун јығмаг олмаз ипинин үстә.

Гадаған олана

Һеч бир шүбһә јери ғалмасын дејә
Сөзүнү һәјатда сынајыб инан.
Чавабы чәтиндир, билмирәм нијә
Гадаған олана һәрисди инсан.

Ортаја чәкди

Көзәллик јарышы олду дүнјада,
Товуз, кәклик илә кәнарда сәкди.
Онларын һеч бири дүшмәди јада,
Ғарға баласыны ортаја чәкди.

Мәһәк дашы

Бәденә сәркәрдә инсан башыдыр,
О да ола билмәз үрәксиз мәтин.
Әгидә һәјатын мәһәк дашыдыр,
Ирадәдир көкү һәр чәсарәтин.

Дәрд әләмәт

Дәјанәт—дар күнүн хиласкарыдыр,
Сызылты—дәрд вахты бир мүсибәтдир.
Үмидсизлик—ғәлбин гәм-гүбарыдыр,
Хош арзу—инсана ғалибијјәтдир.

Дөј вә сөј

Нијјәтин тез баша јетишсин дејә,
Һәмишә дәмири исти икән дөј.
Дәрд-бәлә јанындан өтүшсүн дејә
Нәфсини чиловла, тамаһыны сөј.

Тамам ојунду

Һәјат, сәнин ишин тамам ојунду,
Баш ача билмәјиб, гәлбим јаныбды.
Әтирли бәнөвшә әјрибојунду,
Пис гохулу гангал дик дајаныбды.

Салбаланармыш

Һәјат, јаранандан де нәдән белә,
Үзүн од оландә, үрәјин гармыш.
Барсыз ағачларын салбасы илә
Барлы ағачларын салбаланармыш...

Јејән вә дејән

Һәјатда сынајыб көрмүшәм буну:
«Јемәјин» дејәнди дағыдыб-јејән.
Һамыдан чох позур гајда-гануну,
Һанун кешијиндә дурмушам дејән.

Демәкдир

Тиканлы сөzlәри јејә билмәмәк,
Һәјатда мәрданә олмаг демәкдир.
Үрәкдә оланы дејә билмәмәк
Сөзү газамата салмаг демәкди.

Көтүрә билмәз

Өзүнү нә гәдәр өјсә дә алаг,
Көвдәсиндә буғда битирә билмәз.
Дөшүнә нә гәдәр дөјсә дә улаг
Јенә нәр јүкүнү көтүрә билмәз.

Икидин жүкү

Вэтэнин јолунда атылар селә,
Билмәз горху нәди, нә шејди үркү
Нәрәнин белиндә олар бир шәлә,
Елин тәсибиди икидин жүкү.

Чәтиндир, чәтин

Елин тәрәфиндә, тајында дурмаг,
Кимә нәсиб олса сајылар мәтин.
Халгын үрәјиндә бир јува гурмаг —
Мин еви тикмәкдән чәтиндир, чәтин!

Өлү вә дири

Вәфатындан сонра тә'рифләнән кәс,
Халгын арасында сағдыр нәр заман.
Сағ вахты писләнән чыхармасын сәс,
Елин нәзәриндә өлүдү чохдан.

Тәзәләнибдир

ларынлар мин илләр халгы едиб гул,
Гызылла, күмүшлә мәзәләнибдир.
Тоју да нимдашда кечириб јохсул,
Өлөндә палтары тәзәләнибдир.

Јанында

Дүнјанын ишинә јетирсән нәзәр,
Дилинә кәтирсән доғруну, дүзү:
Иштаһ—бөјүклүкдә сәмаја бәнзәр.
Јанында дар боғаз—ијнә улдузу.

Олду

Сел дэ апармады үрэк пасыны,
Бирчэ өлүм ону гашыјан олду.
Нэр ким бэјәнмэди өз бугдасыны,
Өзкэ јердэ арпа дашыјан олду.

Јатанда

Өлүвај дирчэлиб дөшүнэ дөјэр,
Ону неч сајмајыб дири јатанда.
Чаггал парчалајыб нэри дэ јејэр,
Мешәнин пәләнки, шири јатанда.

Јохдур

Башы лап олса да уча көјлөрдө,
Јенә јүксәклијин олуб сәрһәдди.
Өлчмә, үрэк хәсис олдуғу јердә
Јохдур алчаглығын ашағы һәдди.

Дејәрлар

Мешәнин олмаса шири, пәләнки,
Түлкү гүррәләниб бир «мәнәм»—дејәр.
Чохуну алдадар онун чәфәнки,
«Һамыдан гүдрәтли шир мәнәм»—дејәр.

Көрдүм

Пајызда чүчөләр сајылан заман,
Јазда өјүнәни ағлајан көрдүм.
Сују бир дэ кәлди—дәјишди дөвран,
Гурујан булағы чағлајан көрдүм.

Тамаһын көзү

Кор олуб һәмишә тамаһын көзү,
Әлинә кечәни дартыб, јолубду.
Көрмәјиб гаршыда алову-көзү,
Инсана биринчи гәним олубду.

Өлүнчә ағлар

Јарындан ајрылан тапыб тәзә јар,
Үрәји севиниб, күлүнчә ағлар.
Гәлбиндә јараныб дағларча гүбар —
Елиндән ајрылан өлүнчә ағлар.

Дөнүбдүр

Адам вар—баханда рүтбәси уча,
Башыны әјмәкдән гула дөнүбдүр.
Адам вар—намусу дәјишиб тача,
Ајағлар алтында чула дөнүбдүр.

Гачар

Дөврәндә нәф үчүн лөвбәр саланлар,
Бир фыртына көзә дәјәндә гачар.
Чөрәји дизинин үстә оланлар,
Тәрәзинин көзү әјәндә гачар.

Бачара билсән

Јаманлыг—овучда су ичимидир,
Ону ејләјәнә нифрәтлә күл сән.
Јахшылыг—даш-гаја јармаг кимидир,
Ән бөјүк һүнәрдир бачара билсән.

Өз бузовуну

Күллө жери кечи-тези јох олар,
Шәр јарасы чәтин алар һовуну.
Бөһтанчы ев јыхар, гәсди чох олар,
Өнүнә гојмасан өз бузовуну.

Бә'зән дә...

Дүнјада елә мәрд оғуллар олуб
Бир нечә халг она мәнимдир—дејиб.
Бә'зән дә ел-оба гәзәбә долуб
Өз оғлуна—јаддыр, гәнимдир—дејиб.

Сечибди вә ичибди

Ел чох доғру дејиб: јахшы армуду
Мешәдә һәмишә ајы сечибди.
Ахсаг, готур кечи—һәгигәтди бу:
Булағын көзүндән сују ичибди.

Диләнчи торбасы

Ағачы ичиндән јејән гурдлардан
Дүшмәнин һәрбәси-зорбасы јахшы.
Вичданы сатмагла јығылан вардан
Мин дәфә диләнчи торбасы јахшы.

Саһибини јыхар

Вахтында һалына инсан јанмаса,
Гынында күтләшәр ән ити үлкүч.
Һәјатда ағыла архаланмаса
Саһибини јыхар голундакы күч.

Инанма

Инсан кәрәк елдән күчүнү алсын,
Халга хидмәт едиб башы учалсын.
Гәлбиндән инсафы јоха чыханда,
Адамда, адамлыг инанма галсын.

Инсанын шөһрәти

Ағачы таныдан гол-будағыдыр,
Һөрмәтә чатдыран барлы чағыдыр.
Инсанын шөһрәти—алнынын төри,
Дөнмәз ирадәси, ганачағыдыр.

Үрәк кенишдирсә

Гәлб дар олан јердә—шадлыг да шиндир.
Аша әл узатма—гандыр, ириндир.
Үрәк кенишдирсә—дахма ичиндә
Јаван олан чад да балдан шириндир.

Јохса

Чәтин баша дүшүб, тез алданачаг,
Һәр кимин ағылдан сипәри јохса.
Дилин бәласына дүшүб јаначаг,
Һәр кимин ағзынын чәпәри јохса.

Инсанын гәлбиндә

Нә чичәк битирмәз, нә күл битирмәз,
Күнәшдән торпаға нур сачылмаса.
Баһарын кәлиши севинч кәтирмәз,
Инсанын гәлбиндә јаз ачылмаса.

Сонракы ағыл

Һәјатын, олсан да өзүн ичиндә
Әввәли дөјүшдү, ахыры нағыл.
Һәр бир дилдә олан сөзүн ичиндә
Ән дәрнн кәламды сонракы ағыл.

Галдырмаг чәтиндир

Рүтбә хатиринә—үрәјиндә кин,
Елдән үз чевирәр ағылсыз, нашы.
а ~~Һәлә дузә~~ кедир, анламаз јә'гин
Галдырмаг чәтиндир ел атаи дашы.

Инсан јоғунлугдан...

Гырылмаг горхусу чыхса мејдана,
Һәр шеј назикликдән дүшәр тәшвишә.
Кәрәк ел сөзүнә һамы инана:
— Инсан јоғунлугдан сынар һәмишә.

Дүјүнә салмаз

Нәфсинин зиддинә јашаса инсан,
Вахтында чәкдирсә тамаһ дишини;
Шүбһә јери галмыр, онда һеч заман
Һәјатда дүјүнә салмаз ишини.

Олубду

Сахталар дар күндә перик олубду,
Кен күндә сөзләри әрик олубду.
Сынаныб, һәјатда сәмими достлар
Чәтин вахтда дәрдә шәрик олубду.

Мејдан

Фикирләр элэнди, фикир үјүндү,
Көрдүк аләм гәмди, тојду-дүјүндү.
Нагг олдугу јердә сөз һәгигәтин,
Әдаләтсиз јердә мејдан күјүндү.

Ара сәринди...

Горхаглар кирмәсин, мејдан әринди,
Бу ел кәләмыдыр, мә'на дәринди.
Сојуға дөнүбсә гәлб һәрарәти,
Демәли, буздан да ара сәринди.

Үмид, ирадә, инам

Үмидин галмаса вахтсыз өләрсән,
Ирадән поладса бир дә күләрсән.
Бадалаг атылыб дәјсән дә јерә,
Инамын итмәсә галиб кәләрсән.

Дилимиздә ләзиз

Сөз јохдур ел-оба сөзүмдән әзиз,
Анадыр, атадыр өзүмдән әзиз.
Һамыдан ләззәтли, һамыдан ширин
Вәтән кәлмәсидир дилимдә ләзиз.

Лахлајар

Дост-досту дар күндә гачыб јохлајар,
Гәлбиндә позулмаз вәфа сахлајар.
Белә чәтин күндә, дөнүк оланын
Учар е'тибары—һимдән лахлајар.

Сахлајар

Сатгыны дүшмөнин пулу сахлајар.
Мөрд олан адыны улу сахлајар,
Намөрд гаршысында баш әјәнләри
Көрүнмәз паланы, чулу сахлајар.

Лазым дејил

Башы јарачагса—даш лазым дејил,
Зөһөр олачагса—аш лазым дејил.
Вәтәнә, халгына фәјдасы јохса,
Инсана үрәклә, баш лазым дејил.

Кәрәкдир

Гејбәт гыранлара—далда кәрәкдир,
Сөһбәт көрпү кими—јолда кәрәкдир.
Аталар сөјләјиб бах, бу кәламы:
Мөрд икидин башы галда кәрәкдир.

Анлаја билмәз

Ким дејир тојуг да банлаја билмәз,
Түлкү һинә кирсә ганлаја билмәз?
Гәфәсә салынан ширин дәрдини
Чаггал ганмаз, порсуг анлаја билмәз.

Намөрдлик

Намөрдлик дејилән—колда јатмагды,
Инсаны күрәкдән гәфил атмагды.
Һәјатда һәмишә тикана дөнүб
Чана санчылмагды, гәлбә батмагды.

Мәрдлик

Мәрдлик—чәтин күндә һаја чатмагды,
Гәфләт јухусундан бәхт ојатмагды.
Һәјатда бәнзәјиб дәрд әлачына,
Гүссәни, кәдәри гәлбдән атмагды.

Адамын азғыны

Инсан вар—һараја, һаја чатанды,
Гејрәт кешијиндә сајыг јатанды.
Адамын азғыны, јолу азаны
Једији чөрәјә күллә атанды.

Кишилик нишанәси

Дағ үстә дағ гојуб дөшә дөјмәмәк,
Алчағы, нанкору һеч вахт өјмәмәк.
Һәјатда кишилик нишанәсидир —
Јалтаглыг етмәмәк, бојун әјмәмәк.

Нә фәрғи

Демирәм инсанын јалтағы јохдур,
Демирәм әчлафы, шылтағы јохдур.
Һејвандан нә фәрғи беләләринин,
Чох да белләриндә галтағы јохдур.

Үстә

Адам вар дүз дураp сөзүнүн үстә,
Илғары сахлајар көзүнүн үстә.
Һәр ким е'тибар ~~әдөнүк чыхыбса,~~
Чөрәји олубду дизинин үстә.

а

Учалыг

Мин һөкмдән халгын рәји гәтидир,
1 орхунун һөрмәти мүвәггәтидир.
Учалыг—вәзифә, вар-дөвләт дејил,
Елин үрәјинин мәһәббәтидир.

Кечи-тези вар

Нә гәдәр олса да јаман јејәнин,
Һәјатда олмасын јаман дејәнин.
Үрәк дарыхса да, кечи-тези вар
Јүкү әјиләчәк јүкү әјәнин.

Алданан...

Чохдур бу һәјатда ајаға баға,
Һәјана гачсан да чыхыр габаға,
Сәрвәт—алдадан гурд инсанлар—балыг,
Алданан һәмишә кечир гармаға.

Дөнүр

Бу һәјат киминин тојуна дөнүр,
Киминә тәрсинә ојуна дөнүр.
Әзилиб, бүзүлүб күн кечирәндә
Инсан инсан олмур—гојуна дөнүр.

Күлмә

Һеч вахт јыхылана күлмә, сән өзүн
Ондан даһа бетәр јерә дәјәрсән.
Үрәјин титрәјиб, дөјүкәр-көзүн,
Дајаз бир гобуја дәрә дејәрсән.

Анчаг

Һәм чиби зәнкинә, һәм пинәчијә
Һәјат—мүбаризә, дөјүшдүр анчаг.
Еһтијач зәлили бир диләнчијә
Сәдагәтсиз салам сөјүшдүр анчаг.

Дајана билмәз

Бир гәрәзи дәрјә, додағы күлмәз —
Үрәји хәбисин олса бујруғу;
Тәрпәнәр, јериндә дајана билмәз
Шејтанын бармағы, түлкү гујруғу.

Тамарзы

Ел чиби талајан ган ичән зәли,
Өз вар-дөвләтиндән галса да разы;
Бүтүн өмрү боју јазығын дили,
Тәк бирчә дүз сөзә галды тамарзы.

Јахшылыг вә јаманлыг

Јахшылыг—јохушу шәләли чыхмаг,
Өн бөјүк һүнәрди, ширин диләкди.
Јаманлыг—бадалаг, кәләклә јыхма,
Садәчә, јамачдан даш һелләмәкди.

Дост вәфасы

Сағ икән өзүнә гурдурсун јасы —
Һәр кимин јохурса досту-танышы.
Достун тәбәссүмү, достун вәфасы
Баһара дөндәрәр боранлы ғышы.

Булбүлүн наләси

Ары чичәк үстә дызылдајанда,
Балдан сораг чатар дилә, додаға.
Милчәк күлә гонуб вызылдајанда,
Булбүлүн наләси јајылар баға.

Чәкәр

Инсан гурда дөнүб гудузлашанда,
Элинә кечәни дишинә чәкәр.
Дүзлүјүн гијмәти учузлашанда,
Доғруну јаланын шишинә чәкәр.

ЧИНАСЛЫ ДӨРДЛҮКЛӘР

Гырышмал әлә

Дүшмәнин өнүндә гырышма, ләлә.
Үтүлә—кечәндә гырыш мал әлә.
Мин јол үтү чәксән чәтин дүзәлә
Вәзифәни алса гырышмал әлә.

Сатгынын ашы

Демә гылынчы чәк, сатгыны, нашы!
Өзүнә дост сечәр сатгыны нашы.
Нә гәдәр фитнәјә бел бағласа да,
Ахырда бишәчәк сатгынын ашы.

Јеридәни сән

Әкмәјә јахшы сеч јери, дәни сән,
Хаин көрүб дејәр:—јери, дәнисән.
Чалыш ел ичиндә хәчаләт олсун
Саман алтдан сују јеридәни сән.

Гэлбиндэ кин

Гој неч кэс көрмэсин гэлбиндэ кини,
Чалыш бэјэнмэсин гэлбин дэ кини.
Вэтэнэ, халгына сэдагэтли ол,
Кизлэтмэ сирдашдан гэлбиндэкини.

Тэзэ нэ деди

Ашыг сазы чалды, тэзэ нэ деди?
Симэ нэ дедисэ тэзэнэ деди.
Инсан дејилмэсин—вэтэни сатыб
Гачыб башга јана тэзэнэ,—деди.

Јаранам чэтин

Гэлбимдэ азалар јара нам чэтин.
Эзизликдэ олар јар, анам чэтин.
Мэни бу һэјата анам кэтириб,
Тэзэдэн доғулуб, јаранам чэтин.

Јарашан дејил

Дејердим һэддини јар ашан дејил,
Јерсиз күсү она јарашан дејил.
Дүшмән фитвасыјла дүз јолу азмаг
Јара шөһрэт дејил, јара шан дејил.

Көрүшү мә'лал

Де нијэ кэлмисэн көрүшүмэ лал,
Гэлбин јансын, мэни көр, үшүмэ лал.
Бир диллэн, күлүмсэ, гачсын додағын.
Инсаф ет, ејләмэ көрүшү мәлал.

Гызаран алан

Нијә ашыг јана, гызара налан,
I ојма наһаг олсун гыз, ара налан.
Һәјасындан ахыб үзүнүн тәри,
Хошбәхтди јанағы гызаран алан.

Гызаран акаһ

Каһ кет уча даға, гыз, арана каһ,
Назындан дағ акаһ, гыз, аран акаһ.
Сәни көрән кими дилл лал олан. —
Мәним кимн рәнки гызаран акаһ.

О дады нијә

Јанымда чәкирсән од ады нијә?
Көзләринин мејли одады нијә?
Бирчә бахышынын мәсти олмушам,
Әлимдән алырсан о дады нијә?

Ода јананды

Мәни Мәчнун едән о дајананды,
Ешгин атәшиндә о да јананды.
Ашкарда тонгала галанан дејил,
Көрүнмәз алова, ода јананды.

О дијар јәгин

Узагда көрүнүр, оду јар јәгин,
Гәлбимә салыбды оду јар јәгин.
Инаныб аловлу мәнәббәтимә,
Бир күн үрәјими о дујар јәгин.

Од уман бары

Гэлбимдә ярадыб одум анбары,
Чәкилсин дағлардан о думан бары.
Көрүнсүн көзүмә, додағы гачсын.
Мәним үрәжимдән од уман бары.

О дону нијә!

Әјниңә кејмисән о дону нијә,
Јаңырам, јандырмыр од ону нијә?
Гэлбимин алову әридә билмир —
Үрәјиндә олан о дону нијә?

Гајнана сына

Кәлин илан оладу гајнаңасына,
Дедиләр зәрбини гајнана, сына.
Арада мөһрибан үлфәт јарана,
Нә кәлин, нә дә һеј гајнана сына.

Јајына

Мән нә дејим илин белә јајына,
Бир ала көз оху гојду јајына.
Бахан кимн нишан алды гэлбимн,
Инанмырам зәррә гәдәр јајына.

Галан ајағы

Вәтән! Көз дикәндә галана јағы.
Лајигди тонгала галана јағы.
Елин дар күнүндә көсәсән кәрәк
Сүрүнүб керидә галан ајағы!

Бу дағы кәсә

Мин дәфә кечмишәм бу дағы кәсә,
Кәрәк халгы севән бу дағы кәсә, —
Ели сатанларын әли өjrәниб
Көкү балталаjыб, будағы кәсә.

Әжилмәз әли

Демирәм jалтаг ол, әжил мезәли,
Ганыны сорса да әjилмә,—зәли.
Хидмәти халгына едән инсанын
Дөнмәз әгидәси, әжилмәз әли.

Балачаланды

Ары шаны һөрдү—бала чаланды,
Әждадын көкүнә бала чаланды.
Jекәпәр jурдуна хәjанәт етди.
Ел-оба көзүндә балачаланды.

Jеришинә сән

Бәләд ол һәр ишә, jер ишинә сән,
Лазымса тоjа кет, jери шинә сән.
Һарамдан узаг ол, елин һаjында
Чәһд еjlә һарам гат jеришинә сән.

Һәр бәбиримиз

Динәндә вермәсин һәрбә бири миз,
Биканә олмаjаг һәрбә биримиз.
Голуну чырмаjыб чыхсын меjдана,
Ону чиловласын һәр бәбиримиз.

Һәр белә жүкү

Дәрд-гәмдән жүкләјәр һәрб елә жүкү,
Жүкләди һәр гәлби, һәр белә жүкү.
Демәк чох чәтинди нәләр итирди —
Ел-оба чәкдикчә һәр белә жүкү.

Һәрб ачы олду

Бүтүн ачылардан һәрб ачы олду.
Көзү доймајанлар һәрб ачы олду.
Алышды торпаг да, алышды даш да,
Ағлајан һәр ана, һәр бачы олду.

ТӨРӘМӘ ДӨРДЛҮКЛӘР

Дөрд һикмәтлә

Битирән күнәшдир, һавадыр, судур,
Торпаг мәһәббәтлә онлары удур.
Бизә һәјат верән бу дөрд һикмәтлә,
Әнди-пејман бағла, сөзүндә бәрк дур.

Һамы

Шириндир зәһмәтин бомбоз умачы,
Ондан өтрү һодаг олуб, тут мачы.
Һамы әмәјинин барыны дәрсә,
Олмаз јер үзүнүн бир нәфәр ачы.

Ахырда

Ахырда зирвәни гәлби хас алар,
Үрәји чиркини тутуб асалар!
Беләси фәјдалы бир иш көрмәјиб,
Күј-кәләк гопарыб, һәј-һәшир салар.

Селә дөнәр

Әјри адам дүзкүн кечмәз сәкини,
Үмид етсән алаг басар әкини.
Гонуму, гоншуну көрсә бәхтәвәр
Кизли селә дөнәр гәлбинин кини.

Нә дадан

Гәлб севинәр хош хәбәрдән, сәдадан,
Тәнкә кәләр тәшәххүсдән, әдадан.
Истәмирсән јажылмасын пис адын,
Һарам мала нә дөнүб бах, нә дадан.

Бачармыр

Тарих боју чох һәгигәт нәзилди,
Өз һаггыны истәјәнләр әзилди.
Бачармыр бир гәрар үстә дајансын,
Бу һәјат һәм бәмди, һәм дә ки, зилди.

Икидин

Икид дејәр:—Кәрәк дәрдинә јанам,
Халг мәнә атаса, вәтәндир анам.
Јурдун тәсибини чәкәр һәмишә,
Елинә бәсләнәр үрәјиндә нам.

Таны

Агил дүз таныјар ара гатаны,
Биләр күрәкләрә колдан атаны.
Сән дә бачар вермә һаггы наһагга,
Арајыб јахшыны, јаманы таны.

Јетишәр зилә

Үмид вар јоғун да бир күн нәзилә,
Үмид вар әзәнин өзү әзилә.
Һәјатда мүбариз јашаса инсан,
Бәмдән чыха билиб јетишәр зилә.

Бу һәјат

Дәрд чәкән охуду гәмли гәзәли,
Јә'гин шадлыг имиш онун әзәли.
Бу һәјат киминә бал верән ары,
Киминин ганыны соран бир зәли!

Һамы

Қаш ки, һамы писдән узаг гачајды,
Јахшынын үзүнә гапы ачајды.
Әввәлдән дүнјаја үзүнү ачан,
Јахшы сајдығымыз күнәшди, ајды.

Бу ана торпаг

Дәлидағда һејран олдум чәмәнә,
Дөндүм абы-һәјат булаг әмәнә.
Бу мүгәддәс дијар, бу ана торпаг,
Қаш сонунчу мәнзил олајды мәнә.

Вәтәнин јолунда

Һәјатда дән елдән өтрү битәнә,
Елин нәзәриндән дөнмә итәнә.
Вәтәнин јолунда чырма голуну,
Буна анчаг надан ејләјәр тә'нә.

Јол версәк

Бу һәгиги сөзү сајмајын мәчаз,
Јол версәк јаранар јөндәмсиз әчаз.
Бош һиссә гапылсаг, мејданымызда
Тары, телли сазы сыхышдырар чаз.

Дејиб

Думандан горхана дағ «митил» дејиб,
Көзүмүн өнүндән гач итәл-дејиб.
Кәдији јамачдан ајырд етмәјән,
Дүзә гаш дејибди, көзә тил дејиб.

Билдинми

јаран

Јазда јарпағыны, пајыз күзәми
Чобан гырхылыгла гырхыб үзәми?
Инди дүзүнү де, билдинми нәјин,
Алт јаны чешмәди, үст јаны зәми?

Үзә бах, үзә

Чох биләнәм дејән бахды өкүзә,
Деди мәним олса гатарам күзә.
Беләси дә саныр өзүнү малдар,
Ахламазда олан үзә бах, үзә.

Өдәмә

Надан һагсыз тәләб етсә өдәмә,
Зәһмәтсиз дүјүнү гојмасын дәмә.
Һәмишә гуру сөз пәһләванлары,
Елин әмәјини даданыб әмә.

Јалтаг

Јалтаг—мүдиринә охшајан вәзир!
Сығал чәксә—чәкир, әзәндә—әзир.
Танымаг чәтиндир кетдији јолу,
Јохдур гаршысында нә чығыр, нә зир.

Гајдадыр

Икид дејәр: Елә кәлән гадалар,
Мәнә дәјсин! Белә едиб ад алар.
Сатгын верәр бүтүн ели күдаза,
Досту да ја санчар, ја кизли далар.

Иш илә

Агилләр өјүнәр дүзкүн иш илә,
Мәрд оланла јејәр иштаһла шилә.
Әлини узатмаз миннәтли аша,
Јолдашлыг ејләмәз һәлләһүш илә.

Күвәнәр

Аз дејил дүнјада ахмаг, авара,
Аз дејил мејл едән һавајы вара.
Һәјатда һәгиги инсан оланлар,
Күвәнәр зәһмәтә, гејрәтә, ара.

Зирвәни алды

Қиминә ел, вәтән, зәһмәт амалды,
Қимини истәји дөвләтди-малды.
Халга чаны-дилдән хидмәт едәнләр
Дәрәдә галса да, зирвәни алды.

Әләнкә

Мәнзил кәсә билмәз јабы—әләнкә,
Нечә дәһләсән дә дөнәчәк ләнкә.
Мин гамчы чәксән дә фәјдасы олмаз,
Јериши дәјишмәз вурсан да әнкә.

Әвәзди

Нә фәрги, ахмаға надан әвәзди,
Данышдығы һамы гуру, бош вәзди.
Она тапшыранда гору чәмәни,
Гангала дәјмәјиб, күлләри әзди.

Әзәли

Елә гурд олубду гурдун әзәли,
Ган сормағы пешә сечибди зәли.
Надан көстәрибди наданлығыны,
Неч вахт динч дурмајыб ахмағын әли.

Әбәсди

Ганмајана өјүд вермәк әбәсди,
Ганана ади бир ишарә бәсди.
Гапы арасында галды гујруғу,
Көрдүк аннамазын дизләри әсди.

Әләкди

Инсанын әмәли гәлбә әләкди,
Иши үрәјинә чығырды, ләкди.
Кими елдән өтрү чичәк битирди,
Кими гаратикан бәсләди, әкди.

Нахышды

Һәјат илмәләрдән нахыш-нахышды,
Өмрүмүз кур селә бәнзәр ахышды.
О кәс бәхтәвәрдир онун әмәли —
Әкдијини елә әкән бир хышды.

Силди

Инсанын давамы кәлән нәсилди,
Халга хидмәт едән адам әсилди.
Јахшылара аид чан дөфтәриндән,
Тарих јаманларын адыны силди.

Галды

Тарихдә Низами, Нәсими галды,
Һәр дөврүн бир күләк әсими галды.
Халгын гәлб сазыны чалмајанларын
Нә пәрдәси галды, нә сими галды.

Тамаһкар

Тамаһкар бәнзәјәр үздән нәчибә,
Дөндәрәр сөзүнү көзәл әчибә.
Ачыннан өләнә бир зәј дә гыјмаз,
Әлинә кечәни долдулар чибә.

Рәғбәт газан

Гој үстүндә олсун елин нәзәри,
Јерсиз шишмә, дүшмәнини әз, әри.
Инсан балыг, сәрвәт гурда тимсалдыр,
Рәғбәт газан, нә кәз вары, нә зәри.

Дүшәр

Отлағын јахшысы нахыра дүшәр,
Габагда кедән дә ахыра дүшәр.
Нахырчы ишинин устады олса,
Нахыр нә дашлыға, нә хыра дүшәр.

Мәрд

Мәрдин өмрү ел-обаја нәмәрди,
Мәрд оланлар ел дәрдини әмәрди.
Намәрд говға күнү колда кизләниб,
Дүз јолундан дөндәрибди нә мәрди?

Галарды разы

Биз нечә галмајаг бундан наразы,
Чәпәрә дөндәриб тарих Аразы.
Үстүндән олсајды сәрбәст кечидләр,
Бу тај да, о тај да галарды разы.

Әл чәк

Кедәк Дәлидагда дәрәк күл-чичәк,
Өлүнү дирилдән сујундан ичәк.
Үрәјиндә јохса даға мәнәббәт,
Бизимки баш тутмаз, јахамдан әл чәк.

Ел билир

Көрдүм дәрд ачы да, дәрддән тоху да,
Чаныма санчылды шәрин оху да.
Ел билир өмрүмүн һәр бир чағында,
Зәһмәтими сандым өзүмә худа.

Дәриндән ара

Жолдаш ол гэлбинә гэлби ујара,
Мејли вара олса, јар демә јара.
Үздән гијмәт вермә, чаша биләрсән,
Һәјатда һәр иши дәриндән ара.

Ол чара

Дөнмә һәгигәтдән, һагдан гачара,
Дөн паслы ғыфылы ачан ачара.
Шәрин аловунда јананы көрсән,
Белә мүшкүл дәрдә чалыш ол чара.

Бәхтәвәр

Каш һәмишә олум дәрдләрә һәким,
Маччаллыг ејләјиб елә шум әким.
Дүнјанын ән бөјүк бәхтәвәридир,
Гәлблә хидмәт етсә вәтәнә һәр ким.

Кәрәк

Чохлары јалана олур һамилә,
Дөнүр евә јыхана бәнзәр амилә.
Кәрәк беләсинин көзүнү дәлиб,
Дилини чыхарыб тахасан милә.

Күт ајы

Аз дејил инсанлар өзү күт ајы,
Әмр ејләјәр кедиб көјдә үт ајы.
Абрына ғысылмаз беләси һеч вахт,
Өзүнү зәни едәр агилин тајы.

Бош јерә

Јатан бәхт дә вахты чатыб ојанар,
Јандыран өзү дә тонгалда јанар.
Һәр күн асыб-кәсэн, «мәнәм-мән»—дејән,
Бош јерә өзүнү ағыллы анар.

Верәрсән бада

Мәрифәт ахтарма һеч вахт габада,
Дилләнсә үрәкләр дөнмәз абада.
Алданыб онунла отуруб дурсан,
Көнүл севинчини верәрсән бада.

Кәләчәк зара

Һарда гојулурса вицдан базара,
Чоху дүчар олур дәрдә, азара.
Белә јердән гачыб узаг олмајан,
Фәсадын әлиндән кәләчәк зара.

Мәнә елә кәлди

Дағда һејран олдум ахар-бахара,
Зүмзүмә ејләјән сајсыз ахара.
Мәнә елә кәлди зирвә, кәдик, тил,
Јал-јамач кејибди әјнинә хара.

Өвлад хатасы

Мин төһмәт кәтирәр өвлад хатасы,
Өјүд вермәјибсә она атасы.
Топуға дәјәчәк сонра атылан,
Ана гурдурса да чиндара тасы.

Јаван чөрәк је

Гашынса да дура билмәз, готур ач,
Готурданса, кедиб евдә отур ач.
Һалал зәһмәтинлә јаван чөрәк је,
Һарамла истәмә нә чил, нә турач.

Истә

Кешикдә дурмаға сајачы истә,
Ишин үстә јүнжүл ајағы истә.
Бојнуна миннәти дүшәчәкдирсә,
Нә бала јахын дур, нә јағы истә.

Бири

Ун јохдурса јерсиз чәкмә сач ады,
Тох вечинә алмаз, чәкмә ач ады.
Бугда чөрәјини бири бәјәнмир,
Бири тапа билмир гупгуру чады.

Нә лә'ли

Дағыдыбды олмаса да сел әли,
Учалдыбды јыхыланы ел әли.
Бачарырсан елдә газан рәғбәти,
Алма мүфтә нә гызылы, нә лә'ли.

Јолдаш етмә

Јолдаш етмә синәсинә дөјәни,
Јалтагланыб вечсизләри өјәни.
Иш көрмәјиб һәр ким көзә дүртүлсә,
Елдән рәғбәт көрә биләр о јә'ни?

Алгыш олсун

Алгыш олсун эмејэ мин, тэрэ мин!
Алгыш олсун вэтэнпэрвэр эрэ мин.
Кэрэк инсан зәһмәтинә күвәнсин,
Хејри јохдур нә бир фалын, нә рәмин.

Баш ачмаг олмур

Һәјат каһ эзаблы, каһ да мәзәли,
Кимин ахыры шән, кимин эзәли.
Һеч баш ачмаг олмур иштәкләриндән,
Киминә инәкдир, киминә зәли.

Ол дәдә

Дәрдли көрсә инсан дөнсүн мәдәдә,
Кимсәдирсә, бәнзәмәсин әдәдә.
Имканлыја достлуг етмәк асандыр,
Бачарырсан әлачсыза ол дәдә.

Дағ сәсләјир

Дағ сәсләјир јазда ели јахына,
Сүрүләр бәнзәјир селә, ахына.
Чәмәнләр јашыла, ала бүрүнүр,
Даш-гајалар јахыр өзүнә хына.

Јенә

Будур үрәјимдән кечәнләр јенә,
Јахшылар учала, јаманлар енә,
Тәрсини көрүрүк бә'зән арзунун,
Ким сөјләјәр буна сәбәб олур нә?

Варса нијјетин

Киши кұнаһыны бачарыб јујар,
Накиши мә'насыз хәјала ујар.
Бәхтөвәр олмаға варса нијјетин,
Ел јолунда гаја чапыб, дашы јар.

Гајғыјла

Тәрләсә ја чулла, ја чәк ичәри,
Сојугласа атын баш верәр чәри.
Төвләдә гајғыјла бәсләнән көһлән,
Үзүгара етмәз мејданда әри.

Иди

Бириси архадан вурду икиди,
Бу дүнја, бах белә кидидир, киди!
Һамы нифрәт едән хәјанәткарын,
Атасы өзүндән чох ахмаг иди.

Диләнчи олмаз

Базардан, дүкандан, гәлбинчә мал ал,
Зәһмәт газанчыса, һалалдыр ал, ал.
Бә'зән мүдир кими диләнчи олмаз,
Әмәји өзүнә арха сечәр лал.

Гәза

Гәзаја нә чарә? Баш верир, нақаһ,
Бир кимсә дүшмәзди олсајды ақаһ.
Адамы гәфләрән қаһ тапыр өзү,
Јарадыр гәзаны инсан өзү қаһ.

Дојурмаз

Бачармыр өзүнә овсун умачы,
Кедир өзкәсинә тутсун о, мачы.
Беләси нә гәдәр һај-күј етсә дә,
Әкдији-бичдији дојурмаз ачы.

Инан

Көрмүшүк гузунун һәтта үчәмин,
Кәрәк бәсләмәјин биләсән чәмин.
Инан, һеч биринин бурну ганамаз,
Онун чобанына ел олса әмин.

Елин истәјинчә

Икидләр атланыб басар үзәнки,
Чалынса һарајлы һәјәчан зәнки.
Јол азан дүшмәнин бурну овулуб,
Елин истәјинчә әзиләр әнки.

Бачардығын ишин

Қим истәсә уча билмәз фәзаја,
Е'тибар олмаса чанда әзаја.
Бачардығын ишин гулпундан јапыш,
Күчүн чатмадыса, вахт вермә заја.

Лазымды рәндә

Абыр-һәја кәзмә ағзы чәрәндә,
Сөз бир олар, ики олмаз әрәндә.
Өјүд тә'сир етмәз көнү галына,
Еләсинә анчаг лазымды рәндә.

Ҳамы

Ҳамы гэлбән севәр уста чобаны,
Иши севиндирәр бүтүн обаны.
Сүрүнү һајлајар өрүшә сары,
Һәлә һеч олмамыш хорузун баны.

Әкәр

Зәһмәтин ешгијлә гов әзијјәти,
Ишинлә тапдала, ов әзијјәти.
Әкәр ирадәнә күвәнә билсән,
Дәјишдирә биләр о, вәзијјәти.

Камала доллар

Јара үздәдирсә дәрман јод олар,
Очагда јох, гәлбдә кәскин од олар.
Өјрәнә-өјрәнә һәјатда инсан,
Јеткинләшә билиб камала доллар.

Мүгәддәс анды

Гәлбләрдә вәтәнин ешги ојанды,
Чохлары бу јолда алышды, јанды.
Һәрәнин өзүнүн бир анд јери вар,
Вәтәндир һамынын мүгәддәс анды.

Ојана

Јатыбса инсанын бәхти ојана...
Јандыранын өзү алышыб јана.
Бүтүн хош арзулар гәлбдә галмаја
Дәрд чәкиб демәјә һеч ким «ој ана!

Ада јан

Мән демирәм јахына кәл, јада јан.
Мән дејирәм ел јандығы ада јан.
Өмрүн боју ајдын олсун мәрамын,
Кола кирмә, ја дүз јери, ја дајан.

Көмүр олса да

Чалышыб ол елдән јахшы ад алан,
Дар күнүндә гачыб ахтарма далан.
Елин һәдијјәси көмүр олса да,
Сән онун рәнкини гәлбиндә ал ан.

Долан

Чалыш јахын олсун бу күн јад олан,
Јахшы ада дәнсүн јаман ад олан.
Уча олсун дејә башын һәмишә,
Һалаллыгла јаша, пак адла долан.

Нәф саһиби

Ким истәсә олсун башы учалан,
Она дејин анчаг зәһмәтә чалан.
Дунјанын ән бөјүк нәф саһибидир,
Ел-обадаң «әһсән», «афәрин» алан.

Олаг

Өмүр боју чәсурлара тај олаг,
Елдән өтрү күнәш олаг, ај олаг.
Инсан һәр нә гәдәр узаг кетсә дә,
Гајытмаға гојсун кәрәк бир јолаг.

Дујана

Әһсән олсун ел дәрдини дујана,
Инанмајаг бош хәјала ујана.
Һәр ким гуру сөзлә севсә вәтәни,
Чәтин күндә тутар үзү о јана.

Ода

Нејнәсин, өзүнү атар ач ода,
Дәрди сифәтини дөндәрәр чода.
Дүнән «ган-ган!» дејән әзәзил бир шаһ
Ач галса ғылынчы чапачаг о да.

Чәк шәлә

Аз гурдалан, кәл аз јери ешәлә,
Чәкинмәдән елдән өтрү чәк шәлә.
Бу сәнин адына шөһрәт кәтирәр,
Белә фүрсәт дүшмәз һәмишә әлә.

Дејирләр

Вәзифә башында һаггы говарды,
Һәгигәт оланы әзиб оварды.
Инди о нифрәтлә салыныр јада,
Дејирләр белә бир әчлаф да варды.

Шаһ да

Бир күн шаһ да кәзәр бели шәләли,
Вахтында јумаса әкәр әл, әли.
Бирчә кор гәпијә мөһтач галар о,
Јоха чыхар сәјсыз ғызылы, лә'ли.

Нәјә көрә

Фәрсизин тә'рифдән голтуғу шишәр,
Өјүнмәз көрсә дә ән бәјүк иш, әр.
Бә'зән фәрсиз олан «нәр мәнәм»—дејир.
Икидә атылыр нәјә көрә шәр?!

Бәнд чәк

Көрдүн ки, сел кәлир, чатыб јахына.
Кери гач, өзүнү атма ахына.
Бачарыб өнүнә учулмаз бәнд чәк,
Дүшмәнни әлиңә јахмасын хына.

Әмәкдир

Киши кәрәк чәтин ишә киришә,
Накиши өјрәниб бош-бош иришә.
Бир ағач бој атмаз көкү олмаса,
Әмәкдир инсаны учалдан ришә.

Мејданы даралыб

Көрсә алгышланан сәнин ишинди,
Бил даһа пахылын гәлбиндә шинди.
Мејданы даралыб күјү-кәләјин,
Зәһмәтијлә инсан учалыр инди.

Дадына јетәр

Јери нарын әкиб басдыр шитили,
Кәтмәнини сахла ағзы итили.
Ирадән һәмишә дадына јетәр,
Әкиб бачәрсән дә ән дашлы тили.

Вурду

Бири вәзифәдә сатды, совурду,
Доҗмады, нә гәдәр шишди овурду.
Башачан кетмәди, чеврилди тахты,
Ахырда вајсыныб дизинә вурду.

Һәддини ашан

Јанғысыдыр ода шөһрәт, ода шан,
Јанғысы олмајан гәлбләри даш ан!
Өз пајыны алар сон нәтичәдә,
Үрәји даш олуб һәддини ашан.

О јазды

Адам вар ки, дәрракәдән дајазды,
Доста булуд, дүшмәнинә ајазды.
Бәхти вурду гәләм кечди әлине,
Јахшылыға јаманлығы о јазды.

Әлачы олса

Сев јүз дәфә өлчүб, бир јол бичәни,
Севмә өлчүсү јох шәраб ичәни.
Әкәр беләсинин әлачы олса,
Ичәр бир нәфәсә допдолу чәни.

Әскији нә?

Адам вар ки, ел гајғысы чәкәндир,
Әкдијини елдән өтрү әкәндир.
Адам вар ки, јурду верәр кұдаза,
Әскији нә?—Боғазына бир кәндир!

Халга күвән

Јашајырсан, јаша анчаг кишитәк,
Халга күвән, көрмә мүшкүл иши тәк.
Нә гәдәр бош јерә һырылдаса да,
Елин нәзәриндән дүшүбдү шитәк.

Нә дә бир ләпир

Кәлин дејәк сүлһ авазлы дилә пир,
Һәрбсиз кечән һәр саата, илә пир.
Нүвә—һырғын силаһындан дүнјада,
Каш галмаға нә нишанә, нә ләпир.

Ирадә, сәбат

Надан дејәр чиркин јаша, һисә бат,
Мүфтә газанч сәнә көрәк исә, бат.
Һалал зәһмәтинә гатар һарамы,
Инсанда олмаса ирадә, сәбат.

Көрмүшүк әсән

Бичмәк үчүн көрәк әввәл әкәсән,
Олмајаг гујунун кәндирик кәсән.
Һаршымыза чыхар доғрадығымыз,
Титрәдән оланы көрмүшүк әсән.

Сәр

Ҷикид басдығыны инанма кәсәр,
Амма мәғлуб олан титрәјиб әсәр.
Ңан олмасын дејә, ел ағбирчәји,
Гејрәт јайлығыны орталыға сәр.

Нә бирчә ләкди

Киминин пешәси күјдү, кәләкди,
Киминин сөзүнә иши әләкди.
Бошбоғаз мачкалын халга әкдији,
Нә бирчә чырымды, нә бирчә ләкди.

Олмаја арам

Өмүр чох көдәкдир—чәкилиб дарам,
Бир ан бош дурмагла олмаја арам.
Дејирләр заманы сахламаг олмаз,
Гуруб јаратмагла вахты ејлә рам.

Өјрән

Кет һәм кәнддән өјрән, һәм әјаләтдән,
Итә биширилмәз һеч вахт јал, әтдән.
Мешәдә ағач да горхуб титрәјәр,
Овхарлы балтадан, ити әләтдән.

Удузду

Инсан көрдүк, елә билдик гудузду,
Дарыхсаг да, гырх күн кечди, удузду
Беләләри нә балыгды, нә әтди,
Нә ширинди, нә ачыды, нә дузду.

Мин дәфә

Инсан варса, демәк һәм дә гада вар,
Дәрја варса, јә'гин һәм дә ада вар.
Адамам дејәнин зүлмкарындан,
Халга фәјдалыдыр мин дәфә давар.

Дөнсүн

Демирәм гараны чалыш гат аға,
Мән демирәм гара бөһтан ат аға.

Дејирәм һәмишә һагла әдаләт,
Јер үзүндә дөнсүн сөкүлмәз таға.

Әзилди

Јоғуну дартдылар түк тәк нәзилди,
Һејдән салынанда башы әзилди.
Бир дејил һәјатын үзү, астары,
Кимисинә бәмди, киминә зилди.

Дүнән вә бу күн

Бирләшәнин һамы хырда гисимди,
Һәрәјә верилән бир чүр исимди.
Дүнән әридилиб мис дедикләри,
Бу күн ја газанды, ја сазда симди.

Вахт кәлди

Пулуна күвәниб башлар кәсәрди,
Бир гәпикдән өтрү зағ-зағ әсәрди.
Вахт кәлди чыхара билмәди үзә,
Мишовула дөнүб арабир сәрди.

Сөјүдләр...

Һеч вахт үрәкләрә олма ох атан,
Халга, дост-таныша дәјмәсин хатан.
Јахшылығы гојуб јаманлыг етсән,
Ел-оба ичиндә сөјүләр атан.

Гарыңгулу

Гарыңгулу араг вурду хаш илә.
Дојмады бир газан јағлы аш илә.
Һәдсиз једисә дә, көзү галды ач,
Тамаһ едиб ичди габ долу шилә.

Бә'зән

Бу һәјат көтүрүб хәлбир, шадара,
Сәни әләсә дә, тәмиз ад ара.
Еһтијатлы долан, хәјанәтинән
Бә'зән әјри дүзү чәкибдир дара.

Ел намы дашы

Зәһмәти өмрүнүн едиб адашы,
Һәмишә гәлбиндә ел намы дашы.
Әкәр истәмирсән јаланчы шөһрәт,
Кәрәк һалал олсун сүфрәнин ашы.

Од еш, әр

Халг јолунда кечә-күндүз од еш, әр,
Дүшмәнин көзүнү ојуб о дешәр.
Һәр кимин халг, вәтән тәләри јохса,
Елин бостаныны о кедиб ешәр.

Рам олар

Мәкәр јағ төкмәклә од арам олар?
Буна әсәб дөзмәз, о, дарам олар.
Очағын алову галхса да көјә,
Суја гәрг ејләсән сөнүб рам олар.

Азды

Дүзүнү демирсә дилдә зод азды,
Гәлбләрдә мешәјә јанан од азды.
От кими бичи тир дик ағачлары,
Јаман сејрәлибди, даһа о дазды.

Минмә

Демирәм намәрдин кет дад ашыны,
Дејирәм мәрдләрдән тап адашыны.

Жорулсан да намәрд атыны минмә,
Белиндә чәк апар мәрдин дашыны.

Ад ара

Јыхылана имдад ара, дад ара,
Сәрвәт јығма, чалыш тәмиз ад ара.
Бачардығын гәдәр голундан јапыш,
Наһагдан дүшүбсә бир инсан дара.

Өјрәнибди

Ел малына гојма ачкөз дадана,
Инсан кәрәк ад газана, ад ана.
Вәзифәјә һәр ким мүти олубса,
Өјрәнибди өз затыны о дана.

Тез атар

Гојма тарзән гәмә батыб аса тар,
Белә кетсә мизрабы да о сатар.
Чәтин күнүн ола билсән һәмдәми,
Дара дүшән гәлбдән дәрди тез атар.

Олмасын

Лајиг олар дада шөһрәт, дада шан,
Јарашса да ада шөһрәт, ада шан.
Гој шөһрәт һеч кими мәст ејләмәсин,
Бир инсан олмасын гәрәзи дашан.

Јаз аман

Јыхдығыны кәсмә, она јаз аман,
Вермәјибми јахшы писә аз аман?
Еһтијаты көзлә, излә сән ону
Кетдији јериши кестәрәр заман.

СӘККИЗЛИКЛӘР

ЭН КҮЧЛҮ

Пөһлөванын зору бүкәр дизләри,
Ағыр чәкиләри галдыран да вар.
Көстәриб һејрәтли, бөјүк һүнәри
Шир әлиндән ову салдыран да вар.

Чохларынын әбәс чыхса да ады,
Халга күвәнмирсә нашыды, хамды
Һәр кимин архасы елди, обады,
Эн күчлү, гүдрәтли, чәсур адамды.

ЭН БӨЈҮК ФАЧИӘ

Инсана ибрәтдир һәр ан, һәмишә
Һәјат дедикләри мә'налы китаб.
Һамынын башына кәлән бир ишә,
Һансымыз дүшсәк дә ејләмишик таб.

Дәрдсә дә атасыз-анасыз галмаг.
Бу позулмаз һөкмүн нәтичәсидир.
Елин рәғбәтинин јетими олмаг
Инсанын ән бөјүк фачиәсидир.

ЭН АЛЧАГ

Дүзкүн өлчү олан елин көзүндә,
Һәр бир учалығын өз сәрһәдди вар.
Амма, алчаглығын бу јер үзүндә
Һеч ким дејә билмәз сону, һәдди вар.

Кола кириб атан, араны гатан,
Дүшмәни дә өјүб әл чала биләр.
Намусу, гејрәти, вичданы сатан
Ән алчагдыр, јенә алчала биләр.

ӘН НӘЧИБ

Нәчиблик инсанын вар-дөвләтидир,
Јанында бир һечдир әшја сәрвәти.
Үрәјин ешгидир, мәнәббәтидир.
Хошбәхтдир һәр кимин олса гисмәти.

Ән нәчиб һеч кимин гәлбинә дәјмәз,
Арзулар ел-оба мәнрибан олсун.
Әјрини дүзәлдәр, дүз иши әјмәз,
Истәјәр дүнјада чанһачан олсун.

ӘН ГӘЛИЗ

Гәлизә һеч кимин иши дүшмәјә,
Мин дәфә кет-кәлә салар адамы.
Јалварса голтуғу башлар шишмәјә
Вәһши габан кими алар адамы.

Дәвә адландырыб готур кечини,
Дүзү дә чәпинә јозар о, мүдам.
Јерсиз сөкүб көһнә палан ичини
Бәһанә ахтарар ән гәлиз адам.

ӘН СЫРТЫГ

Билинмәз сыртығын үзүнүн сајы,
Сағы тапачагды, солу таныса.

Чәнд едиб өзүнү јорма һавајы,
Ғапыдан әл чәкмәз јолу таныса.

Једириб ғарныны әкәр көпүрдсән,
Ајағын алтына чул кими дүшәр.
Көзүнүн ичинә нә вахт түпүрсән
Ән сыртыг үзүнә бахыб иришәр.

ӘН АРСЫЗ

Кимин төкүлмәјиб абыр-һәјасы—
Һәмдәм ахтаранда еләсини кәз.
Һарамдан јоғрулуб кимин мајасы,
Өркәнинин үстә дары сәрилмәз.

Намусу атыблар итә—јемәјиб,
Бир чоху рутбәјә белә чатыбды.
Һеч ким гејрәтсизә киши демәјиб.
Ән арсыз гејрәти вара сатыбды.

ӘН АГИЛ

Зәкалы дүз јолдан керижә дәнмәз,
Камала, ағыла мөһтачдыр һамы.
Һәр күләк әсмәклә ишығы сәнмәз,
Агилдир вәтәнин чырағы, шамы.

Әлинә кечсә дә бөјүк ихтијар,
Ән агил дәјишмәз өз јеришини.
Сәрвәтә сусамаз, һөрмәт газанар,
Дәрһал чәкиб атар таһаһ дишини.

ЭН ДҮШҮК АДАМ

Бил дүшүк адамын хасијјетини,
Һеч кимә бир хејир вермәк истәмәз.
Әсла анламајыб гәбаһәтини,
Бурнундан габағы көрмәк истәмәз.

Һәмишә јанылыб өз һесабында,
Эн дүшүк нә ганды, нә дә утанды.
Һеч нә олмаса да ағыл габында,
Өзүнү һамыдан үстүн тутанды.

ЭН ХӘСИС

Хәсисин о гәдәр дардыр үрәји,
Гыш күнү гары да хәстәјә гыјмаз.
Арвады биширсә сачда чөрәји
Күндәни санајыб көзүндән гојмаз.

Эн хәсис оланын һеч вахт, һеч заман,
Допдолу овчундан дүшмәз бир дары.
Чөрәк раһат кечмәз өз боғазындан,
Алтында јатса да гызыл анбары.

ЭН ФИТНӘКАР

Инсан өјрәнәндә фитнә-фәсады,
Һалы јаман олду бәшәријјетин.
Әзән әзиләни ода галады,
Тале улдузлары барышды чәтин.

Фитнә кәсдијини кәсмәз јараг да,
Бу шәр гылынчыјла дүнја таланды.
Эн фитнәкар олан кәзиб гырагда,
Кәләклә ортада дава саланды.

НӘ ПАХЫЛ

Нәјатда көзүмлә көрмүшәм буну,
Ел тојунда пахыл олубду бәдһал.
Үзү шад көрәндә кор гоншусуну
Гара санчы долуб гарнына дәрһал.

Ән пахылы дејим, салыңыз јада,
Бир ағ күнлү көрсә баша дөјәнди
Оғлунун, гызынын шадлығыны да
Ох батмалы көзү көтүрмәјәнди.

ӘН САРСАГ

Нә гәдәр гаралыб курулдаса да
Булудун ичиндән көрүнәр ајаз.
Белә һәгигәти салмајыб јада,
Нәрәјәнлүк едәр ағылдан дајаз.

Даданыб мүфтәјә, јејиб һавајы,
Ачкөз «дүзәм»—дејиб, дөшә дөјәнди.
Чохса да дүнјада ахмағын сајы,
Ән сарсаг—өзүнү јерсиз өјәнди.

ӘН ТАМАҢКАР

Тамаһ јардығыны даш јара билмәз.
Сынагдан чыхыбды елин бу сөзү.
Дүнјаны удса да иштаһы күлмәз,
Неч вахт тамаһкарын дојмајыб көзү.

Ким һарам јығыбса сәрвәти, вары,
Јаланды һәр сөзү, јаланды анды.
Бүтүн инсанларын ән тамаһкары
Өләчәји күнә инанмајанды.

ЭН БҮТӨВ

Бүтөвлүк инсанын жарашыгыдыр,
Кимдө варса она шөһрөт, шан олар.
Жарымчыглыг јерсиз бош дыг-дыгыдыг
Белеси ахырда пәришан олар.

Гәлбләр көрпүсүдүр дил бу чаһана,
Јолу вар доланбач, јолу вар дүздүр.
Бүтүн бүтөвләри гојсаг јан-јана,
Эн бүтөв—иш илә дүз кәлән сөздүр.

ЭН ИЈРӘНЧ ИШ

Инсан гуршананда мундарчылыға,
Адамлыгдан даһа нишана галмыр.
Надан олурса да ајаға баға,
Чиркин әмәлини вечинә алмыр.

Инсафын, мүрвәтин јоха чыхмасы,
Чох бөјүк бәлады, дәрин тәшвишдир.
Сағалмаз дәрдсә дә бунун һамысы,
Сатгынлыг, хәјанәт эн ијрәнч ишдир.

ЭН ДӘЈАНӘТЛИ

Көрпү ағыр јүкә кәтирир давам,
Палыд дәјанәтдә бәнзәјир нәрә.
Дөрд дирәк үстүндә гәрар тутур дам,
Сечилир һәр бири өзүнә көрә.

Нә гәдәр олса да инсан гүдрәтли
Һәјат һәгигәтлә шәрин бәһсидир.
Гајадан, поладдан эн дәјанәтли
Мәрдин дар ајагда ирадәсидир.

ЭН ДЭЖАНӘТСИЗ

Чәләби сојугда әсмәчә тутар,
Кечинин шахтаја һеч олмаз табы.
Тәнбәл иш башында әснәјиб јатар,
Ағыр јүк алтында бүдрәјәр јабы.

Бунларын һамсындан һүсн-рәғбәтсиз,
Әмәлләри чиркин, сөзү јаланды.
Чәтин күн кәләндә—ән дәжанәтсиз
Чөрәји дизинин үстә оланды.

ЭН ЈАҒЛЫ

Көк әти һәмишә баһа сатырлар,
Донуз көкәләндә сүрүјә чатмыр.
Сүдүн јағлысына су да гатырлар,
Ајы пијләнәндә күллә дә батмыр.

Бачарыб овчуну чохду ијләјән,
Онлары јашадан сыртыг үзүдүр.
Ән јағлы—алдадан, башы пијләјән,
Һијләкәр адамын сыртыг сөзүдүр.

ЭН ЈАВАН

Һәр шеји көтүрмүр инсан үрәји,
Ән бөјүк, ән дәрин һикмәт вар онда.
Ләззәтлә јејирик јаван чөрәји,
Сөзү удмаг олмур ачы оlanda.

Камиллији ахтар өз үнванында,
Буну һәјат дејир—һагг ашығыдыр.
Ариф мәчлисиндә, мүдрик јанында
Ән јаван—ахмағын данышығыдыр.

ЭН ГАРА

Гара бэхт инсаны етсэ дэ зэлил,
Ламан, четин күнүн өмрү аз олар.
Буна тәбиәтдә аз дејил дәлил,
Гарлы гышдан сонра јенә јаз олар.

Бир күн доғанагдан кечәчәк өркән,
Нарынлыг ејләмәк нәјә кәрәкдир.
Көмүрдән, шәвәдән, зүлмәт кечәдән,
Эн гара—инсафсыз, кинли үрәкдир.

ЭН ГИЈМӘТЛИ

Баһалы бәрбәзәк, баһалы даш-гаш,
Бахан кими дәрһал көз гамашдырыр.
Әшја һәрислији, валлаһ, а гардаш,
Адамы һәјатда јаман чашдырыр.

Сәрвәтә сусамат гопарыб шивән,
Мәһв олуб шаһын да гызылдан тахты.
Инчидән, көвһәрдән, гәдрини билсән
Эн гијмәтли нәдир?—Инсанын вахты.

ЭН ЗӘИФ

Дедикчә зәифдир сүрүнән чүчү,
Јенә өзүнә јүк дашыја билир.
Бала сәрчәнин дә чох аздыр күчү,
Ана гајғысыјла јашаја билир.

Дағь дағ үстүнә гојса да инсан,
Голдан зорлусу вар гуру гәфәсдир.
Зорба көрүнсә дә, ән зәиф олан —
Бир сәмими досту олмајан кәсдир.

ЭН ГЭДДАР

Тарихдэ чох олуб ситэмкар, залым,
Шаһлар баласынын кәсиб башыны.
Әллими, жүздүрмү мән јада салым,
Чарлар зәһәр едиб халгын ашыны.

Ким гојмаг истәмир гылынчы гына,
Елләрин башына од әләјенди.
Архаланыб гырғын силаһларына,
Эн гәддар—халглары һәдәләјенди.

ЭН КАМИЛ

Алим зәкасына сөз ола билмәз,
Халгын нәзәриндә пир олан да чох.
Кетдији дүз јолдан керијә дөнмәз.
Сөзүјлә әмәли бир олан да чох.

Еллә бир ағлајыб, еллә бир күлүб,
Хејирхаһ олмағы дүшүнүб мүдам:
Вахтынын гәдрини һәмишә билиб,
Зәһмәти севәнди эн камил адам.

ЭН СӘФЕҢ

Дејин һәдјан ишин далынча кедән,
Ағлы кәмә фикир вермәјән вармы?
Башы бәдәнинә ағырлыг едән,
Ахмағы өмрүндә көрмәјән вармы?

Дүшүклүк олса да бу һәрәкәтләр,
Зайыл вар досту да колдан атанды.
Биләрик, саф-чүрүк ејләсәк әкәр,
Эн сәфәһ халгыны јада сатанды.

ЭН КЭРЭКЛИ

Чөрөк дэ лазымдыр, хава да, су да,
Бунларсыз һәјатда кечинмәк олмаз.
Бөјүк зәрурәтдир ширин јуху да,
Гуртармаз, һа чалыш вачибләри јаз.

Вердији илгара вәфалы галан,
Севән көнүлләрин ифтихарыдыр.
Инсана һамыдан ән кәрәк олан,
Дүзкүн әгидәси, е'тибарыдыр.

ЭН КЭРӘКСИЗ

Јерсиз данышмағын јохдур лүзуму,
Бош сөзүн олмајыб әһәмијјәти.
Әбәсдир гајаја кәллә һүчуму,
Ағылсыз ејләјәр белә нијјәти.

Әјри јола дүшүб дүзкүн кетмәјән,
Вәтәнә јарадыр, иринди, ирин.
Халгына, јурдуна хидмәт етмәјән
Ән кәрәксизиди, кәрәксизләрин.

ЭН ГЫЗҒЫН

Од да јандыранды, хал да јандыран,
Тонгал инсаны лап күлә дөндәрәр.
Јерин синәсиндән пүскүрән вулкан,
Әридиб дашлары лилә дөндәрәр.

Алов да јандырмаз, гәлбән инанын,
Бу елин рә'јидир, демәк гәтидир.
Ән гызғын—һәгиги инсан оланын
Јурдуна, халгына мөһәббәтидир.

ЭН ГОРХАГ

Адам вар истәсә бир аддым атсын,
Баханда хофланар өз көлкәсиндән.
Аз галар өзүнү гајадан атсын,
Ваһимәјә дүшәр чаггал сәсиндән.

Өзүнү нә гәдәр јалтаг өјсә дә,
Мүнһт дәјишдими, тир-тир әсәнди.
Бош јерә дөшүнә нечә дөјсә дә,
Эн горхаг һап-копла асыб-кәсәнди.

ЭН СӘҢВ ИШ

Тәсадүфән хәта ејләјәр бири.
Сәһвә дә јол верәр һәјатда һамы.
Икид јанлыш јолдан гајыдар кери,
Јенә дә газанар ел еһтирамы.

Бәшәр јер үзүнә кәләндән бәри
Азмы һәгигәтдән өндә кедиб шәр?
Дәјишик салынса инсанын јери
Бу, ән сәһв иш олуб бәла төрәдәр.

ЭН КӨЗӘЛ

Һејранам дағларын мәнзәрәсинә,
Лејли чамаллыдыр күлү, чичәји.
Фәрәһ үрәјимдә олур хәзинә,
Көрәндә ағ, јашыл, сары ләчәји.

Һәр үзү гәшәнкә алданмаз агил,
Көјчәк вар әлиндән чоху наланды.
Сифәтин ағлығы көзәллик дејил,
Эн көзәл—үрәји тәмиз оланды.

ЭН КИФИР

Сифэтә баханда демәјәк гара.
Кифирлијин рәнкә дәхили јохдур.
Үздән гәшәк олан ахмаг, авара,
Гејрәтсиз јашајан һәлә дә чохдур.

Үрәкдән шәрик ол бу сөзүмә кәл,
Елә көјчәкләр вар—вәфа сатанды.
Сифәтдән нә гәдәр олса да көзәл,
Эн кифир гәлбиндә фитнә јатанды.

ЭН БОЛ

Чох олсун барлы бағ, сүнбүллү зәми,
Ашыб-дашсын халгын сәрвәти, гардаш.
Тоја дәнсүн елин дәскаһы, дәми,
Амма, елә бол вар һеч олмаја каш.

Азмы вериб гызыл өмрүнү бада,
Әјилмәкдән бели бүкүлү галан?!
Сују гыжһагыжла ахан чајдан да
Эн болду јалтағын дилиндә јалан,

ЭН ЛӘЗЗӘТЛИ

Иштаһла јејилән әмлик әтинин,
Кәкликли пловун дады башгадыр.
Пүстәнин, бадамын, әнчир мәтинин
Ләззәти башгадыр, ады башгадыр.

Тамлылар ичиндә елә тамлы вар,
Һамыдан ләзизди. бәрәкәтлидир.

Гэлбимдэн кечэни гој едим изһар:
Зәһмәтин бәһрәси ән ләззәтлидир.

ӘН ДАДСЫЗ

Нә чохду ләззәтсиз хәрәк, битки, бар,
Истиотун ачысы көјнәдир дили.
Алчаны кал јејән ағыз туршудар,
Истәмәз будаға узатсын әли.

Өјрәниб дүзүнү сөјләјәк кәрәк,
Ағыл фәһм едәнди, көстәрән көздүр.
Бүтүн тамсызларын ичини кәзсәк,
Ән дадсыз һавајы, мә'насыз сәздүр.

ӘН ЈҮНКҮЛ

Елә бил һеч говун чәкиси јохдур,
Түкүн ағырлығы нәзәрә чарпмаз.
Јүнкүл оланларын гәдәри чохдур,
Кимсә мәнчә буна етмәз е'тираз.

Бу һагда ким етсә чох сорғу-суал
Дејәрәм һәјатда һәлә нашыдыр.
Нә гәдәр бачарыб чәксә дә мисал,
Ән јүнкүл—ағылсыз инсан башыдыр.

ӘН АҒЫР

Јоручу фикир вар—нә чох, нә дә аз,
Үрәјә шәләдир, үрәјә јүкдүр.
Нәһәнк салы јердән галдырмаг олмаз,
Дәрдин чарәсизи дағдан бөјүкдүр.

Гранит һөркүлү мин-мин тагдан да,
Бахан кими гэлбә ваһимә салан,
Үст-үстә галанмыш мин-мин дагдан да
Елин төһмәтидир ән ағыр олан.

ӘН КҮТ

Көһнәлән котана көстәриб хидмәт,
Јенә дә онунла торпаг әкирләр.
Јахшы кәссин дејә күтләшән аләт,
Ағзына овхары, сову чәкирләр.

Нә чалыш, һалына етмәз тәфавүт,
Кичбәсәрин иши гуру нағылды.
Чәми кәсәрләрин ичиндә ән күт,
Ахмағын башында олан ағылды.

ӘН ИТИ

Гылынч үзә биләр бәдәндән башы,
Балта да, хәнчәр дә ити кәсәрди.
Алмаз дешә биләр гранит дашы,
Буна сәбәб нәдир, бу нә һүнәрди?

Кәсәр јаратмајыб өзү өзүнү,
Дәрракәдир ону һәддинә салан,
Гысасы, сөјләсәк сөзүн дүзүнү
Инсан зәкасыдыр ән ити олан.

ӘН АСАН

Јүнкүл иш далынча гачмаға нә вар,
Беләси һәмишә мејдан сулајыр.

Сукан тутан гыздан ејлэмәјиб ар
Оғлан ашханада хәрәк пәјләјыр.

Доғрудур аталар һәр нә сөјләсә,
Боғаз вар лајиги гызаран шишдир.
Елин нифрәтини гәбул ејләсә,
Сатгынын пешәси ән асан ишдир.

ӘН ЧӘТИН

Инсанын зәкасы бир чарә тапар,
Чох да сели кечмәк асан иш дејил.
Инсан ирадәси бачарыб чапар,
Сәрт гајаны јармаг һеч тәшвиш дејил.

Сүд кими дүмаға гапгара дејән
Нә гәдәр данланды бахыб иришди,
Дүзкүн оланлары чәһд едиб әјән,
Наданы гандырмаг ән чәтин ишди.

ӘН НӘЈАЛЫ

Чохдур исмәтини көзләјән инсан,
Арлыдыр, һеч демир арлы үзәм мән.
Нәјасызлыг едиб сөкүб дағыдан,
Утанмыр, гышгырыб дејир дүзәм мән.

Симасыз һәмишә шәр, бөһтан дејиб,
Јүз үзү оландан елләр һалыдыр.
Дүзлүјү башында бајраг ејләјиб,
Зәһмәтә күвәнән ән нәјалыдыр.

ЭН СҮРТҮК

Һәҗатда көрмүшүк сүртүк оланлар,
Нә абыр көзләҗиб, нә ганыб һәҗа.
Еҗбинә кор олуб етмәҗибди ар,
Чәкилән әмәҗи верибди заҗа.

Вичданы җадына салмаҗыб бир ан,
Аҗ җаланы пешә еҗләҗиб мүдам.
Гапыны бағласан, кириб бачадан.
Көзә дүртүләнди ән сүртүк адам.

ЭН ШИРИН

Торпаг һикмәтлиди, бәрәкәтлиди,
Үзүмүн дадына сөз ола билмәз.
Җемиш дә, инчил дә чох ләззәтлиди,
Бәс бечә балына вармы бир әвәз?

Јохдур деҗиләндә зәррәчә җалан,
Нә гәдәр шәкәрли билсәк дә гәнди.
Јенә дилимиздә ән ширин олан —
Бир әзиз ел-оба, бир дә вәтәнди.

ЭН АЧЫ

Соған һәр нә гәдәр ачы олса да,
Јенә дә хәрәҗи кәтирир тама.
Зәһәр ширин өмрү версә дә бада.
Бә'зән дәрман олур хәстә адама.

Ахтарыб дәрдинә инсан әлачы,
Түнд зәггум да ичиб әзаба дөздү.
Зәһәрдән, зәггумдан даһа, ән ачы,
Һагсыз һәҗарәтлә деҗилән сөздү.

ЭН КЕНИШ

Дедикчэ кенишдир вэтэн торпағы,
Бахсан көз гаралдар аран чөллэри.
Дүзэн вар көрүнмүр учу-бучағы,
Гојнунда бәсләјир доғма еллэри.

Бәс бүтүн бунлара ким биканәдир?
— Дизинин үстәсә кимин чөрәји.
Лакин сорушсалар эн кениш нәдир?
Дејерәм мәрд олан инсан үрәји.

ЭН ДАР

Боғаз дар олса да дүнјаны удар.
Ијнә улдузунун өзү кенишдир.
Дәрд дејил әјинә кәлмәсә палтар,
Сөкдүрүб кенәлтмәк чох асан ишдир.

Ев дә дарысгалса сајылмаз ејиб,
Ким тәсдиг ејләмәз бу доғру сөзү.
Эн јаман дар нәдир? Аталар дејиб:
Хаинин үрәји, пахылын көзү.

ЭН БӨЈҮК ҺҮНӘР

Гәдәрсиз олубду һүнәр јапанлар,
Бәлкә дә гојублар дағы дағ үстә.
Әзминә күвәниб шөһрәт тапанлар,
Дүнјада јараныб дәстәбәдәстә,

Һәр бир мүшкүл ишә чәкиләр тәһәр.
Сөз сөзә сөјкәнсә сөзә көмәкдир.
Мәним нәзәримдә эн бөјүк һүнәр
Үрәкдә оланы үзә демәкдир.

ЭН БӨЛҮК ХОШБЭХТЛИК

Чохдур хошбэхтлийн сајы дүнјада,
Таледэн разыдыр ағ күн тапан да.
Бир анда минини саларыг јада,
Бэхтэ миннэтдардыр хүнэр јапан да.

Неч ким едэ билмэз бу сөзү тэфтиш,
Эн гиймэтли сэрвэт елдэн рэгбэтдир.
Эн бөјүк хошбэхтлик, эн шэрэфли иш
Вэтэн тэсибидир, халга хидмэтдир.

ЭН БӨЛҮК БЭДБЭХТЛИК

Чохдур бу һәјатын ениш-јохушу,
Ағыр күнүм олуб, јатмышам хәстә.
Тәшвишим азалыб досту, тај-тушу
Көрөндә һәмишә башымын үстә.

Һәдсиздир дүнјада диләнчи, зәлил,
Инсан вар дәрдләри галаг-галагды.
Бунларын неч бири горхулу дејил,
Эн бөјүк бәдбэхтлик унудулмагды.

ЭН СОЈУГ

Буза кәтирмәјиб бәдән давамы,
Әсмәчәјә дүшүб рәнки солубду.
Һава да титрәдиб гышда адамы,
Дөврәнын да үзү сојуг олубду.

Арасаг, дүшүнүб кетсәк дәринә,
Һамымыз бир рә'јә кәләрик гәти.
Е'тибар гырылса, бири-биринә
Эн сојуг—инсанын мүнәсибәти!

ЭН АҒ

Көзәлин сифәти бәнзәјир гара-
Памбығын, гатығын рәнки дүмағдыр,
Јазда, јәј фәслиндә чыхсан дағлара,
Көрәрсән ағ чичәк, күл бағчабағдыр.

Һәрә көзә дәјир бир вә'дә, бир чағ,
Бунлар тәбиәтин өз ағлығыдыр.
Сүддән, һәр шејдән дә дүнјада эн ағ,
Вәтән гаршысында үз ағлығыдыр.

ЭН ИБЛИС СИФӘТЛИ

Шејтан дедикләри бош әфсанәдир,
Инсанын иблиси бәладыр, бәла.
Санчмагда—јанында илан һеч нәдир,
Башы әзилмәсә гајытмаз јола.

Эн иблис сифәтли азардыр елә,
Дүз иши фитнәјлә алтдан әјәнди.
Бир будаға чыхыб бармағы илә
Јүзүнү, минини силкәләјәнди.

ЭН ИРАДӘЛИ

Ағлы, ирадәси зәиф оланлар,
Гысгы бәркијәндә сатыла биләр.
Каһ нала, каһ мыха чәкич чаланлар
Гучагдан гучаға атыла биләр.

Горхаг чәтин күндә шивән гопарыб,
Бәс эн ирадәли?—Гој дејим инди.
Зүлмәт дүшәндә ишыг ахтарыб,
Бачарыб өзүнү итирмәјәнди.

БАБАМЫН ДЭРДИ

Бабамын үзүнө дуруб дедиләр:
Көмүрдү дүнжанын биринчи ағы.
Динэндө ағзына вуруб дедиләр:
Жорғанына көрө узат ајағы.

Бабам танынмады сөзүнү јејән,
Ачыг лә'нәтләди ганлы дөвраны.
Дүшүндү бәс нијә олмур бир дејәг
— Ајағына көрө узат жорғаны.

АРЗУ ВӘ ИХТИЈАР

Арзу чылыз олса, ихтијар бөјүк
Дәһшәтдир, бәласы јетәнә дәјәр.
Арзу бөјүкдүрсә, ихтијар бир түк
Бу дәрд ел-обанын гәддини әјәр.

Арзу түкәнмәзсә, ихтијар кениш
Бу елин бәхтидир, елин намыдыр.
Шан-шөһрәтә дөнәр белә јердә иш.
Көрән дејәр халгын тој-бајрамыдыр.

ДОЛУ ВӘ БОШ

Инсан өмрү боју сечсә дүз јолу,
Табламаз өнүндә нә гаја, нә даш.
Дәрин зәка илә олса допдолу —
Ағырлыг ејләмәз саһибинә баш.

Инсан әмәли дүз, дили хош олса
Һөрмәти, иззәти чох бөјүк олар.
Баш нә гәдәр јүнкүл, ичи бош олса
Чијинләрә даһа ағыр јүк олар.

О ЈАЛВАРСА ДА

Бир мудрик бабаја зарафат етдим:
— Һәлә гочалығы бојнуна алма.
Әллидән јухары јаш вермәз һеч ким,
Чох тездир, чәлијә мејлини салма.

Деди:—Вермәмишәм өмрүмү бада,
Бачарсам иш-күчдән галмарам дала
Бојнума алмаздым о јалварса да,
Гочалыг бојнума минир, ај бала.

ПАПАГ

Күчәјлә кедирдим үзү ашағы,
Мәнимлә растлашды танышым Вәли.
Јенә башындакы кичик папағы
Көзә көрүнүрдү хејли мезәли.

Онда бу кејимә варыды һәвәс,
Бахмады мәсләһәт билдијим сөзә.
Ишдә өз јериндә отурмајан кәс
Һәмин папаг кими көрүнәр көзә.

КӨЗ ВӘ ТАМАҢ

Зәһмәтә күвәнән, ачкөз олмајан,
Дашдан да чыхарар өзүнә чөрәк.
Һәјатда сынанмыш бу сөзә инан,
Тамаһ бөјүкдүрсә, чылызды үрәк.

Һәгигәт беләдир—көзүн тохлуғу
Ән ағыр дәрдә дә әлач ејләјәр.
Тамаһын, иштаһын, нәфсин чохлуғу
Инсаны аза да мөһтач ејләјәр.

КҮЛ БИТИРЭРЭМ

Дејирләр дағларә нијә бағлысан?
— Бу дағлар бабамын бабасы олуб.
Гәлбими өзүнә ејләјән һејран,
Гәдир билән ели, обасы олуб.

Һәмишә сајылым кәрәк бәхтәвәр—
Мәнимлә әбәди дағ олса һәмдәм.
Мәзарым гојнунда газылса әкәр,
Торпаг олуб халга күл битирәрәм.

ҺАМЫДАН ХОШБӘХТ

Чохлу вар-дөвләти, сәрвәти олан
Ким билир бәлкә дә бәхтәвәр дејил.
Зорла тикдирилән сарај да, инан
О гәдәр дә бөјүк бир һүнәр дејил.

Учалар зирвәјә елин көзүндә
Онун нәбзи илә нәбзи вуранлар.
Һамыдан хошбәхтди бу јер үзүндә
Халгын үрәјиндә јува гуранлар.

ОЛМАСЫН

Бир дәрдин јохса да бу күн әлачы,
Үмидин нә вахтса тапыла биләр.
Базара гојулуб шаһын да тачы,
Сатылыб гәләбә јапыла биләр.

Ән әлачсыз дәрди, јохду дәрманы,
Кин, гәрәз үрәкдә азар олмасын.
Алвер көтүрсә дә бүтүн дүнјаны,
Бир, гејрәт сатылан базар олмасын.

УЗУНЛУГ ВЭ КӨДЭКЛИК

Дүшүнүб ейләсәк биз көтүр-гоју,
Һәр сөзүн дүзүнү аталар дејиб.
Ја узун, ја кәдәк олса да боју —
Инсана нә дәрдди, нә зәррә ејиб.

Әлузунлуг дәрдди, бөјүк мә'лалды,
Саһибини гојар селин ичиндә.
Бојун кәдәклији тәбии һалды,
Дили кәдәк олма елин ичиндә.

СУАЛ—ЧАВАБ

Дејирләр чох бәла көрүбдү башын,
Сәндә бу никбинлик нәдәнди, Шамил?
Кәнчлији керидә гојубдү јашын,
Јенә һәјат ешгин һәмәнди, Шамил.

Суала чавабым беләдир гәти,
Сөзүм үрәјимин дилдә сәсидир.
Әзиз ел-обанын дәрин рәғбәти
Руһума никбинлик хәзинәсидир.

ГӘДӘРСИЗ ОЛУБ

Һәм Мәчнун дөврүндә, шәксиз, һәм инди,
Бу бөјүк һәгигәт гәтидир, гәти:
Чананын ешгиндән даһа дәринди
Вәтән мәнәббәти, ел мәнәббәти.

Елин дар күнүндә—ән чәтин анда,
Һансы јурду севән һүнәрсиз олуб?
Јар јолунда өлән азды чаһанда,
Вәтәнә чан ғыјан гәдәрсиз олуб.

ЧИНАСЛЫ СӘККИЗЛИКЛӘР

ЧОХ ДАНАР АЗЫ

Гајдадыр һәмишә чох данар азы,
Кимдир сәнә дејән чох дан Аразы.
Әлбирлик олсајды халг арасында,
Тәбрик ејләјәрди чохдан Аразы.

Саһиби олубду чох да наразы.
Чамыша гошулуб чох дана разы.
Билмирәм һәјатда бу нечә ишдир,
Аз да наразыды, чох да наразы.

ОТ АЈА КИМИ

Ракетлә лап кедәр от аја кими,
Јол јохдур бу тајдан о таја кими.
Сајы гәдәрсизди гәмин, кәдәрин,
Учалыб гәлбләрдә о таја кими.

Де көрүм јандырмәз о таја кими?
Чағырым бу тајдан о таја кими?
Түкәнмәз дәрди вар, дәрин јарасы,
Дүнјада тај тапым о таја, кими?

О ДӘЛИНӘРДИ

Короғлу нәслиди, о, дәлинәрди,
О дәли икидди, о дәли нәрди.
Дүшмәни көрәндә гылынча дөнүр,
Вар бир исти әли, од әли, нәрди.

Горхмаз гәһрәманды, о дәлин әрди,
Дедим дәјүш күнү од әлин әрди.
Дава мејданында, дүшмәни ону —
Көрәндә бағрындан о дәлинәрди.

О ДӘЛИ МИЗИ

Гапыб гармалајыб о дәли мизи.
Чәтин јола верәр о дәлимизи.
Етсә вәзифәдә әлиузнуг,
Јандырсын гочағын од әли мизи.

Үрәјимдә гојуб од әлим изи,
Де нијә јандырсын од әлимизи?
Һагсызын башына чомаг ендириб
Гојар тарихләрдә о дәлик изи.

О ДАНА-ДАНА

Е'тибар ејләмә ода, надана,
Өмүр сүрәр һаггы о дана-дана.
Сағалмаз дағ чәкәр пак үрәкләрә,
О гулаглы һејван, о дана, дана!

Залымдыр о улдуз—О Дан, ад ана,
Ишә бах алданыб о да надана.
Горхурам јаралы, дәрдли синәмдә
Нәји јандырыбса од, ана дана.

О ДА ЗАЈ, АНА

Әллини кечибди о даз, ај ана.
Чәтин о ишвәли, о даза јана.
Көрүнмәз, јандырмаз ешгин алову,
Үрәкләрдә олса од аз, ај ана.

Дәмирәм јандыран ода зај, ана,
Чох чәтин јолуну од аза, јана.
Мән она гәлбими вермәк истәдим,
Илгарында чыхды о да зај, ана.

БИР ЕЛӘ СИНӘ

Бир икид кәрибди бир елә синә,
Беш ел дә бачарар бир елә синә.
Ел-оба ичиндә сән сифәтими,
Сөзүмлә ишими бир елә, синә.

Үрчаһына чыхар бир елә синә,
Валлаһ раст кәләрсән бир еләсинә —
Сәнә көзү вериб, ишығы вермәз,
Дағларда јурд верәр бир елә синә.

БӘХТИЈАР АНДЫ

Нә вахтдан вәтәни Бәхтијар анды,
О вахтдан тәлеји, бәхти јаранды.
Нәрәнин гәсәми, өз анд јери вар,
Бир вәтән, бир халгды Бәхтијар анды.

Өзүнә вәтәни бәхти, јар анды,
Бәхти јар гәсәми, бәхти јар анды.
Совуну јурдундан елиндән алыб,
Дүшмәнин бағрыны бәхти, јаранды.

АЛЫ ГАЛАНДЫ

Мин илләр кечсә дә Алы галанды,
Алы сарајынды, Алы галанды.
Дағ-даша дүшдү Бәсти јолунда,
Ешгин атәшинә Алы галанды.

Фитнәни, фәсады Алы гал анды,
Күнләринин ағы, алы галанды.
Она, Әләскәрә додаг бүзәнләр,
Ән азы белинә алыг аланды.

О ДАДА

Үрәјими ејләјибдир од ада,
Јар билсәјди јетишәрди о дада.
Јол вермәзди гәлбим јаныб күл олсун,
Су бағларды алова да, ода да.

Дәли чејран саһиб олуб од ада,
Мән нә дејим о ләззәтә, о дада,
Үрәјимдән кечән арзу бах будур:
Даддығымы бирчә дәфә о, дада.

ЈОХУНУ ДАНА

Бир кимсә бачармаз јохуну дана,
Јох чувалда дәни, јох уну, дана.
Өзкәнин варыны удан чох олуб,
Кимсә раст кәлмәјиб јохун удана.

Көрдүм о бәнзәмир јох, ун удана,
Нә дә јахшылығы јох, унудана.
Дүшмәни көрәндә дәрдини кизлә,
Зәни етсин кәдәрди јохун, уд ана.

ЈАШ ДАЈАНЫБДЫ

Өмүр күлә дөнүб, јаш да јаныбды,
Ахыб, сонра көздә јаш дајаныбды.
Доғраныб, чүрүјүб мешәдә гуру,
Битиб бој атыбды, јаш дајаныбды.

Өмүр баша жетиб, жаш да жаныбды,
Гурунун одуна жаш да жаныбды.
Көзө көрүмөйөн гөлбин одундан,
Көздө селө дөнөн жаш да жаныбды.

эмелимиздөн

Намы разы гала эмелимиздөн,
Чохунун таныныр эмели миздөн.
Ел-обадан өтрү битирсин көрөк
Эмелимиз сүнбүл, эмелимиз дөн.

Бахсалар танынар эмелим издөн.
Халга аз битирер эмели миз дөн.
Бир из гојмусанса экер һөјатда,
Бар-бәһрәси варса әм элим, издөн.

дәрәсинә көз

Јарашыр дағларын дәрәсинә көз,
Нијә далдалана дәрә, синә, көз?
Әкер мејлин варса дағы кәзмәјә,
Чәмән, кәдик, јамач, дәрә, синә көз.

Чохду Дәлидағда дәрә, синә, көз.
Кур сели дүшмәнин дәрәсинә көз.
Көзәл мәнзәрәләр көрмәк истәсән
Ениб Кәлбәчәрин дәрәсинә, көз.

дәјә синәдә

Гурулмаз јамачда, дәјә синәдә,
Гурбанам чанана, дәјәсинә дә.
Гәлбимин диләји, арзусу будур:
Бир чүт нар јетишә, дәјә синәдә.

Дәрдимә лоғмандыр дәјә, синә да
Әлим истәјинә дәјә синәдә.

Диләјим беләдир: мәним көнлүмә
Дәјә һеч өзү нә, дәјәси нә дә.

ГАРТАЛА ЈАНДЫ

Сојугдан көјнәди гар, тала јанды,
Күнәш гар әридән, гар талајанды.
Ағылсыз гарғаја һејфдир деди,
Агил гәфәсдәки гартала јанды.

Гәфәсдә бир аны гартал ај анды,
Ичди Күнәш анды, гартал Ај анды,
Билмәјән дә билсин ала гарға, сар,
Гарталдан кәнарды, гартала јанды.

ГАЛАЈА СЫНА

Миси һәмдәм ејлә галаја, сына,
Икид кешик чәксин галаја, сына.
Һәр анын, саатын гәдрини сән бил,
Һәфтә азлыг етсә, гал аја, сына.

Сатгынын бирчә ан гала јасына,
Икидин ағлаја гала јасына.
Дүшмәнин әлннә кечмәсин дејә,
Һәр нәји сынасан, галаја сына.

БУДАҒЫН ДАНАР

Ағач мејвә вермәз, бу дағын данар,
Бары кәтирмәјән будағын данар.
Боз сөјүд ашағы бахыб утанар,
Көрәндә бир колун будағында нар.

Јох олса һәр кимин будағындан ар,
Әријиб итәчәк бу дағындан ар.
Көзү көтүрмәјән, күл-чичәјини —
Бу јайлағын данар, бу дағын данар.

БАЈАТЫЛАР

ЧИНАСЛЫ БАЈАТЫЛАР

Эл ачыл,
Үрәк ачыл, эл ачыл.
Гој ел сәни сынасын
Имтаһандан ә'ла чых.

* * *

Бал таны,
Зәһәр таны, бал таны.
Елә хаин оланын
Көкүндән вур балтаны.

* * *

Дүрүстә,
Сөз де ағлы дүрүстә.
Елдән дәрин камал ал,
Нә көвһәр, нә дүр истә.

* * *

Дәр һалал,
Дәрдијини дәр һалал.
Халгы јада сатанын
Тут чаныны дәрһал ал!

* * *

Санчылар,
Гарнында вар санчылар.
Вәтәнини сатанын
Көзүнә мил санчылар.

* * *

Дашы јар,
Гајаны јар, дашы јар.
Кимин варса гејрәти
Вәтән дәрди дашыјар.

* * *

Кичәлә,
Кич јараныб кичәлә.
Хәзинәни версән дә,
Ел тапшырма кич әлә.

* * *

Динч әлә,
Ели тапшыр динч әлә.
Жәрәк дүшмән јох ола,
Үрәјимиз динчәлә.

* * *

Өзкә дәрә,
Јад маһал, өзкә дәрә.
Синәмдә битән күлү
Гојмарам өзкә дәрә.

* * *

Күлдү дағлар,
Чичәкди, күлдү дағлар.
Ел-оба гонаг кәлди,
Севинди, күлдү дағлар.

* * *

Тэк эл дэн,
Гој сепмэсин тэк эл дэн.
Елин күчү—сел күчү,
Сэс чыхармы тэк элдэн?

* * *

Кордады,
Һәр тилим бир кордады.
Дүшмән мәнэ көз тиксә,
Елэ билсин кордады.

* * *

Ағ дүшөр,
Дост инаныб ағ дүшөр.
Елэ хаин оланын
Көзләринэ ағ дүшөр.

* * *

Јараг биз,
Олаг совлу јараг биз.
Вәтәнин дар күнүндә
Дүшмән бағры јараг биз.

* * *

Гызыр галан,
Күрәдә гызыр галан.
Вәтәний торпағыны
Һамыја гызыргалан.

* * *

Сүрүжө,
Нэ чэкэ, нэ сүрүжө.
Вај о күндөн чанавар.
Чобан ола сүрүжө.

* * *

Элачы,
Нэр бир дәрдин элачы!
Чаны-дилдән ишлэсә
Тох ејлэјәр әл ачы.

* * *

Кечидә,
Көрпү салаг кечидә.
Нәр мејданда олмаса,
Нәрә дөнәр кечи дә.

* * *

Һачала,
Кәл сөзү аз һачала.
Устад олмаз нашыдан
Һа әлләшә, һа чала.

* * *

Ағыл ачар,
Нәр дөрдә ағыл ачар,
Ачарла ачылмајан —
Гапыны ағыл ачар.

* * *

Дағ, даға,
Арха олар дағ, даға.
Зирвэләри учураp
Деди-году, дағдаға.

* * *

Евдар ола,
Һәр гадын евдар ола.
Гәлб кенсә, жүз гонаға
Инанма ев дар ола.

* * *

Каса дола,
Чам дола, каса дола.
Вај о күндән үрәјин
Тәпәри касад ола.

* * *

Шаһмар ағы,
Кәздирәр шаһмар ағы.
Санчмаг олуб һәмишә
Елләри шаһ марағы.

* * *

Тәләбә,
Әмәл едәк тәләбә.
Һәјат бөјүк мүәллим,
Инсан она тәләбә.

* * *

Гулаға,
Сырга ејлэ гулаға.
Дөвран елэ кәтирәр
Бир күн олар гул аға.

* * *

Чырпылар,
Сыныб дүшәр чырпылар.
Һәр вахт барлы ағачлар
Дәјәнәклә чырпылар.

* * *

Күлә шән,
Бүлбүлә шән, күлә шән.
Өлүм нәдир?—Пәһләван,
Өмрүмүзлә күләшән.

* * *

Јал әјан,
Кәдик бәлли, јал әјан.
Һеч вахт киши чыхмајыб
Габ дибини јалајан.

* * *

Гаш гаралар,
Күн кечәр, гаш гаралар.
Башда ағ чичәк битәр,
Ахырда гаш гар алар.

* * *

Сүз кәчи,
Төк әләжә, сүз кәчи,
Дәрракәдир, камалдыр
Һәр бир сөзүн сүзкәчи.

* * *

Ал чалар,
Үз гызарыб ал чалар,
Мәнлијини итирән
Һәр јетәнә алчалар.

* * *

Гырхына,
Отузуна, гырхына.
Ким дәридән чыхса да
Јенә олмаз гыр хына.

* * *

Дәрини,
Гәввас кәзди дәрини.
Икид ады горуду,
Јалтаг күддү дәрини.

* * *

Дүз әлә,
Е'тибар ет дүз әлә.
Гәлби әјри оланын
Әли чәтин дүзәлә.

* * *

Арха сызды,
Су кәлиб арха сызды.
О кәсин вај һалына
Дунјада архасызды.

* * *

Күчә нәр,
Дүшәр бәркә, күчә нәр.
Јүкү јунжүл данача
Һәр аддымда күчәнәр.

* * *

Аталыг,
Чәтин ишдир аталыг.
Көһлән јөһәр истәјәр,
Јабы мисал ат, алыг.

* * *

Хәсисдән,
Һеч нә умма хәсисдән.
Бир анбардан бир овуч
Ача вермәз хәсис дән.

* * *

Хысына,
Ујма хысын-хысына.
Хысын сөһбәт бәнзәјир
Гара чыраг хысына.

* * *

Исти синә,
Исти гәлб, исти синә.
Бүтөв бир ел гызынар
Бир гәлбин истисинә.

* * *

Јериндә,
Һәр сөзү де јериндә.
Пычылты кизли галмаз,
Гулағы вар јерин дә.

* * *

Ја доллар,
Ја бошалар, ја доллар.
Әлин дүшсә ашағы,
Гоһумун да јад олар.

* * *

Мүбаризә,
Һејранам мүбаризә.
Десәләр һәјат нәдир?
Дејәрәм:—Мүбаризә!

* * *

Шәрбәтиндә,
Зәһәр вар шәрбәтиндә.
Нахәләф, ифтирачи
Бәсләјәр шәр бәтиндә.

* * *

Достума,
Бел бағладым достума.
Чәтин күндә һағлыдыр
Садиг достдан дост **ума.**

* * *

Јал ешди,
Порсуг јамач, јал ешди.
Гарға, гузғун гонан јер
Ја күллүкдү, ја лешди.

* * *

Бир дән јерә,
Дүшмәсин бир дән јерә.
Чөрәји тапдајаны
Ел чырпар бирдән јерә!

* * *

Азар јолу,
Дәрд јолу, азар јолу.
Сатгына гуллуг едән
Алданыб, азар јолу.

* * *

Чығыр даш,
Чығыр чәтин, чығыр даш.
Јолу баша вурмадан
Кери дөнәр чығырдаш.

* * *

Гоншу су,
Сән од олдун, гоншу су.
Бәхтәвәрдир, һәр кимин
Варса белә гоншусу.

* * *

Гурд улар,
Јолумда тор гурдулар.
Мәнә бөһтан атанын
Јувасында гурд улар.

* * *

Кечәлаты,
Һоппан кеч кечәлаты.
Короғлу алдананда
Апарды кечәл аты.

* * *

Будамаг,
Мүфтә јејиб будамаг.
Гала билмәз һеч кимә
Инан, бу кејф, бу дамаг.

* * *

Даш гыра,
Уста јона, даш гыра.
Малдардыса нахырчы
Һејван дүшмәз дашгыра.

* * *

Ары кетди,
Гејрәти, ары кетди.
Гатылды бала шәкәр,
Гырылды ары, кетди.

* * *

Ағ дама,
Јашыл көјнәк, ағ дама.
Санки көзәл јағыбды
Гарабаға, Ағдама.

* * *

Тар чыхар,
Көјнөјиндән тар чыхар.
Ханәндә дүз охуса
Һеч вахт олмаз тарчы хар.

* * *

Әрз алым,
Сөјлә сәндән әрз алым.
Күлә дөнәр мәһәббәт
Евдә олса әр залым.

* * *

Нәрдиван,
Һәјат сирли нәрдиван.
Ән гүввәтли рәғибә
Тута биләр нәр диван.

* * *

Шаһназы,
Чал секаһы, шаһназы.
Халгы ода галајар
Шаһ ишвәси, шаһ назы.

* * *

Бәсләнәр,
Јурдумда гоч бәсләнәр.
Ел-обанын ишинә
Бәслә икид, бәслә нәр.

* * *

Кәнд ири,
Шәһәр бөјүк, кәнд ири.
Хаинләрин бојнуна
Һалга салаг кәндири.

* * *

Јазыгды,
Гәлбим јазыг-јазыгды.
Ели сатан асылса,
Демәсинләр јазыгды.

* * *

Минән аз,
Дәли көһлән, минән аз.
Вәтән, сәнә гыјмаға
Чаным олса мин,—ән аз.

* * *

Кәсәри,
Икид елин кәсәри.
Сатгынлары доғраса
Ғынамаз неч кәс әри.

* * *

Әзиз инди,
Вәтәндир әзиз инди.
Еј гәлбим, Ағчакәндиң
Әзиздән әзизинди.

* * *

Чығалы,
Сөзү јағлы, чығалы.
Јолдаш етмә өзүнә
Чәтин күндә чығалы.

* * *

Јарамаза:
Әл ачма јарамаза.
Бириндән дәрман умдум,
Чалышды јарам аза.

* * *

Гәмәјә,
Дәјмә хәнчәр, гәмәјә.
Ғылынч чәтин кар едәр,
Бәлкә мәни гәм әјә.

* * *

Див ара,
Кир мејдана див ара.
Гаја кими мөһкәм ол,
Дөнмә учуг дивара.

* * *

Боја бах,
Бухуна бах, боја бах.
Һәр инсанын ишинә,
Ипи күпдә боја бах.

* * *

Долама,
Жамач, чығыр, долама.
Жолу дүзкүн нишан вер,
Набәләди долама.

* * *

Дағ ала,
Гардан олду дағ ала.
Женә сүбүт олмады
Гыш хәбәри дағала.

* * *

Хәз әрә,
Тапшырыбды хәз әрә.
Жәтирмәсә, арвады
Ону атар Хәзәрә.

* * *

Хал газана,
Ојунчу хал газана.
Көстөриб доғру јолу
Һәмншә халг азана.

* * *

Од иши,
Алов иши, од иши.
Сусајырса тамаһа
Дәрһал чәкдир о диши.

* * *

Ләнкәри,
Һәр ишин өз ләнкәри.
Дөјүш күнү көрмәдим
Ләнк икиди, ләнк әри.

* * *

Кәзиши,
Бәјәнмә һәр кәзиши.
Вахтыны бош кечирмә,
Зәһмәти сев, кәз иши.

* * *

Кеч, әзәли,
Бәјәнмәз кеч, әзәли.
Күндүзләр гурда дөнәр,
Олачаг кечә зәли.

* * *

Чәпәри,
Додаг дилин чәпәри.
Диндирәндә ган олар
Арвад, сөзү чәп әри.

* * *

Гара динмәз,
Даг гышда гара динмәз.
Бачарыб гајна, гарыш,
Кәл олма гарадинмәз.

* * *

Су ал ача?
Ким деди су ал ача?
Гыјырсан, чөрәји гыј,
Кәл вермә суал ача.

* * *

Суал ов,
Чаваб овчу, суал ов.
Инсан әмәл ишләдәр
Дөнүб олар су алов.

* * *

Өзүл күчү,
Аз олмаз өзүл күчү.
Чохуну доғрајыбды
Өз әли, өз үлкүчү.

* * *

Өз кәмиси,
Өз көлү, өз кәмиси.
Бојнуна миннәт гојса
Нә лазым өзкә миси.

* * *

Тап дама,
Палыд дирәк тап дама.
Өмрүн боју дүнјада
Чалыш һаггы тапдама.

* * *

Тар азды,
Демирәм саз, тар азды.
Нечә дејим һәјатын
Тәрәзиси таразды?

* * *

Тап мача,
Мачкалыны тап мача.
Торпаг тохум олмаса,
Әкин олар тапмача.

* * *

Таја даш,
Чох гојулуб таја даш.
Сән чалышыб һәјатда
Өзүнә тап тај адаш.

* * *

Ширәли,
Диши галды ширәли.
Боғазына илишди
Шир пәнчәси, шир әли.

* * *

Еј ширин,
Ачы олма, еј ширин,
Мән көрмүшәм, һәјатда
Бә'зән олур ејш ирин.

* * *

Гап, аз алтдан,
Даданыб гап, аз алтдан.
Ел биләр әмәлини,
Чыхмазсан гапаз алтдан.

* * *

Дәмирчи дар,
Дүзәлтсин дәмирчи дар.
Дүшмәнин ајағына
Вурулсун дәмир чидар.

* * *

О вахты,
Мән көзләдим о вахты —
Тәтијә әл атынча
Улдуз кими ов ахды.

* * *

Она хыш,
Гој ел версин она хыш
Гара торпаг үстүндө
Сүрүб ачсын о нахыш.

* * *

О нәсил,
Шејтан олуб о нәсил.
Тулла онун минини,
Өзүнө тап он әсил.

* * *

О, јад ашы,
Јемәјә о, јад ашы.
Миннәтсиз чады јејиб,
Дограја, оја дашы.

* * *

Ора гәмә,
Нә лазым ора гәмә.
Бол сүнбүллү зәмини
Чин әмә, ораг әмә.

* * *

Ора гәсди,
Ким етди ора гәсди?
Зәмијә бир од дүшдү,
Әлимдә ораг әсди.

* * *

Гәни мешә,
Ағачла гәни мешә.
Гоҗмајын һеч биринин
Көкүнү гәним ешә.

* * *

Там, аша,
Туршу верәр там, аша.
Инсан бахыб кедәнди,
Бу һәјат бир тамаша.

* * *

Һара маша,
Гојулуб һара маша?
Ачкөзү ода салаг,
Даданыб һарам аша.

* * *

Һара мәрзи,
Гојублар һара мәрзи?
Һалаллар көзү јумса,
Көтүрәр һарам әрзи.

* * *

Һарај азды,
Һај чашды, һарај азды.
Бәс нечә ајрыд едим —
Һара гыш, һара јазды?

* * *

Зэрб ада,
Гој дэјмэсин зэрб ада.
Е'тибары, илгары
Чох верибди зэр бада.

* * *

Бөлө разы,
Пајлаја, бөлө разы.
Јахшы дост, гэлб достунуң
Дәрдини бөләр азы.

* * *

Чөкө разы,
Чөкдијин чөкө разы.
Гэлбиндө төпәр олан
Ел жүкү чөкөр азы.

* * *

Кечө разы,
Аддаја, кечө разы.
Икидләр ел јолунда
Чанындан кечөр азы.

* * *

Шишө разы,
Қабаба, шишө разы.
Чатмаса әли этө
Мүфтәхор шишөр азы.

* * *

Һәр бөжүр,
Мөһкәм олсун һәр бөжүр.
Сајыг олун, ај елләр,
Бәд ишини һәрб өјүр.

* * *

Һәр бојун,
Јүк көтүрсүн һәр бојун.
Инсанлығын башына
Гој ачмасын һәрб ојун.

* * *

Һәр бојаны,
Бөјәнмә һәр бојаны.
Фөләк дә оја билмәз
Гөлбләрдә һәрб ојаны.

* * *

Һәр биткин,
Чарә көзсин һәр биткин.
Мин-мин икид өлдүрүб,
Салмадымы һәрб иткин?

* * *

Һәр бирини,
Јада сал һәр бирини.
Гөлбләрин јарасындан
Чох ахыб һәрб ирини.

* * *

Һәр бинәли,
Шәһәр, кәнд, һәр бинәли
Әлинә хәнчәр алсын,
Кәсилсин һәрбин әли.

* * *

Һәр бигејрәт,
Гој өлсүн һәр бигејрәт.
Јох етсин бу дүнјада
Һәрби сүлһ, һәрби гејрәт!

* * *

Һәр базар,
Һәр алты күн, һәр базар.
Елләр сајыг олмаса
Әмәлини һәрб азар.

* * *

Һәр бағыр,
Дөзмәз үрәк, һәр бағыр.
Инди бу јер үзүндә
Һәр бәладан һәрб ағыр.

* * *

Һәр балыша,
Баш гојма һәр балыша.
Сајыг ол, имкан вермә
Дүнјада һәрб алыша.

* * *

Һәр бары,
Мөһкәм олмаз һәр бары.
Танымайыб өмрүндә
Һәрб гејрәти, һәрб ары.

* * *

Һәр баһа,
Баһа дејил һәр баһа.
Сәбәб олур, гојмајын
Һәрб гырғына, һәрб аһа.

* * *

Һәр бача,
Түстү чәкмәз һәр бача.
Мин сәфаләт јарада,
Чөрәк вермәз һәрб ача.

* * *

Һәр бүстүн,
Тарихи вар һәр бүстүн.
Гојмајаг јер үзүндә
Сүлһдән ола һәрб үстүн.

* * *

Һәр белә,
Бел демәрәм һәр белә.
Халгларә сүлһ лазымды,
Көрәк дејил һәрб елә.

* * *

Тәр сели,
Бөндә салар тәр сели.
Җығар чана, боғаз
Тәрс обаны, тәрс ели.

* * *

Тәр сатын,
Алынмаҗыб тәр сатын.
Җамчы дәрҗәр белинә
Өз жүкүнә тәрс атын.

* * *

Тәпә кери,
Зирвәдән тәпә кери.
О кәсин ваҗ һалына,
Атдығы тәпә кери.

* * *

Шаһ иди,
Асыб-кәсән шаһ иди.
Баш көтүрүб гачанда
Аләм олду шаһинди.

* * *

Шаһинди?
Дүшүнүрдү шаһинди.
Деҗе билмир сәрчәҗәм
Горхусундан шаһ инди.

* * *

Шөлә сән,
Кедиб кирмә шөлә сән.
Ел жүкүнү чәкмирсән,
Бары олма шөлә сән.

* * *

Шөлә мин,
Чөкән аздыр, шөлә мин.
Бир ифтира әлиндән
Жүкү гәмдир шөләмин.

* * *

Һарај ағыр,
Һај ағыр, һарај ағыр.
Јолумда сел јараныб,
Билмирәм һара јағыр.

* * *

Билирәм,
Чох кәзмишәм билирәм.
Азәрбајҗан чәннәтсә,
Ғарабағы бил Ирәм.

* * *

Балталанды,
Арзулар балталанды.
Арылар шөкәр ичди,
Јох олду, бал таланды.

* * *

Көјчөк амил,
Көјчөк иш, көјчөк амил..
Јетирди чох ашығы
Гојнунда Көјчө камил.

* * *

Көјчө киши,
Јетириб Көјчө киши.
Гара рәнкә бојанды
Бу јерин көјчөк иши.

ЈАР ЕШГИ, ЧАНАН ЕШГИ

Оду кәлди,
Јара бах, оду кәлди.
Јаралы үрәјимин
Алову, оду кәлди.

* * *

Говдуму,
Гәлбим јанан говдуму?
Јар ситәми севинчи
Үрәјимдән говдуму?

* * *

Нә јәј хына,
Нә сүрмә, нә јәј хына.
Белә етсән горхурам
Көзәллијин јәјхына.

* * *

Белә синә,
Кәмәри белә синә.
Гәлби пак, илгары дүз,
Вурғунам беләсинә.

* * *

Кәс инчә,
Мәни доғра, кәс инчә.
Инсаф ејлә бир «һә» де,
Үмидими кәсинчә.

* * *

Көј нәди,
Јар, јарына көј нәди?
Хәсис олдун көрүшә,
Гәлбим јанды, көјнәди.

* * *

Бүзмә кәл,
Додағыны бүзмә кәл.
Анам бахыб шад олар,
Көј әјнинә бүзмә, кәл.

* * *

Вер күлү,
Јығ дөстәлә, вер күлү.
Бәнөвшә суал олсун
Нәркиз ешгин веркүлү.

* * *

Диләкди,
Диләк нә хош диләкди.
Јар гәлбиндә бағ салыб,
Ешт күлүнү дил әкди.

* * *

Шәрт елә,
Сөзү шумда шәрт елә.
Һөрүкләрә дәјмәсин,
Гајчы атар шәр телә.

* * *

Көз дәнизи
Һәр тәрәф көз дәнизи,
Бахыбдыр әғјар сәнә,
Сил кетсин көздән изи.

* * *

Синә дәфтәр,
Дил гәләм, синә дәфтәр.
Көзәлим, ситәминдән
Олмушам синәдәфтәр.

* * *

Дәлидағ, сән ан мәни.
Унутма, сән ан мәни.
Хумара дөнүб өзүн,
Ејләмә Сә'нан мәни.

* * *

Дәр һалал,
Бағдан бары дәр һалал.
Назлы яры көрөндә
Гадасыны дәрһал ал.

* * *

Дөшә нәм,
Шеһдән дүшүб дөшә нәм.
Әлачым бу, яр кәлсә
Ајағына дөшәнәм.

* * *

Сусајар,
Дүшмән гана сусајар.
Мәнә јағы кәсилиб
Ганыма аз суса, јар.

* * *

Динди мәзә,
Данышды, динди мәзә.
Билмирәм нијә мәни
Дөнүбдүр диндимәзә.

* * *

Һәвәси,
Вар киркиди, һәвәси
Һәр ил һана гурмаға
Јарын чохду һәвәси.

* * *

Сов гатым,
Кәрәк сөзә сов гатым.
Бир «һә» сөзүн өмүрлүк
Олсун мәним совгатым.

* * *

Санчылар,
Чана салма санчылар.
Оха дөнүб кирпијин
Үрәјимә санчылар.

* * *

Даш ғыза,
Очаг јана, даш ғыза.
Фәрјадым кар ејләмир
Гәлби гаја, даш ғыза.

* * *

Дин чанан,
Даныш чанан, дин, чанан.
Сәни нијә де көрүм
Күр өјрәдиб динч анан.

* * *

Ал ову,
Издән таны, ал ову.
Јандырмысан синәмдә
Бир сәнмәјән алову.

* * *

Ај да бир,
Күнәш дә бир, ај да бир.
Сән әл чатмаз олмусан,
Көрүнмүрсән ајда бир.

* * *

Мә'лумат,
Тојдур, верин мә'лумаç.
Кәтирилсин јарыша
Нәмәр алан мә'лум ат.

* * *

Кәшфијјатды,
Бу нечә кәшфијјатды?
Көзләдим, ләлиж олдум,
Гәлбимин кәшфи јатды.

* * *

Көзә кәлди,
Гәлб оду көзә кәлди.
Олуб ган-јаш булағы,
Көзләрин көзә кәлди.

* * *

Јал гыза,
Мәскән олуб јал гыза.
Дағда гоша кәзәк биз,
Нијә дөнәж јалгыза?

* * *

Овчуна,
Топлајырсан овчуна.
Мәни көрчәк билмәдән
Әлинлә аз ов чуна.

* * *

Һәдәрди,
Сәнсиз өмрүм һәдәрди.
Динәндә «јох» дејирсән,
Гәлбимдә вар «һә» дәрди.

* * *

Аман, атды!
Вермәди аман, атды.
Гәлбимә дөјмә,—дедим,
Јарыма аманатды.

* * *

Ачара,
Дилин дөнсүн ачара.
Инанмасан сөзүмә,
Гәлбими јар, ач, ара.

* * *

Ја халыг,
Көмәјим ол, ја халыг!
Олум назлы чананын
Көјнөјиндә јахалыг.

* * *

О јурду,
Кедиб көрдүм о јурду.
Сәнсиз кәдәр гәлбими
Хәнчәр кими ојурду.

* * *

Чин ола,
Ораг ола, чин ола.
Сәни биздә көрмүшәм,
Каш бу јухум чин ола.

* * *

Ики миз,
Ики күрсү, ики миз.
Кәл бир евә көчүрүб
Өмүр сүрәк икимиз.

* * *

Бири миз,
Бири күрсү, бири миз.
Биримиз од оlanda,
Суја дөнәк биримиз.

* * *

Һәкими,
Ол гәлбимин һәкими.
Сусмағыны, **разы ол,**
Баша дүшүм «һә» кими.

* * *

Нә шөлән,
Нә жүкүн вар, нә шөлән.
Гәлбимә од салмысан,
Мәнә бахыб нә шөлән.

* * *

А чичәк,
А чејраным, а чичәк.
Сәрин булаг сујундан
Ач чүрдәји, ач ичәк.

* * *

О дону,
Һәр күн кејмә о дону.
Мәнә елә кәлир ки,
Бүрүјүбдүр од ону.

* * *

О думан,
Булаг башы, о думан.
Јахын кәлмә, јанарсан—
Үрәјимдән од уман.

* * *

О дүздән,
Кәлиб кечдин о дүздән.
Бары демә гәлбими
Јандырыбды од үздән.

* * *

А чөлүм,
А чэмәним, а чөлүм.
Сәнә гурбан лазымса
Ач гојнуну, ач өлүм.

* * *

О дилә,
Бал бәләниб о дилә.
Бахдым ала көзүнә,
Гәлбим долду од илә.

* * *

Мил јона,
Дүлкәр кәлиб мил јона.
Чананын бир бахышы
Бахса, дәјәр милјона.

* * *

О хата,
Узаг олсун о хата.
Горхурам јар гашындан
Үрәјимә ох ата.

* * *

Од ојмуш,
Үрәјими од ујмуш.
Мән һәјатдан дојмадым,
Бәлкә мәнән о дојмуш.

* * *

Од ашы,
Гој дәмләсин од ашы.
Јар, инсаф ет төк јерә
Әтәјиндән о дашы.

* * *

О да сал,
Бах о гајыг, о да сал,
Ја мәни ат дәрјаја,
Ја истәсән ода сал.

* * *

Һәр күлү,
Һәр чичәји, һәр күлү.
Нә вахтачан де, галсын
Ешгин јолу һәркүлү.

* * *

Одуму,
Јандан кечән одуму?
Гәлбим дөзмәз бу дәрдә,
Сел сөндүрмәз одуму.

* * *

О дады,
О ләззәти, о дады.
Ешг одуна тај олмаз,
Чәксән нечә од ады.

* * *

Гэлби синэ,
Чых дағын гэлбисинэ.
Көрүшэ ики һэсрэт,
Көз баха, гэлб исинэ.

* * *

Үзэн кэлэ,
Дәрјада үзэн кэлэ.
Көстөрмә хаин көзө,
Дүшмәсин үз әнкәлэ.

* * *

Ајрыча,
Јол јетишди ајрыча.
Ујма ара сөзүнә,
Кәл данышаг ајрыча.

* * *

Тәр кетди,
Һәјаланды, тәр кетди.
Булаг үстә көрүнмүр,
Јар бу јери тәрк етди.

* * *

Ел чиләр,
Күлү баға ел чиләр.
Бир кәлмә «һә» сөзүнә,
Мин дил төкдү елчиләр.

* * *

Бә'зән күл,
Бә'зән агла, бә'зән күл
Гонаг кәлир јар даға,
Ачыл чичәк, бәзән күл.

* * *

Гарлы кәдик ашарам,
Бәндәм јарын һиминә.
Һиминә,
Гәлб гој ешгин һиминә,

* * *

Кәл ишини,
Арајаг кәл ишини.
Мәчнун бајрам еләјәр
Лејлинин кәлишини.

* * *

О јанмыш,
Јенә јаныр о јанмыш.
Јәгин бир дә гәлбиндә
Ешт атәши ојанмыш.

* * *

О дајаз,
Сән дәринсән, о дајаз.
Илгар версән, әлинлә
Тәлејини ода јаз.

* * *

О дајанмаз,
Көрсә дә, о дајанмаз.
Үрәји даш бағлајыб
Дәрдимдән ода јанмаз.

* * *

О дады,
Сәндән чәкдим о дады.
Бахышындан күл олдум,
Чәкмә өзкә од ады.

* * *

О вахты,
Унутмарам о вахты.
Мәни көрчәк гаршымдан
Улдуз кими ов ахды.

* * *

О дәләнди,
Бағрымы о дәләнди.
Бирчә дәфә бахмагла
Үстүмә од әләнди.

* * *

Мән субај,
Сән әркәнсән, мән субај,
Нуруну сач гәлбимә,
Мәнә олсун мәнсуб ај.

* * *

О дахал,
О алачыг, о дахал.
Јар чыханда гәншәрә,
Мәни салды ода хал.

* * *

Чатанды,
Жар диләжи чатанды.
Кирпијини ох едиб,
Гашларыны чатанды.

* * *

О динә,
О даныша, о динә.
Жар нә динә инанса
Анд ичәрәм о динә.

* * *

Бәндә сән,
Мәни салдын бәндә сән.
Көрүб мәләк симаны,
Нечә дејим бәндәсән?

* * *

Лејли синә,
Лејли көз, Лејли синә.
Намынын әли чатсын
Севдији Лејлисинә.

* * *

Күл ән ағды,
Ачылыб, күл ән ағды.
Кәл демә чан гыјарам,
Чаны вер күлә нағды.

* * *

Јар дијары,
Жул ачсын јар дијары,
Дар күндө, дар ајатда
Дәрдинә јарды јары.

* * *

Кәлди нә,
Хәјалына кәлди нә?
Мәни ағлар ејләмә,
Кәл имана, кәл динә.

* * *

Оначан,
Дајан сајым оначан.
Јәгин өмрүм узанар
Азы он ил оначан.

* * *

Күллә кәл,
Чичәклә кәл, күллә кәл.
Мәни һәдәф ејләјиб
Олма сөзү күллә, кәл.

* * *

Бәјлә кәлин,
Мәчлисә бәјлә кәлин.
Һаваны ашыг чалсын,
Ојнасын бәјлә кәлин.

* * *

Үзү кола,
Дурмаја үзү кола.
Јар кәлә, бармағында
Вердијим үзүк ола.

* * *

Әркинә,
Дөз чананын әркинә.
Гәлбиндә јер сахламаз
Әр күсүјә, әр кинә.

* * *

Ајна бәндә,
Салыныб ајна бәндә.
Саралды көзүм көкү,
Јар чыхмыр ајнабәндә.

* * *

Һавасына,
Күн чыха, һава сына.
Ојнама, аманды јар
Өзкәнин һавасына.

* * *

Оду јанаг,
Галама оду јанаг.
Гәлбимдә галајыбды
Алову, оду јанаг.

* * *

О дүздән,
О дәрәдән, о дүздән.
Мәни гәлбдән јандырыр,
Нијә сәни од үздән?

* * *

О далајды,
Хәјала о далајды.
Бахајдым көзләринә,
Үрәјим од алајды

ТӨРӘМӘ БАЈАТЫЛАР

Һәгигәт олан будур—
Кичији нәһәнк удур.
Кечинчә әлә фүрсәт
Бачарыб јериндә дур.

* * *

Јатмысанса дур, ојан,
Дәрдә ағла, дәрдә јан.
Јара ситәм етмисән
Бары дүшүн, бары ан.

* * *

Бир мәни динлә, адаш,
Үрәјин олмасын даш.
Бурнундан кәләр бир күн
Једијин о мүфтә аш.

* * *

Намәрд олма, ол әсил,
Сил көзүнү, јахшы сил.
Гудуран гырх күн удур.
Өмүр сүрмөз һеч бир ил.

* * *

Сечмә әјри үсулу.
Бачар гал үзү сулу.
Халгына хидмәт едән
Сајылар елдә улу.

* * *

Хәбисә де аз гудур,
Гудуран гырх күн кедәр, *удур*
Саташма она-буна,
Јериндә фарағат дур.

* * *

Һансы борчу өдәмир,
Күрәдәки о дәмир?
Елдән өтрү дөјүлүр,
Алов әмир, од әмир.

* * *

Елә шөһрәт кәтирди,
Зәһмәт тәри әтирди.
Јараданды, гуранды,
О сүтунду, о тирди.

* * *

Ja түфәнк ол, ја јај ол,
Ja улдуз ол, ја ај ол.
Чалыш һәр нә олсан да,
Анчаг таны доғру јол.

* * *

Бу улдузду, бу данды,
Гаранлығы уданды.
Көјдә Күнәш көрүндү,
Адыны зүлмәт данды.

* * *

Гартал понуб гајада,
Истәр учсун аја да.
Она бахыб Бабәки,
Короғлуну сал јада.

* * *

Истәјир үздән бахам,
Парышыб селә ахам.
Сөзүнә алданмарам,
Санмасын о, мәни хам.

* * *

Гәлбләрә олум һәким,
Обаја, елә әким.
Халгына гул оландан
Сөјләјин хошбәхтди ким?

* * *

Сахланылсын мал, гојун,
Нә лазымдыр сөз, ојун.
Кәрәксиздир бош вә'дләр,
Јохса әт, сүд, пендир, јун.

* * *

Кәсири севмә, там ал,
Гәлбинә сеч дүз амал.
Газаныб ел рәғбәти,
Өзүнә ет сәрвәт, мал.

* * *

Јарым мәнә бахајды,
Гәлбинә еши ахајды.
Әндә садиг олмајан,
Инсан дејил, о хајды.

* * *

Инсан әрзә кәләли,
Һәр вахт јујуб әл-әли.
Јола кәлмәз инсафсыз,
Сән һа јалвар, һа ләли.

* * *

Кәсәнә бах, кәсәнә,
Даһа дөнүб әсәнә.
Аған, елә вахт кәләр
Сәчдә гылар о сәнә.

* * *

Мәнә елин көзәли,
Намә јазыб өз әли.
Хәбисә дағ басарам
Лап олса да о зәли.

* * *

Короғлулар, Нәбиләр,
Олмаз һәр бир Әбил әр.
Халг тәсиби чәкмәјән
Ел гәдрини нә биләр.

* * *

Дүзкүнлүјә кәз әли,
Әјридисә әз әли.
Мүфтәхордан кен долан,
Сәнә олар о зәли.

* * *

Гошулуб хыш чәкәрәм,
Халгыма шум әкәрәм.
Мән елә јандығым тәк
Јанмады ешгдән Кәрәм.

* * *

А чәмәним, а чичәк
Сач әтрини гој ичәк.
Мәним кими һәмишә
Ел-обаја тәсиб чәк.

* * *

Үстә мөһәл гојур да,
Јар јараны ојур да.
Мәнә ситәм етсә дә,
Кәлсин даға, о јурда.

* * *

Ағ гараја бојанды,
Ел јухудан ојанды.
Ода атды хәбиси,
Һаглы јерә о јанды.

* * *

Сөздә дә вар һачалар,
Дүјүнләри ачалар.
Кәмфүрсәтдә пешәдир,
О далајар, о чалар.

* * *

Олма һаггыи гачағы,
Ач гарадан, ач ағы.
Арха дајан достуна
Өмрүнүн ән дар чағы.

* * *

Көрдүјүн олса һалал,
Чәкинмә, ону ал, ал.
Һарамлығы көрәндә,
Сөзүнү де, олма лал.

* * *

Бахан деди газ аңды,
Пахыл деди аз аңды.
Зағ дејилән дәрмана,
Деди мәкәр о заңды?

* * *

Мала, мүлкө, давара,
Саһиб олса авара.
Вэзифәјә дырманыб
Күвәнәчәк о вара.

* * *

Евиндә јох боз умач,
Нә хыш билир, нә дә маң.
Белә кәндли һәјатда
Өмрү боју галар аң.

* * *

Һарам вардыр дајағы,
Тәпәдәдир ајағы.
Бу сәбәбдән обаја
Кәсилибдир о јағы.

* * *

Тај олса да улаға,
Ели гојур о лаға.
Бурну бир күн овулар,
Гара демәз та аға.

* * *

Баша сал адашыны,
Төксүн әтәк дашыны.
Дөндәрмәсин зәһәрә
Ел-обанын ашыны.

* * *

Нә дејим мән әчәлә,
Һамыја гүрүр чәлә.

Бәшәрә гәсд етсә дә,
Јахасы кечмир әлә.

* * *

Хәтиримә дәјәни,
Дүз ишими әјәни.
Көрә-көрә көзләри
Танымады о јә'ни?

* * *

Јатаны биз ојатдыг,
Өзүмүз нијә јатдыг?
Дүшмәнә фүрсәт вериб,
Аддымы јанлыш атдыг.

* * *

Һәр һалыма јанарды,
Әһвалымы анарды.
Мәни Мәчнун ејләјән,
Тәр синәди, о нарды.

* * *

Дејин ширә, пәләнкә
Саташмасын әләнкә.
Парчалајар әлүстү,
Көрүб дөнмәз о ләнкә.

* * *

Мешә шәлдир һәләлик,
Тута билмәз әл, әлик.
Хам хәјала гапылыб,
Өзүнү ет аз ләлик.

Нијә јурду јад алсын,
Мәрд дөјүшүб ад алсын.
Нијә икид дурмајыб
Хәјаллара о далсын.

* * *

Азғынлашыб јад аман,
Гој батмасын ад, аман!
Икидини ел көрсүн
Гылынчыннан ган даман.

* * *

Биширилмәз ган ашы,
Таны ашы, ан ашы.
Јағла, дүјү олмаса
Плов олмаз а нашы.

* * *

Гој дүшмән даданмасын,
Анмыр һеч ад анмасын.
Вәтәнин шөһрәтини
Вәтән оғлу данмасын.

* * *

Әзәл доғма атаны,
Сонра өзкә, јад таны.
Фүрсәт кечәр дүшмәнә,
Бада версән бир аны.

* * *

Јетәни залым үтәр,
Утаныб о төкмәз тәр.
Баш әјмәз беләсинә,
Нә икид, нә чәсур әр.

ГОШМАЛАР

ЧЭТИН

Һәҗат һәм шәкәрди, һәм ачы зәһәр,
Ичмәмәк дә чәтин, ичмәк дә чәтин.
Һәҗат һәм зүлмәтдир, һәм аҗдын сәһәр,
Сечмәмәк дә чәтин, сечмәк дә чәтин.

Екизләшиб өмрүн севинчи, гәми,
Аздыр дәрдә јанан көнүл һәмдәми.
Һәҗат бир сүнбүллү, тиканлы зәми,
Бичмәмәк дә, чәтин, бичмәк дә чәтин.

Каһ сәрин, каһ шахта, каһ исти, бүркү,
Бирәсиз олмајыб әјнинин күркү.
Һәҗатын дағлардан ағырды јүкү,
Чәкмәмәк дә чәтин, чәкмәк дә чәтин.

Һәҗат јаранандан икибашлыды,
Кими шад, кимиси көзү јашлыды.
Шамиләм, јоллары јаман дашлыды,
Кечмәмәк дә чәтин, кечмәк дә чәтин.

ЈЫХЫЛМА

Јыхыланда палыд кими дәј јерә,
Дизләрини бүкә-бүкә јыхылма.
Елә дәј ки, аһ-вај десин дағ-дәрә,
Үрәјини сөкә-сөкә јыхылма.

Өмүр ики дејил едәсән сәһви,
Эл чиркидир, күдмә газанчы, нәфи,
Дүнјанын малына сатма шәрәфи
Көз јашыны төкә-төкә јыхылма.

Галаја күвәнмә, заман учурап,
Даға бел бағлама вулкан учурап,
Шамил, чалыш сәни боғмасын гәһәр,
Арханы елләрә сөјкә, јыхылма!

БУ ДҮНЈА

Гој һеч кәс демәсин ишдәји азды,
Әмәлиндән үзү харды бу дүнја.
Киминә чичәји әтирли јазды,
Киминә боранды, гарды бу дүнја.

Бадалаг атанды, кәләк кәләнди,
— Киминин башына дарды бу дүнја.
Киминә гулағы дары дәләнди,
Кимини ешитмир, карды бу дүнја.

Кимини бәсләјир дәмин ичиндә,
Кимини гәрг едир гәмин ичиндә.
Кимини көјнәдир бәмин ичиндә,
Киминә зил чалан тарды бу дүнја.

Киминин гурудар булагларыны,
Суја һәсрәт гојар додагларыны.
Киминин доғрајар будагларыны,
Киминә бағчады, барды бу дүнја.

Киминә дәрјады, киминә ада.
Кимини унудуб һеч салмаз јада.
Кимисини мөһтач ејләјәр чада,
Киминә дөвләтди, варды бу дүнја.

Чохунун гэлбиндә гәзәлә дөндү,
Чохуна саралмыш хәзәлә дөндү.
Чохуна бир назлы көзәлә дөндү,
Чохуна илгарсыз јарды бу дүнја.

Шамил, елсевәрин дәрди минсә дә,
Киминә зүлмәтди, киминә сәһәр,
Киминә кенишди асман гәдәр,
Киминин башына оду әләнди.

ОЛУР

Сөз вар һеч көзләмә кечи, тезини,
Үрәкләрдә галыр, дејилмәз олур.
Вер палтар ејләјим мәрдин безини,
Намәрдин ипәји кејилмәз олур.

Һәпигәт тапданар вичдан сатылса.
Ганун һечә дөнәр пула гатылса.
Гајдадыр, ар-намус чөлә атыла,
Ит дә јахын дурмур, јејилмәз олур.

Шамил, вермәз она аман, учурап,
Алышар чырағы, һагсыз сөнсә дә.
Полад әридилиб суја дөнсә дә,
Јенә дә бәркијиб әјилмәз олур.

БӘСДИ

Дојмаз, ел-обаны кәтирди чана,
Дедиләр һәја ет, сојдуғун бәсди.
Нәвә, нәтичәнә, једди архана
Јығыб жери јана гојдуғун бәсди.

«Пејғәмбәрәм» дејиб сөкдү өзүндөн,
Чохлары мәст олду јағлы сөзүндөн.
Һеч нә јајынмады халтын көзүндөн,
Сөјләди ағ јалан јајдығын бәсди.

Шамил дүз данышды, кетди зәһләси,
Олмады дилинин бары төвбәси.
Бир күн дә фәләјин чатар нөвбәси,
Дејәр гој мән сајым, сајдығын бәсди.

КӘЛИР

Јазда дағ көчүнә—елин-обанын
Бахмаға инсанын һәвәси кәлир.
Јашы јүздән өтән күмраһ чобанын
Јанында ағсаггал нәвәси кәлир.

Сүрүләр аддајыр једдигатлары,
Јарыб кечир гарлы батабатлары.
Тәһләнин, овшарын көһлән атлары,
Бојну зынгыровлу дәвәси кәлир.

Јорған-дөшәк долу фармашын кипи,
Нәнәнин тешиси, пиләси, сапы,—
Кәлинин, јанчынын кәбәлик ипи,
Ичиндә киркиди, нәвәси кәлир.

Һәр јанда алачыг, чадыр гурулур,
Јорғунлуг јох олур кефләр дурулур.
Чаванлар булағын үстә бурулур,
Көзәлләрин көзү шәвәси кәлир.

Јајда јајлагларда гајнајыр һәјат,
Шамиләм, башланыр өзкә тој-бусат,
Гарысына бахыб шөвглә чапыр ат,
Бабанын да чана гүввәси кәлир.

НӘ ВАР

Әкәр бачарырсан јахшылыг ејлә,
Һәр күн мин күнаһа батмаға нә вар.
Һүнәрин чатырса дүшмәни пејлә,
Онун көлкәсиндә јатмаға нә вар.

Дүшмән көлкәсиндә јатандан сонра,
Намусу, гејрәти атандан сонра,
Вичданы боғаза сатадан сонра,
Ели кор гәпијә сатмаға нә вар.

Ел-обаны сатмаг һүнәр сајылса,
Үзә үз бағланыб чибләр сојулса,
Һарам мал топланыб, маја гојулса
Јағлы вәзифәјә чатмаға нә вар.

Јағлы вәзифәдә дөнүб шејтана,
Күвәниб јалана, шәрә, бөһтана,
Гудуран гурд кими сусајыб гана,
Алчалыб араны гатмаға нә вар.

Ара гатыб инсан јолу чашанда,
Кин, гәрәз сел олуб гәлбдә дашанда.
Шамил, алчағлығын һәдди ашанда,
Кол-косда кизләниб атмаға нә вар.

ДЕЈИР

Елин әмәјини сүмүрүб јејән,
Халгын сүтунујам, тиријәм, дејир.
Гејрәтини сатыб дөшүнә дөјән,
Мән дә беш кишинин биријәм—деји

Үрәјиндә шаһмар иланлар јатан,
Дилиндә мин зағлы јаланлар јатан,

Колдан нишан алыб, күрәкдән атан,
Мејданын басылмаз ширијәм—дејир.

Дарашыр—гурд этә дарашан кими,
Гарышыр—кор шејтан гарышан кими.
Гымышыр—адыны сорушан кими,
Мән, о филанкәсин әријәм—дејир.

Зәр зәнчирәм—дејән чаты ғырығы,
Аләмин биринчи затығырығы,
Башына бағлајыб төһмәт сарығы,
Дүнјанын мүғәддәс пиријәм—дејир.

Шамил, галајланыб үздән өртүлән,
Һәјасыны атыб, көзә дүртүлән,
Чајлаг дашы кими үзү сүртүлән,
Утанмыр, өзүнә диријәм—дејир.

ИНЧИМӘ

Әкәр Һитибдирсә ағзынын дады,
Она дуз нејләсин, дуздан инчимә.
Бәјнуна дүшүбсә гочалыг ады,
Сәнә баба десә, ғыздан инчимә.

Өмрүн вәфасына инанма гәти,
Һәјатда әлиндән вермә фүрсәти.
Кирдән дүшүбдүрсә дизин татәти,
Јорулсан јамачдан, дүздән инчимә.

Бачар үрәјини фикир сыхмасын,
Өз ағлын өзүнә гәним чыхмасын.
Тәки сәни ачы дилин јыхмасын,
Сүрүшүб јыхылсан, буздан инчимә.

Чалыш узаг долан шәрдән, јаландан,
Узаг ол обаны ода саландан.
Елин ајагына бухов оландан
Шамил, интигам ал, үздән инчимә.

ОЛМАСА

Елин сирри елдән чыхмаз кәнара,
Ағыз бүтөв олса, јыртыг олмаса.
Неч бир јанда аға дејилмәз гара,
Үздә һәја олса, сыртыг олмаса.

Гәлбин ирадәси дөнсә гајаја,
Хырда гарышга да салынса саја,
Инсан өз дилиндән дүшмәз бәлаја,
Сөз јериндә олса, артыг олмаса.

Шамил, күчү чатмаз фитнәнин, шәр **ин**
Сатгын газа билмәз гујуну дәрин.
Ел малыны јејән шәрәфсизләрин—
Сүфрәсиндә гирын-гырыт олмаса.

БИЗИ

Дағлар ган ағлады:—Салыб завала,
Тапыбды бәлалы, нәһс илләр бизи.
Күнбәкүн дүшүрүк елә бир һала,
Танымыр дәјишән фәсилләр бизи.

Үстүмдән машинла јүкләр дашыныр,
Үч-дөрд ај кәсилмир белә нырһаныр.
Көј от јоха чыхыр, торпаг ашыныр,
Тәрк едир чичәкләр, тәр күлләр бизи.

Мәхмәр чәмәнләрим дөнүр јарғана,
Көзәлликләр дүшүр ејбәчәр дона.
Јолсузлудан тамам дојмушут чана,
Вирана гојубду бу «Зил»ләр бизи.

Бир киши тапылыб јанса бу даға,
Шамил, јол салдырса јурда, јайлаға,
Ады ел ичиндә дөнәр чыраға,
Гынамаз кәләчәк нәсилләр бизи.

БИР КҮН

Мән буна әминәм гәлбдән, үрәждән,
Һәр кәс әкдијини бичәчәк бир күн.
Ким кими атыбса белдән, күрәкдән
Ахырда алтыны чәкәчәк бир күн.

Рүтбәјә күвәниб јандырыб јахан,
Һағлыны һағсызлыт шишинә тахан,
Өз зириндән чыхыб көјә һул бахан
Ениб ашағыдан әкәчәк бир күн.

Биз нијә баһанда бәдкүман олаг,
Буну көз көрүбдү, ешидиб гулаг.
Јенә чағлајачаг гурујан булаг,
Ел-оба сујундан ичәчәк бир күн.

Һәјатын ишдәји, мин-мин үзү вар,
Алгумаш сајылан нимдаш бези вар.
Ел көзү сәррафдыр—кечи-тези вар,
Јахшыны јамандан сечәчәк бир күн.

Ибрәт алынмалы чожду дүнјада,
Һарынлашан буну һеч салмыр јада.
Шамиләм, нә гәдәр узун олса да,
Өркән доғанапдан кечәчәк бир күн.

НӘ ДЕЈИРӘМ

Олуб кечәнләри совуруб јелә,
Атырсан сән мәни ат, нә дејирәм.
Ох нә лазым, бирчә кәлмә јох илә
Гатырсан торпаға гат, нә дејирәм.

Илгарын сынаныб боранда, чәндә,
Инанмырам сәни салалар бәндә.
Гара булуд олуб мәни көрәндә
Чатырсан гашыны, чат, нә дејирәм.

Диләдим бәхтимиз күл кими ачсын,
Ешгимиз көнүлә нуруну сачсын.
Гәм бизи көрәндә баш алыб гачсын,
Һөкм ет тәләјимә јат, нә дејирәм.

Амандыр, инанма һәр јетән сөзә,
Кәл отураг, килеј ејлә үз-үзә.
Ихтијар сәндәдир, дөјәр-дөјмәзә
Сатырсан Шамили, сат, нә дејирәм.

КӨЗЛӘМӘ

Ширин је хөрәјин олса да учуз,
Хәсисин ашындан ләззәт көзләмә.
Дашда инсаф ахтар, дәвәдә бујнуз,
Үрәји чиркиндән мүрвәт көзләмә.

Һәр ким вичданыны тојса базара,
Елин дар күнүндә јетишмәз кара.
Надана алданыб дүшмә азара,
Хаиндән бир јахшы чәһәт көзләмә.

Гэлбигара һаким кәлмәз инсафа,
Итмәз ел јолунда чәкдијин чәфа.
Итдән сәдатәт ум, пишикдән вәфа—
Халгыны сатандан гејрәт көзләмә.

Гујруг булајандан гачыб узаг ол,
Јурдуна бар верән чичәкли бағ ол.
Шамил, чалыш елдә сән үзүағ ол,
Бундан бөјүк шәрәф, иззәт көзләмә.

ҺӘЈАТДЫР

Халгы сојуб шишмәк јашамаг дејил,
Ел-оба гәдрини билмәк һәјатдыр.
Дүшмәнә сатылмаг мәһв олмагды бил,
Оун сүнәсини дәлмәк һәјатдыр.

Зәһмәтсиз јаранан дәми јох етмәк,
Көздән ахан јашы, нәми јох етмәк.
Үрәкдән кәдәри, гәми јох етмәк,
Дост дәрдини јары бәлмәк һәјатдыр.

Хәјанәти гопа тутуб охламаг,
Е'тибары полад кими сахламаг,
Мәрди гәлб евиндә көрүб јохламаг,
Намәрди үрәкдән силмәк һәјатдыр.

Инсан вар дүңјаја сачар парылты,
Инсан вар ки, өмрү бирчә пырылты.
Јашамагдан дејил јерсиз һырылты,
Мә'налы ағлајыб, күлмәк һәјатдыр.

Ја халгын дар күнү кола гысылмаг,
Фәрги јох, ја дири гәбрә басылмаг.
Шамил, ел јолунда дардан асылмаг,
Вәтәнин наминә өлмәк һәјатдыр.

ГОВУЛАНАЧАН

Она салам вермәк мүшкүл иш олду,
Бостанынын бары совуланачан.
Ели дагламаға гызмар шиш олду,
Дик тутдуғу бурну овуланачан.

Тә'рифди јалтағын ағзынын дады,
Һәмишә бош јерә өјүлдү ады.
Саманла, буғдаја фәрг тојулмады,
Һешан тирәләниб совруланачан.

Шамиләм, чох олду тора салдығы,
Билинди архадан зәрбә чалдығы.
Бир ач гурда дөндү, сатын алдығы—
Јағлы вәзифәдән говуланачан.

ДОЈМАЗ

Бир ачкөзә нифрәт ејләјир һамы,
Өзүнү дәрјаја јетирсә дојмаз.
Долу амбарын да јохду әнчамы,
Удуб боғазындан өтүрсә дојмаз.

Тамаһдан әл чәкмәз көзү ојулса,
Тоһам дејә билмәз дири сојулса.
Јалгузаға дөнәр чобан гојулса,
Сүрүнүн ишини битирсә дојмаз.

Шамиләм, бәс демәз газанчы олса,
Јенә гаршысыны ала биләр ел.
Әлиндә кәздији ихтијар олса,
Дүнјаны өзүнә көтүрсә дојмаз.

ШЕШЭЛЭНМЭСИН

Бош јерэ өзүнү бэнзэдиб ширэ,
Түлкү кола кириб мешэлэнмэсин.
Тутуб гулағындан чэкэрлэр зирэ,
Өзкө јеришинэ пешэлэнмэсин.

Ачкөз ел малыны чапыб өтүрдү,
Бојнуна алчаглыг јүкү көтүрдү.
Үрөји гэрэздән кэлә-көтүрдү,
Наһаг чилаланыб шүшэлэнмэсин.

Јерэ дүшәчәксә демә сөзүнү,
Даша ағыз ачыб јорма өзүнү.
Чалыш ал һәмишә ишин көзүнү,
Чәһд ејлә үстүнә иш эләнмэсин.

Дејин атасындан хәбәрсиз бичә,
Бурну овуланда дөнәчәк кичә.
Халгын зәмисинә кириб кизличә,
Гој ешәнәк атыб ешәләнмэсин.

Бир јалтаг диндирди мүдрик бабаны,
Чаваб алды:—Икид сатмаз обаны.
Киши ел гәлбиндә гурсун јуваны,
Голтуглар алтында кушәләнмэсин.

Башы уча додан, сүр өмүр, сүр күн,
Ким сәни наһагдан ејләсә сүркүн,
Ахырда пајыны алачаг бир күн,
«Мәнәм-мәнәм»—дејиб нә'шәләнмэсин.

Әмәли јарамаз өјүнүб шишәр,
Шамил, она јәгин гурулар мәншәр.
Елин гәзәбиндән гырылыб дүшәр—
Өзкә бујнузујла шешәләнмэсин.

ЈОЛ ТАПА БИЛИР

Јохдур бу дунјада пул кими сыртыг,
Имама, сејиде јол тапа билир.
Һәр чүр үтүлөрдән чыхыбды артыг,
Палыда, сөјүдә јол тапа билир.

Нечә дејим мин-мин гәлби ојмајыб,
Милјон наһат гандан кәзү дојмајыб.
Абыра, һәјаја мәнәл гојмајыб,
Бахмыр бир өјүдә, јол тапа билир.

Виңдан олан јердә дизи кирсизди,
Шамиләм, ләһмәләр ондан кирсизди.
Чанлылар чәһәннәм, елә ирсизди
Јүз иллик мејидә јол тапа билир.

КӘЗИР О

Һәр үзү сыртылан бир дөләдузду,
Һәјатда мәнасыз нәшә кәзир о.
Нијјәти гапгара, үрәји буздур,
Алчаглыг кәтирән пешә кәзир о.

Овчундан ашағы төкүлмүр дары,
Вары сәпәләјир үзү јухары.
Ғаб дибиндән өтрү гејрәти, ары
Хәрчләјиб, папағы шешә кәзир о.

Ел она ад гојуб—Сүмүказары,
Бир күн бағланса да фитә базары,
Улашсынлар дејә дәмтутанлары,
Чатгалы бол олан мешә кәзир о.

Шамиләм, јарағы күү, кәләји...
Һәмишә көзләјир әсән күләји.
Үстүндә кәздириб гузгун дәләји,
Леши муфтә олан кушә кәзир о.

ЧЫХЫБДЫР

Ај елләр, дост билиб, полад сандығым
Сынаг мејданында тахта чыхыбдыр.
Јолунда алышыб, ода јандығым
Сөзүндә дурмајыб, сахта чыхыбдыр.

Мән јандыгча демә күлүб үстүмә,
Фүрсәт күнү кәзиб, дүшсүн гәсдимә.
Утанмадан гылынч чәкиб үстүмә—
Јајындан синәмә ох да чыхыбдыр.

Шамил, әбәс јерә она дөдди «чан»,
Јолунда нә од тут, нә алышыб јан.
Гәм етмә, һәмишә үздә дост олан
Гаршыја башында нохта чыхыбдыр.

ТӨРӘМӘ ГОШМАЛАР

ӘН АЗЫ

Бир үрәк бөлүнүб ики параја,
Дағ-даш да галыбды бундан наразы.
Чохдан бәри чәпәр олуб араја,
Од вуруб јандыраг бәлкә Аразы?!

Бәс нә вахт дәнәчәк кәнүл абада?
Нијә кетсин ширин арзулар бада.

Гәлбин дәнизиндә дәрә салыб ада,
Јох, белә ситәмә олмајаг разы.

Шамиләм, бирликтә халтын амалы,
Дөзүмсүзлүк олса һамынын малы
Гараны сојунуб, кејәрик алы—
Аләм «Әһсэн!»—дејәр бизә ән азы.

БЕЛӘ ЧӘМ

Әлбир ејлә Дәли Күрү, Аразы,
Халгдан өтрү кәрәклиди белә чәм.
Истәјирсән сәндән галсын ел разы,
Елә топла, јахшыны ет елә чәм.

Ел малыны надан једи, совурду,
Һап-копуну сахламады овурду.
Кола кириб јаманлыгга о вурду—
Беләсијлә өмрүм боју де ләчәм.

Нејләјирик јад чәрәји, јад ашы,
Халгларымыз бир-биринин адашы.
Бир диварда гала едиб о дашы,
Гардаш олуб түрк илә күрд, һәм әчәм.

Фәрги јохдур түркүн, күрдүн, әчәмин,
Гардашлыгдыр әзәмәти бу чәмин.
Саф достлуға үрәк әмин, дил әмин,
Бир бајрағын алтда олуб јүзү чәм.

Вәтәнимин вары ашыб дашанды,
Һүнәријлә зирвәләри ашанды.
Шамил, сәнә о шөһрәтди, о шанды
Чешмәсини ана сүдү билиб әм.

ИНСАФЫ ОЛМАЖАН

Инсафы олмажан гудурар, бәли,
Чәкәр һагг јолуна һәмишә һасар.
Мин алчаг иш көрсә титрәмәз әли,
Доғру данышаны дилиндән асар.

Дананы тај едәр амбул өкүзә,
Гоча гузу дејиб гатдырар күзә.
Бачарыб бир үз дә бағлајыб үзә,
Гарталын јеринә гондуарар о, сар.

Өзүнә бичдирәр чулдан әбалыт,
Шамиләм, нә әтди нә дә о, балыт.
Белиндә кәздирәр көрүнмәз алыт,
Үзүндә тапылмаз бирчә зәррә ар.

ОДУ ЈАР

Нижјәтин јетмәксә севдијин јара,
Ешиг јолунда гаја чапыб, оду јар.
Үзүнә күл олма, гәлбини ара,
Мәтләбини белә етсән, о дујар.

Ағыллыја сафлыг дөнәр амала,
Ағылсыз вурулар дөвләтә, мала.
Бәнд олуб баһалы јашыла, ала,
Сәрвәтә алланыб, сәрвәтә ујар.

Өмрүн һәр чағында вериб әл-әлә,
Вәфалы мејл етмәз инчијә, ләлә.
Илгары дүз олан көз дикмәз әлә,
Шамиләм, гисмәтин олсун белә јар.

АДАМ БАР КИ...

Адам вар ки, үздөн бәзәр пәләнкә,
Иш кәләндә анчаг тајдыр митилә.
Чәтин күндә халга олар әләнкә,
Беләләри ел көзүндән итилә!

Мүфтә леши көрсә дөнәр гачара,
Гыфыл алтда олса, дөнәр ачара.
Елдән өтрү көзмәз әлач, нә чара,
Кедиб чыхмаз нә јамача, нә тилә.

Гузрун кими ганад тахыб кәзәнди,
Һәлигәти тапдалајыб, әзәнди.
Шамилин де, јанылармы һеч зәнди,
Ондан исә кет јолдаш ол ит илә.

КИМ

Бу дүнјанын иши ениш, јохушду,
Јүкләјибди, чәкир ағыр шәлә ким?
Бу нечә јазыды, нечә охушду,
Ган әксә дә, сөјлә кечмиш әлә ким?

Халг сәчдә етдијим улу фәләкдир,
Сөзлә иши ајыр дән әләкдир.
Гәлбим ондан өгрү күл ачан ләкдир,
Ким дејир гыш вахты көјәрмәз ләким?

Мачы тутуб она јер дә әкәрәм,
Әслинин ешлијлә јаныбса Кәрәм.
Мән елин јолунда алышан әрәм,
Борчумду нә әксәм, елләрә әким.

Талеји гаралы, ағлы Шамиләм,
Халга чан гыјана ашкар амиләм.
Доста мэлһәм, гәним көзүнә миләм,
Елә ағлајандан кор олмајыб ким?

ДОДАГДӘЈМӘЗ ТӨРӘМӘ ГОШМАЛАР

ҺӘР КӘС НӘ ӘКДИ

Адыны салса да ағыза, дилә,
Гарталы галдыран әршә ләләкди.
Һәр нә чәкилсә дә тәрәзи илә,
Һәјатда инсана иши әләкди.

Халгына чан гыјан хасды, әсилди,
Һәјат азғынлары тарихдән силди.
Илләри каһ ширин, каһ ачы илди.
Изи, нишанәси алында ләкди.

Дәлидағ, кәсдиләр һатсыз кәсәни,
Чәллад таныјырдыг дизи әсәни.
Хаинләр архадан атса да сәни,
Чыхлы гаршысына һәр кәс нә әкди.

АД

Һәјасыз гычады ити дишини.
Елини талады, һарын јашады.
Анлајан аз дејил әјри ишини.
Иштаһы јенә дә јағлы ашады.

Чыгырындан чыхса данла надинчи,
Нәјатда ад газан—ад ләл, ад инчи,
Хаин дәрәдә салды һалалы, динчи,
Кәдәрә гәрг етди јахшыны, шады.

Һијләкәр керијә дартар ајағы,
Дәлидағ, далдада кизләнәр јағы.
Гара рәнкә салар наданлар ағы,
Чалыш хилас ејлә ләкәдән ады.

ДОДАГДӘЛМӘЗ ГОШМАЛАР

КӘЛ

Даға, јаз јарыда—тар әријәндә,
Чајлар дәрәләрдә селләнәндә кәл.
Јајлағлара сары ел јеријәндә,
Кәкликләр гајада дилләнәндә кәл.

Гартал шиш гајадан галханда әршә,
Тәкәләр диқдирдән чыханда шишә.
Арылар чичәклә чатанда нишә,
Нахырлар јелкәндә јелләнәндә кәл.

Лаләнин ичиндә гызлар итәндә,
Нәркизин дәстәси әлә јетәндә,
Чанан гәнд дилинә шәкәр гатанда,
Јар нәзәри јара зилләнәндә кәл.

Дәли «Чәнки»сини ашыг чаланды,
Дәли чајлар һарај-һәшир саланда,

Һәдијјәни дәли икид аланда,
Јајлапда еркәкләр әлләнәндә кәл.

Дәлидағ һејрандыр дәли дағлара,
Чаны нијаз ејләр ана дијара.
Јајлаплар кејәндә јашыл, ал-хара,
Ағ, сары чичәкләр телләнәндә кәл.

ГАЛДЫ

Инсанлар јашады ики әлли ил,
Јенә синәсиндә диләји галды.
Нә истәк азалды, нә кетди нискил,
Чаһандан гәдәрсиз киләји галды.

Икид синә кәрди селин ичиндә,
Кәдәри кизләтди зилин ичиндә.
Сатгын тез танынды елин ичиндә,
Нә һијләси, нә дә кәләји галды.

Дәлидағ, наданлар данышды һәдјан,
Икидләр чан гыјды—газанды ад-сан.
Гарға елә изсиз кетди чаһандан,
Нә танады, нә дә ләләји галды.

КӘРӘК

Ешг дејилән чәтин сығар дастана,
Дастаны дастана гатасан кәрәк.
Елә ки, чаныны гыјдын чанана,
Илгар кешијиндә јатасан кәрәк.

Илгарда Лејлисэ дэрдэ јананын,
Әһдиндэ Әслисэ назлы чананын,
Кетсэ дә һәјатын, ахса да ганын,
Чаныны селләрә атасан кәрәк.

Һаја чат чананы кәдәр сыханда,
Дәлидағ, һижләни, шәри јыханда,
Һәр чәтин сынағдан ә'ла чыханда,
Диләјә, һижјәтә чатасан кәрәк.

ЈАРАШДЫ

Илин јазы јенә кәлди дағлара,
Чичәк даға, дағ чичәјә јарашды.
Һәр јан кәјди лалә, нәркиз, ал-хара,
Ләчәк даға, дағ ләчәјә јарашды.

Һалај кәлди, араланды тајлары,
Нәр икидләр сәјирдәндә дајлары,
Ашды дики, кечди дәрин чајлары,
Зирәк даға, дағ зирәјә јарашды.

Чиләдикчә кәинатын әләји,
Чичәкләнди гарлы дағын әтәји.
Гартал әршдән јерә атды ләләји,
Ләләк даға, дағ ләләјә јарашды.

Арағатан кетди кечди тәләјә,
Хәтт чәкилди арадакы киләјә,
Ики һәсрәт чатды ширин диләјә,
Диләк даға, дағ диләјә јарашды.

Шадлыг келди Дәлидағын ејинә,
Саја чигдән кејинәндә әјинә,
Ағ сәнәји јар аланда чијинә,
Сәнәк даға, дағ сәнәјә јарашды.

КЕТДИ

Елинә чаныны гыјан инсанын
Адына нәр икид дејилди, кетди.
Халгы талан едән јаланчы, сатгын
Јағы ајағына кејилди, кетди.

Диггәт ет һәјатын кәл-кедишинә,
Саһәләр чәкилди чинин дишинә.
Кәрәнти јарады елин ишинә,
Нә ад, нә сан кәзди јејилди, кетди.

Даш јағар—шәр һаггы салса тәләјә,
Јахшылар јетишсин ширин диләјә.
Дәлидағ, дилини јад ет килејә,
Гатилләр ахырда әјилди, кетди.

ЈАШАДЫ

Ағыл кәсән чағдан һәјатда инсан,
Чәкич чалды, јери әкди јашады.
Јалтаг, хаин, арсыз, араны гатан
Әјилди, һәр јана сәкди јашады.

Сатгын чатсын дејә «танынан» ада,
Дијарыны сатды ган ичән јада.
Алчаглар кишини селә атса да,
Елин гејрәтини чәкди јашады.

Дәлидағ, һәјаты дәриндән ара,
Анадыр анаја, анадыр јара.
Икид чаны гыјды ана дијара,
Синәләрдә сарај тикди јашады.

КƏРАЈЛЫЛАР

КИМИ

Гәлбимин ешиг һөркүсүндә,
Бәхтим деңиб һөрәм кими.
Үрәжимин күзкүсүндә
Әкс еләлә, көрәм кими.

Сәнә дедим:—Јар, ган олду,
Туфан голду, боран олду
Көнүл свим јарған олду,
Дағ диләнди:—Дәрәм кими.

Дәлидағың күл фәслисән,
Көзәллијин јүз мислисән.
Валлаһ јәгин сән Әслисән,
Мән јанырам Кәрәм кими.

БИЛМӘЗ

Јол дағыдыб, көрпү сөкән
Чајдан өзү кечә билмәз.
Вәдә күнү, гангал әкән
Сары буғда бичә билмәз.

Өјүмәсин һәлә ковха,
Ојананда гарачуха,
Чулу чындыр, әли јуха
Демәсин диз бүкә билмәз.

Шамил, гујруг булајанлар,
Шәр мејданы сулајанлар,
Кола кириб улајанлар
Ел гејрәти чәкә билмәз.

НЕЧӨ ИНАНЫМ МӘН

Голтуг алтда галыбдырса,
Баша нечә инаным мән?
Үрәкдә јурд салыбдырса,
Даша нечә инаным мән?

Вар дүз сөзү баша гахан,
Гәлбдә јохса јанғы, туфан
Дејин көрүм көздән ахан
Јаша нечә инаным мән?

Шамил, вичдан сатылыбса,
Күллә колдан атылыбса,
Гаш кәләклә чатылыбса
Гаша нечә инаным мән?

Ситәминлә «а» јазылды
Синәмдәки јар јанына.
Сәни көрдүм, дилимдән «сыз»
Дүшдү е'тибар јанына.

Јүз өнүндән бир силинди—
Севинчин сајы билинди.
Көзләримдә, ај гыз, инди
Тәр кәлибди, тәр јанына.

Сән доланыб кээдин јандан,
Шамил олду синәси ган.
Бүлбүл учуб күлүстандан—
«Га» гонубду «гар» јанына.

ЕЛ ИЧИНДӨ

Тәлбән инан, сән ону бил
Дәрд кар етмәз ел ичиндө.
Өз јериндө дөзүб мин ил,
Даш овулар сел ичиндө.

Көһлән јериш ачыб сүзәр,
Чејран чөлдө гачыб сүзәр.
Гартал көждө учуб сүзәр,
Сона үзәр көл ичиндө.

Вәтәнини гуча-гуча,
Шамил, долан башы уча.
Јад өлкәдә шаһ олунча,
Ел ичиндө, өл ичиндө.

ЈУМШАГ ТИКАН

Һәја билмәз, чох да ғына,
Өз-өзүнә чәтин сына.
Әтлә дырнаг арасына
Ирин салан јумшаг тикан.

Һәрдән дөнүб сары күлә,
Бә'зән олуб зәриф пилә,
Сәни санчар күлә-күлә
Ә'фи илан—јумшаг тикан.

Тәдбири тез төкүлмәсә,
Өз вахтында чәкилмәсә,
Шамил, көкү кәсилмәсә,
Ган төкәр, ган, јумшаг тикан.

ДОСТУ

Рүтбән кетсә, ејләмә шәкк
Совулачаг вә'дә досту.
Чалышыб тез башындан әк,
Ипи гырыг кәдә досту.

Ачылармы чичәк солса?
Чај гурумаз сују болса.
Өвлад, әсил өвлад олса
Мөһкәм олар дәдә досту.

Садиг достун һајына кет,
Шамил, гачыб дадына јет.
Дар ајагда имтаһан ет,
Сынама һеч нәдә досту.

ОЛМАЗ

Чох шириндир дост вәфасы,
Ондан дадлы гајмаг олмаз.
Дост чәфасы—чан сәфасы,
Ләззәтиндән дојмаг олмаз.

Чаны гыјмаг гәлб арзусу,
Гандан кечмәк бир ичим су.
Бу дүнјада тәк намусу
Дост јолунда гојмаг олмаз.

Шамил, уча олсун башын,
вар жыгмагла јохдур ишин.
Сөрвөтиндир дост-танышын,
О гөдөрдир сајмаг олмаз.

ДАЈАНАНДА

Чаггал дөрдө салар шири,
Тајында шөр дајананда.
Јејөр шири дирн-дири,
Далында зөр дајананда.

Шад чағында јад газанар,
Дар ајагда јахын јанар,
Инсан елдө ад газанар
Алнында тәр дајананда.

Дәлидағ, кәл инан јенә,
Ел архадыр һәр ан сәнә.
Чаггал гачар, кирәр һинә—
Гаршыда нәр дајананда.

АЗЫ

Ел ичиндө јетир нөзөр,
Јахшы таны натаразы.
Сән ләнкисән гатил өзөр,
Икидини атар, азы.

Гаранлыға ишыг сачаг,
Дај сәјирдәк, ыдыр ачаг.
Һагг данышаг јетөндө чаг,
Һијә әјәк де таразы?

Конар ејлэ һәр хатаны,
Ат дәрјаја ар атаны.
Азғынлары чалыш таны,
Ал гаына гат Аразы.

Кешијиндэ дајан саыг,
Халга лајиг—јаша айыг.
Јағы кәлсә тәтији јыг,
Ел ишиндән галсын разы

Сатгын чатсын тез әчәлә,
Сынсын тәлә, јансын чәлә,
Дәлидағ, ал гылынч әлә,
Чаныны гыј халга азы.

ДОДАГДӘЈМӘЗ САЛЛАМА
КӘРАҢЛАР

ДЕЈИЛСӘ

167

Чијәр јанар, әләнкәјә—
Һәр чағ, һәр ан,
Јејин гачан,
Јериш ачан
Ат!—дејилсә.

Галхса елин һај-һарајы,
Кәтирсинләр дәли дајы.
Ашсын дағы, кечсин чајы,
Гаша јатсын,
Һаја чатсын,
Икид атсын
Ат дејилсә.

Азғынлашса хаин жағы,
Кәлсә елин чәтин чағы,
Һајласынлар Дәлидағы.

Кечсин дәрә,
Чәксин нә'рә,
Гатилләрә
Чат!—дејилсә.

КӘРӘК

Ашиг дәрди селләнәндә—
Кејинсә ал,
Нахышлы шал,
Јарда шад һал
Нәјә кәрәк?

Гара ләкә нәдир ағдаб
Јары зилләт чәкән чағда.
Әкдикләри јанса тағда,
Дәрдә јанан,
Назлы чанан
Јара «чан-чан»
Дејә кәрәк.

Дәлидағы, шәр әлиндән,
Һагсыз ахан тәр әлиндән—
Пад чәкәндә зәр әлиндән,
Алса јара,
Кәлсә зара,
Јар да гара
Кејә кәрәк.

ТӘҢИСЛӘР

КӨРСӘ НӘМ

Гар јағыбды, бүрүнүбдү жол ага,
Кэрәк кәлиб чанан, сәнә көрсәнәм.
Гәлбим дејир, кәсплсә дә жолаға,
Јар ичдији о чешмәдән көр, сән әм.

Нәр көзәлә једди-једди јығын **чағ**,
Гој топлансын ортаја бир јығын **чағ**.
Гызлар гуруб евиниздә јығынчағ,
Оғрун бахыб әһвалыны көр, сәнәм.

Көзләриндә бир амансыз ох ујар,
Үрәјимә санчылынча, оху јар.
Көнлүм сәнсиз гәм үстүндә охујар,
Көзүм дөзмәз, јанағында көрсә нәм.

Ахы нијә мән гаданы аз алым?
Ешг атәшим дејир, нечә азалым?
Гәлбим белә һөкм ејләјиб а залым,
Шамил, јарын ләбләрини көрсән, әм.

НӘР ӘМИН

Мәнзилкәсмәз јабылара аз алдан,
Бәрк ајагда көһләнә мин, нәрә мин.
Олма әсла нәр күчүнү азалдан,
Бата билмәз нәрә әлли, нәрә мин.

Јолу кәсәр, кәл һелләмә арха сал,
Дәһнәсиндән сују болла, арха сал.
Бир икидә олмајынча арха сал,
Сәси батар лап чәксә дә нә'рә мин.

Дәјирманда булансан да чох уна.
Инанмазлар анд ичсән дә чохуна.
Өтәр сөзүн—дедијимә чох уна,
Олса сәнин нәр дајынла, нәр әмин.

Јери кәлсә елдә олар дәлин әр,
Бир гыј чәксә дүшмән бағры дәлинәр.
Һаггы вар ки, белә десин дәли нәр:
Сәси јердән көјә чатар нә'рәмин.

Мән демирәм чичәк бәслә, дәр јада,
Әкәр варса нә'рә балыг дәрјада,
Дилә кәлиб белә дејәр дәрја да:
Тајы јохдур јер үзүндә нә'рәмин.

Чохдур дағда күл-чичәклә долан кәз,
Сән дә кедиб о јерләри долан кәз.
Зәһмәтнинә күвән, елдә долан, кәз,
Хејри јохдур инди фалын, нә рәмин.

Синәм алтда ох дәјмәјиб һарама?
Бичи чағыр һа дүз јола, һа рама,
Кечә-күндүз даданачаг һарама,
Һалал сүдү, олмаг үчүн нәр, әмин.

Солар, демә күлү јазда дәр јаја.
Ох битәрми, дејәм кедиб дәр јаја?
Пахыл истәр гәрг оласан дәрјаја,
Дејәр, кириб дәнизләрдә нә'рә мин.

Сыртыгдырса олачагдыр үз энкэл,
Чат нараја, үрәјими үзән, кэл.
Ашыб-дашан далгаларда үзән, кэл,
Ахтарыб тап үмманларда нәрә мин.

Иришәрми, десәләр дә ириш әр?
Мән Шамиләм, сәни тапса ири шәр,
Тор гуранлар кендән бахыб иришәр,
Таблајыб ол гәләбәјә нәр, әмин!

күлсәнәминдән - гу

Дөјүнән гәлбим дә, һәјәчаным да,
Һәр ики көзүм дә Күлсәнәминди.
Гурбанды дедији «һә»јә чаным да,
Мәним һәјатымды Күлсәнәм инди.

Сәһв олмаз Фәрһадын ширин сөзүндә,
Илгарлы олдуму Ширин сөзүндә?
Позулмаз әһдин дә, ширин сөзүн дә—
Еј гәлбим, севиниб күл, сәнәминди.

Һифз ејлә чананы, гору көз, әл сән,
Оду җаламагда санки көз, әлсән.
Елә әтирлисән, елә көзәлсән
Адына дејирләр күл сәнәм, инди.

Чохду һәр сөзүнүн мәнә әсәри,
«Јох» дејинчә, сөјлә од тут, әс, әри.
Өмрүмүн дастаны, еј шаһ әсәри,
Гәлбим сәнә, солмаз күлсәм әминди.

Ел ичиндә тәмиз адла долан, кәз,
Чохду күл-чичәклә дағда долан, кәз,
Сүһһ чағы чәмәни кедиб долан, кәз,
Шеһини, чичәксән, күлсән, әм инди.

Демирәм шәрбәт ет, балда дан сују,
Өзүнә имдады бал, дадан сују.
Чешмәнин көзүндән бал дадан сују,
Үрәкдән севиниб күлсән, әм инди.

Чохду бағ-бағчанын бәһрә, бары де,
Јол бағлыса, ашыб уча бары, де,
Инсаф ејлә бирчә дәфә бары, де:
Дәриб бағчамыздан күл, сән әм инд

Кәл чыхаг дағларын зирвәсинә дә,
Көр елә шөһрәтди зирвәси нәдә.
Чәмән, кәдик, јамач, зирвә, синә дә
Күл-чичәк, севиниб күл, сәнә минди.

Гој һәмишә олсун күл, шән, бағында,
Бәхтиндән шадланыб күл шән, бағында.
Мәним үрәјимин күлшән бағында
Күл сәнә јүз дејил, күл сәнә минди.

Вәфасыз чох чәтин дүзәлә, инан,
Сөзүмү әләкдә дүз әлә, инан.
Сәндәки дүз гәлбә, дүз әлә, инан
Үрәјим, севиниб күл сән, әминди.

Чәкмәјә бир боја алма јанаға,
Охшарда бәнзәјир алма јанаға.
Сән мәнә дәнәрсән алмајанаға,
Гәлбим буна, әкәр күлсән, әминди.

Көзүкөтүрмәзи тонгала гала,
Кәрәк бу күн јадда өмүрлүк гала.
Күл дәриб үстүмдә јаратдын гала,
Десәнә шәлләнди, күл сәнә минди.

Биз һәмдәм олмадыг һеч вахт нәһс илә,
Төһмәт кәтирмәдик елә, нәсилә.
Көнлүмүздә нәдир долу, нә силә?
Севинч гәлбимиздә, күлсәнә, минди.

Галмады үрәкдә дүјүн дә, дағ да,
Севинди дәрә дә, тәпә дә, дағ да.
Сөјлә кәздијимиз сәфалы дағда
Һәр аддым јүз чичәк ,күлсә, нә минди?

Аз галды чанымы ала көзләри,
Гызарыб бүрүндү ала, көзләри.
Кәл демә чананын ала көзләри
Ағлајан чичәксә, күлсә, нәминди.

Һагсыз ситәм көрдүм, гашыны чатды,
Зәни етдим үрәји јарады, чатды.
Хилас олдум, јар да диләјә чатды—
Көзүндән гурујар, күлсә, нәм инди.

Әһвалымы, дедим: залым, јара дан,
Данмады, көмәјим олду јарадан.
Өлмәдим алдығым ағыр јарадан,
Сил көзүн јашыны, күл, сәнәм инди.

Өтүб кечди нечә ај, ил, де, сәнә...
Нә вахт, нәдә дөнүк олдум, де сәнә?
Бирчә дәфә дилин кәлиб, десәнә:
Ағлама, ләбими, күл, сән әм инди.

Јарамы дәрманлы, давалы јарын,
Демирәм дөјүшлү, давалы јарын.
Дәрдимә мөлһәмли, давалы јарын
Гәлбиндә шадланыб күлсә, нә минди?

Ешгин мејданында кәсәр нә мәрди?
Көзүндән ахмаса әкәр нәм, әрди.
Бағчамда нә варса јара нәмәрди,
Гој дәрим, чичәксә, күлсә, нәм инди.

Мәнзил кәсәр атын һүнәрли атса,
Рәзилди ким-кими күрәкдән атса.
Јарым гәм-кәдәри гәлбиндән атса
Демәрәм, көзләри, күлсә, нәминди.

Намәрдин ишидир талајар-чапар,
Обаја муштулуғ кәтирәр чапар.
Гочаг олан дәли көһләни чапар
Нашы ата зорла, күлсәнә, минди.

Бухов көрүнсә дә дар, ајағында
Ел мәрди јалвармаз дар ајағында.
Вәтәнин дар күнү, дар ајағында
Икнә гәнимләрә күлсә, нә минди?

Гојма дәрсин гушун сары нәркизи,
Дәстә тут, тел көтүр, сары нәркизи.
Дағын бәнөвшәси, сары нәркизи
Чәмәндә тәр чичәк, күл сәнәмнинди.

Ахмаг динсә, ол өз сәсини кәсән
Доғанма, варса кет јолунда кәсән.
Алачыг күнчүндә араны кәсән
Үстүндән асдығын күлсә, нәминди.

Нә лазым, фал гурум, атым дејә рәм,
Јар, ләбиндән, рәһми варса, дејәр әм.
Дејәндә гурдуғу, бахыб дејәрәм
Чанана севиниб күлсә, нәминди.

Нағлыјдым, рәгибин тутдум тојуну,
Көндәрдим саз еркәк, шәрбәт, тој уну.

Шүкүр, күлүзлү жар көрдү тоюну,
Нәжә сувар олду, күлсән, нә минди?

Кәзмәжә фәјтончу фәјтону гоша,
Илһамым шәнинә мин нәғмә гоша.
Бу хошбәхт күнүндә атанла гоша
Севинән, чичәксән, күлсән, әминди.

Тапылмаздын чыраг илә, шам илә,
Мин олса да јаныб чатмаз шам илә.
Күлүм, сәни ғыјан вурғун Шамилә,
Атан, дајын, севин, күл сән, әминди.

ЗИРВӘ, СИНӘ КӘЗ

Һәр јаны күл-чичәк, кәкоту, зирә,
Чыхыб уча дағын зирвәсинә, кәз.
Чығырлар бәнзәјәр от басан зирә,
Бахдыгча көрәрсән зир вә синә, кәз.

Ахтар чобаны тап,—кәз әри дағда,
Бәсләјәр сүрүнү—көзләри дағда.
Јетирсин дилдара кәз, әри дағда,
Чанана күл дәриб—зирвә, синә кәз.

Нә кәклик овлајын, нә дә чил кәзин,
Атам Дәлидағын, анам Чилкәзин,
Сөјләјин:—Сәк кәклик, горхма чил, кәзин.
Чох јердә јахынды зирвәсинә кәз.

Дәрдим тәр чичәји тәзәтәр мән,
Бирчә бахышындан батдым тәрә мән.
Тәр ахыдыб, алным олду тәр әмән,
Шамиләм, шаһидәм—зирвә, синә, кәз.

ТЭКЭРИ ШИШДЭН

(эввэл-ахыр, додагдэјмэз тэчнис)

Ничат ахтар нэрэ, алыш, јаша јан,
Наһагдан гајытса тэкэри шишдэн.
Наданлыг ејлэсэ кинлэ јашајан,
Нејлэсин кечэндэ тэк эр, иш-ишдэн.

Натараз јетэнэ эришди, инан,
Наггалдан кен кэзсэн эр ишди, инан.
Нэдир һэјат?—Арғач-эришди, инан,
Нэ десин, данышсын тэк эриш, ишдэн?

Надир нишанэси гејрэт, ар—хасын,
Налајыг дилэди:—Өјил, арха сын!
Нијјэти эјрилэр јыхса архасын,
Накаһан ендирэр тэк эри шишдэн.

Нијэ нэркиз экдин, сэн тикан дәрдин?
Никаран Дәлидағ чичәји дәр, дин.
Нәрсәнсә, шиш етсә чијәри дәрдин,
Нә'рә чәк ел јансын, тэк эри шишдэн.

ЈАРА САҒАЛСЫН

(эввэл-ахыр додагдэјмэз тэчнис)

Нә илэ сән чана атәш јахасан?
Нәзәринлэ чана атәш јах асан.
Назәнин, сәһирли, сирли јахасан,
Нары кизли сахла јара, сағалсын.

Нашыја инансан издә азарсан,
Нагиси тез таны, ешгә азар сан.

Нишан ал әғжары, де кет азарсан,
Нијә гартал итсин, јараса галсын?

Начар Дәлидағы дәрдли, ја шад ан,
Низәләнди чијәр, ағла, јаша дан.
Назлы јардыр јенә јары јашадан.
Назил ет әлачы јара сағалсын.

ГАНАДЫ НИЈӘ

Чаһан, нәјин керчәк, нәјин јаландь
Инсан һәрислији ганады нијә?
Ахыдылды, наһаг ганлар јаланды,
Халгларын чијәри ганады нијә?

Дәрдләрин әлиндә галан јаханды,
Ган-ган!—дејән һарын серди, ја ханды.
Диләкләрә кәдәр, атәш јаханды.
Азғын ракетләрин ганады нијә?

Инсанлара синән һәјат, синән дән,
Гисасы ал гәсдә кизли синәндән.
Дәлидаға даныш дәрдли синәндән,
Һәлә кәдән дејил ган ады нијә?

ЈАНСЫН

Јанаглары лалә, гашлары јәј гыз,
Чаны атәшләрә јаханда јансын.
Јарын синәсинә јангыны јәј гыз.
Дәгигәјә кеч де, јах анда јансын.

Гыснансын—јаланы десә дил дара,
Алдатса—чәкилсин кәрәк дил дара.

Ашиг дилэјини десин дилдара,
Дэјөндө, эллэри јаханда јансын.

Лејлинин, Ширинин шөксиз эслисэн,
Чијэр даглајырсан нијэ Эсли сэн?
Јар Лөлө сирдашы, сэн хан Эслисэн,
Дөлидаг да јансын, јахан да јансын.

ТӨРӨМӨ МӨСНӨВИЛЭР

Күрөјө дүшөндө дөзүб од эмир,
Она көрө белө мөһкөмдир дөмир.

Һәр кимин гөлбинин варса пахыры,
Бир күн ачылачаг, јохдур ахыры.

Бу дүнја белөдир шаһы едөр мат,
Ади бир пијада, адичө бир ат.

Бир иш бачармајан өзүндөн разы,
Дүшөр ел-обанын көзүндөн азы.

Агил зөһмөт чөкиб газанар нөмөр,
Ағылсыз навадан мүфтө бал эмөр

Аллаһы чағырар горхуб гачан да,
Чағырар, далынча аддым ачан да.

Һарда варса вичдан сатылан базар,
Орда эскик олмаз сағалмаз азар.

Јабылар өзүнө гамчы чалдырар,
Көһлөн саһибинө нөмөр алдырар.

Јорхуса да ким ојнаса од илө,
Јандырмагда чата билмөз о дилө.

Гара зэнчи чэкмэјибди аз иллэт,
Бундан сонра нијэ чексин о зиллэт.

Инсафы олмајан мүфтэхор јағы,
Зил гара ејлэјэр сүд кими ағы.

Ән абырсыз ишдир мејдан суламаг,
Ондан шүкүрлүдүр чөлдө уламаг.

Һәјатда һәмишә јујуб әл, әли,
Мүфтә вермәјибләр һеч кимә лә'ли.

Бир күн кәлә сәрбәст кечәк Аразы,
Бах, онда тарихдән галарыг разы.

Нә гәдәр әјүнүб шишсә дә тәкә,
Гошулса, бачармаз бирчә зир әкә.

Күләк галхан кими чөлдә от әсир,
Гајаја зәррәчә ејләмир тә'сир.

Јункүлчә шәләнин алтда бағырды,
Демәди јолдашын јүкү ағырды.

Сынаныбды, јоғун олдугча бојун,
Инсанын башына ачыбды ојун.

Кими күлүр, кими гәлби дағлыды,
Дүнја белә гаралыды, ағлыды.

Сатгын говға күнү дала гачачаг,
Колдан күрәкләри нишан алачаг.

Агил, сөзү әлчим-әлчим дарајар,
Јахшы нәдир, јаман нәдир арајар.

Ел-оба сынајыб һәјатда һарын,
Атыб ајаг алтда гејрәтин, арын.

Ахмаға вурдугча тә'рифдән тумар,
Әмәлини азыб аллаһлыг умар.

Әјринин дүзлүкдү сөһбәти—сөзү,
Јолун әјрисини јеријир өзү.

Нә гәдәр олса да күркү бирәли,
Абырсыз өзүнү верәр ирәли.

Нә инсаф танымаз, нә дә гудуз ар,
Гырх күн түҗан едиб сонра удузар.

Үзү ел ичиндә олубду газан,
Һәр вахт белә олур јолуну азан.

Икид дар ајагда гашыны чатмаз,
Дүшмән әтәјинә әлини атмаз.

Мүфтә јем ахтарыб көтүрдү чәнкәл,
Ахырда башына ачды мин әнкәл.

Тамаһы чох олан дүз јолу чашар,
Үчрума дүшүнчә һәддини ашар.

Нә гәдәр дөјүлдү, дартылды гулаг,
Күлү көрән кимн ағнады улаг.

Гајаја, баш чырпды, мәһв олду дәчәл,
Дедиләр, јазығы апарды әчәл.

Бә'зән һагсыз күнчә гыснаныр доғру,
Өзүнү «тәмизә» чыхарыр оғру.

Нәјатда танымаг истәсән дүзү,
Бил, онун чох дејил, бирчәдир үзү..

Поладдан гојулар дүзлүјә тәмәл,
Пак олса инсанын тутдугу әмәл.

Дунјанын ишләри олсајды тараз,
Чәпәрә дөнмәзди арада Араз.

Будағында үзүм битирмәз сөјүд,
Нә гәдәр версән дә сән она өјүд.

Гызыб шешәләнән, шәксиз ахырда,
Көрүнөчөк көзә һамыдан хырда.

Өзүнә шир дејәр түлкү далдада,
Чәһд едәр чохуну бәлкә алдада.

Дүшмән гапысынын ким олса тоху,
Гәлбинә батачаг халгынын оху.

Чөрәк биширсә дә хәсисин сачы,
Һеч вахт дојурмајыб бир нәфәр ачы..

Мејдана кирибсә фе'л, ифтира, шәр,
Ел арха дурмаса, дөзә билмәз әр.

Ким пислији едиб гәлбинә чалаг,
Јохдур онун кими горхулу алаг.

Нәрәјә јетишир бир чүрә гисмәт,
Бәхтәвәрдир кимә чатыбса исмәт.

Һансы кәс күдүрсә анчаг гарыны
Ајаглар алтына атыб арыны.

Мәчлиси зәкадан көрөндө хали,
Надан да өзүнү зәңн едәр али.

Мүдирин јанында дөнүб тулаја,
Јалтаглар аз галыр һүрүб улаја.

О гәдәр күчлүдүр пулдағы тә'сир,
Тамаһкары дәрһал ејләјә р әсир.

Ашыг Алы јүз ил чағырды, чалды,
Сәнәт мејданында зирвәни алды.

Атом јер үзүнә салыбдыр ләрзә,
Бомбасы ән бөјүк бәладыр әрзә.

Һәјатда сынаныб дүшүнчәси дар,
Чиркин әмәлиндән ејләмәјиб ар.

Халгын јаратдығы һәр сөз, һәр нағыл,
Јахшы өјрәнәнә ағылдыр, ағыл.

Һәјаты билмәјән һәр ишә нашы,
Фәргләндирә билмәз умачла, ашы.

Һәр кими горхаглыг олубса нәсиб,
Довшан көрәндә дә дизләри әсиб.

Әкәр олмасајды гәлбләрин мәрзи,
Сәрбәст доланардыг бүсбүтүн әрзи.

Кејиминдән гурду зәңн етдик мәләк,
Сојундурдуг тутду үзүнә әләк.

Бәрли-бәзәклисә һәр кимин чулу,
Әбәс јерә ону санырлар улу.

Һәмишә беләдир—дүшәндә чилә,
Өзүнү көстәрәр гар, човғун илә.

Әлбир ола билсә һәјатда үмүм,
Ән сәрт гајаны да едә биләр мум.

Нә гәдәр өзүнү өјсә дә сәрчә,
Әр олмаз, ән чоху сајылар әрчә.

Јолда тамаһкара вердиләр салам,
Динмәди, дүшүндү пул дејил алам.

Дағ олса чичәклә, чешмәли, сулу,
Елин нәзәриндә сајылар улу.

Ән бөјүк сәрвәтдир инсана камал,
Вәтәнә хидмәтдир ән улу амал.

Хәјанәткар олан сығынар кола,
Архадан атан кәс чәтин мәрд ола.

Инсанда олмаса әгидә, инам,
Үрәјиндә чәкмәз халга, јурда нам.

Дүнјада ағылсыз, зәнчирли дәли,
Халгынын үстүнә галдырар әли.

Дүнјада ән бөјүк рүтбәли вали,
Камалсыз, инсафсыз сајылмаз али.

Һардакы гынындан чыхыбды корда,
Ган-гырғын горхусу јараныб орда.

Вәзифә башында доғрајыб кәсэн,
Ахырда олубду горхудан әсэн.

Јахшы зәни етдијин дөнәр ән писә,
Достлуг ејләдијин нанәчиб исә.

Белиндә кәздирир көрүнмәз палан,
Һәр ким өз достуна сатырса, јалан.

Аталар дүз дејиб: пендири дәри,
Һәјатда арвады сахлајар әри.

Алчагдан чохуна мин хәтәр дәјәр,
Чәһд едиб дүз иши һәмишә әјәр.

Гара түлкү, бир дә һијләкәр дәлә,
Һәләм-һәләм вермәз гујруғу әлә.

Чалышыб һәмишә ким јетир дада,
Бир күн саһиб олур шәрәfli ада.

Һәр ким үрәкләри наһаг дағлајар,
Әвәзини көрүб сонра ағлајар.

Ахыр нәтичәдә беләдир гумар:
«Ғајсафадан ахмаг көпәк пај умар».

Шир тутмаг истәјән ағылдан хажы,
Боғазлајыб тутар мешәдә ајы.

Мүфтәхор хаш көрсә чумулар хаша,
Ашы көрән кими чумулар аша.

Һеч бир шүбһә јохдур елдә олар хар,
Һәр кимин үзүндә галмајыбса ар.

Хасијјәти олса һәр нә гәдәр чод,
Ахырда өзүнү јандырачаг од.

Һарам малы җыгыб ким җесә ширин,
Ахырда олачаг она ган-ирин.

Тарих чох көрүбдү эзәзил шаһы,
Ахырда көҗләрә учалыб аһы.

Һәм ким өз дилини еҗләсә шәкәр,
Ғәлбләрдә өзүнә мәһәббәт әкәр.

Киши олан көлмәз һеч кимә нөмрә,
Хәҗанәт әввәлдән җәҗчыдыр өмрә.

Наданын о гәдәр җалындыр көнү,
Һеч көрмәк истәмир бир аддым өнү.

Анчаг надан мәчбур еҗләјәр лүтү,
Көтүр палтарына чәккинән үтү.

Абырсыз өҗрәниб һәр сөз көтүрә,
Зәһмәтсиз газана, мүфтә өтүрә.

Һеч вахт җеришини билмәди кәда,
Өзүнә дәрәд верди ондакы әда.

Ғәҗдадыр әркөҗүн бөҗүсә гуда,
Аз җалар җоһумун өзүнү уда.

Һәҗәтда олса да инсана даҗаг,
Һеч вахт ола билмәз чәликдән аҗаг.

Узагдан көрүнүр башынын дазы,
Дарағы он дәфә үфүрәр азы.

Севинмәз баханда долу дағара,
Инанма нә вахтсә ханн ағара.

Гојмаз шумда галсын дашын галағы,
Ағыллы вахтында чөкәр алағы.

Ачкөз дәрја удду, демәди бәсди,
Дејәндә бәсинди, дизләри әсди.

Һәјатда мин дөфә, һәјатда бә'зән,
Судан гуру чыхыр тапдајыб әзән.

Халгын ајағына олубдур баға,
Бүтүн тарих боју әзәзил аға,

Ел малыјла алыб көһләни минди,
Алдылар, улаға мөһтачдыр инди.

Чанавар гуарды күндә мин һијлә,
Ахтарыб сүрүнү тапсајды ијлә.

Ахырда фе'лбазын бәд олар һалы,
Гараны кејиниб, сојунар алы.

Истәр довшан олсун, истәр чанавар,
Һәрәни бир чүрә доған ана вар.

Вечә алмадығын дүнәнки чаға,
Бир күн өз башына олармыш аға.

Инди чајлар кими чошуб чағлајан,
Бир күн дәрд әлиндән олар ағлајан.

Нә дүз данышар, нә ишә киришәр,
Үзүнә сөјсән дә тәнбәл иришәр.

Нә гәдәр јесә дә дојмаз көзү ач,
Јејәр ач пајыны, галар өзү ач.

Мүфтөхор иш сөкүб навалы кээди,
Башы эзилинчө, жетөни ээди.

Ел дүз сөз дежибди һәјатла бағлы:
Әввәлдән жараныб гаралы, ағлы.

Агилләр ағрысыз истәр башыны,
Жемәз өзкәсинин мүфтә ашыны.

Икид жүк дашыјар, жүк алар белә,
Һәмишә иш көрәр обаја-елә.

Кағызын үстүнә јазылар чәза,
Зилләтини чәкәр бәдәндә эза.

Өзүнү дананын севдији чазды,
Дејир муғаматда мәләһәт азды.

Бәс дејинчә ичиб оlanda хумар,
Сәрхош талејиндән аллаһлыг умар.

Ики кәл һелләшсә әкәр һарада,
Сыначаг дананын бели арада.

Зәмијә бахмамыш санчар далағы,
Әкинчи вахтында чәкәр алағы.

Инсана бәладыр дүз јолу чашмаг,
Кишијә јарашмаз һәддини ашмаг.

Дар күндә икиддә олар дәјанәт,
Өлсә дә дүшмәндән алмаз әјанәт.

Кими чаныны халга ејләди фәда,
Кимини өлдүрдү јекәлик, әда.

Горхаға һәр јетән ејләјир тә'сир,
Ит ады чәкилсә титрәјиб әсир.

Һәр нә гәдәр дашса, бәнди ашса сел,
Јенә гаршысыны ала биләр ел.

Ағачын көкүндә олмаса ришә,
Гурујуб бар вермәз, јарамаз ишә.

Дедиләр, ағачын алты сәринди,
Истидән јанса да тәнбәл әринди.

Рәнчбәр деди, аға, өкүзүм тәкдир,
Деди, бирин дә тап јерими әкдир.

Горхаг бәрк ајагда мејдандан гачар,
Јолдашын башына мин ојун ачар.

Шаһлар ел-обаны сүнкүјә тахды,
Тарихдә мин илләр наһаг ган ахды.

Кимдә өз ишинә јохса сәриштә,
Кедиб өзкәсинә кәсәр әриштә.

Өзүнә кишијәм десә дә һәрә,
Һамы чәтин күндә бәнзәмәз әрә.

Горхаг вар елиндә јохду бир һәсир,
Оғру ады кәлсә титрәјиб әсир.

Һәлә Дәлидағда гар галыб таран,
Истинин әлиндән дад чәкир аран.

Көз һәддиндән артыг оларса сүзкү
Бәдән бир о гәдәр олачаг үзкүн.

Ел сатан, ел намы сөзүнү ганмаз,
Зурна чалынса да мә'наны анмаз.

Сөз тә'сир ејләмәз көнү галына,
Дејәр јазылыбды һәр иш алына.

Адил һөкмдарын иши, гәләми.
Јох сдәр өлкәдән дәрди-әләми.

Јоғун чив олмаса јарылмаз гаја,
Үз тутуб јалварма күнәшә, аја.

Олмаса бир ганун, олмаса гајда,
Јерин әтрафында фырланмаз ај да.

Һәр нә гәдәр уча һөрүлсә гала,
Ону ел бирлији бачарар ала.

Қим диггәти версә анчаг гарына,
Хәләл кәтирәчәк гејрәт—арына.

Һарын јашамагла горунан сағлыг,
Саһибинә олмаз бир үзү ағлыг.

Зәмидән зәррәчә јохдур сорағы,
Әлинә кәтүрүр чини, орағы.

Пешәси олубду гујруг буламаг,
Чатмајаны нәдир?—һүрүб уламаг.

Овчундан төкүлмүр бир дәнә дары,
Ајаг алтда дүшүр гејрәти, ары.

Дүзлүкдән данышыб јүз һава чалыр,
Тамаһы бирәнин ганын да алыр.

Инди охујурса бәмдә гәзәли,
Шәксиз зилдә олуб онун әзәли.

Һәр кимин һәјатда мөһкәмсә дизи,
Гәлбләрдә галачаг адынын изи.

Кәрәксиз әшјаја бәнзәјәр хәлбир,
Һәјатда инсанла олмаса әлбир.

Дикәлә-дикәлә өјүндү түстү,
Сөјләди өзүмәм очағын үстү.

Нөкәри кабабы биширди сәкил,
Јејәндә ағасы деди:—Дур, әкил!

Агил зүлмүн үстә нур, шәфәг сачар,
Чәтин дүјүнләри бачарыб ачар.

Әкәр маһир олса кәндин чобаны,
Һәр вахт севиндирәр ели, обаны.

Сыртыглыг едәндә демәјинчә һиш,
Һәмишә ахсајыр, низам кетмәз иш.

Једији, ичдији олса да һарам,
Дејәр һарамлыгла чох кенди арам.

Үзүндән түпүрчәк кетмәјиб һәлә,
Дејир, саггалыны вермәјиб әлә.

Чох су көтүрәчәк һәлә бу хәмир,
Елин зәһмәтини мүфтәхор әмир

Һијләкәр нә гәдәр ишләтсә дә ф'ел,
Әввәл-ахыр бир күн биләчәкди ел.

Дајы көлкәсиндә бујнузу шешә,
Истәјир маһалы дағыда, ешә.

Алчаг адам гулар доғруја чөлә,
Бәлкә бир вәзифә кечирсин әлә.

Адам таныјырам әмәлдә чинди,
Мәләк палтарына бүрүнүб инди.

Һарам мал јығмагды пешәси, чәһди,
Будур мүфтәхорун арзусу, әһди.

Өз әмәли чәкиб һәр бир јана чар,
Үзүндә нә һәја, нә дә јохдур ар.

Көзә көрүнсә дә бөһтанчы чисмәт,
Үзүндә тапылмаз зәррәчә исмәт.

Һәр ким гејрәтини атыбса чөлә,
Даһа гејдир асыб өзүнү, өлә.

Таныјырыг елә дојмаз гарыны,
Балыны сүмүрүб гирыр арыны.

Әлинә көтүрүб ән ири гашыг,
Елә билир саздыр, олубдур ашыг.

Нәдир хәбисликлә араны гатмаг?
— Намусу, гејрәти тапдаға атмаг.

Өзүнү бәнзәтди нәһәнж бир филә,
Јолдашлыг едәндә боз довшан илә.

Әкдијин фиданы бечәрсән битәр,
Гејдинә галмасаң јох олуб итәр.

Намәрд севә билмәз һеч вахт чомәрди,
Бачарса архадан атар о мәрди.

Мүдир мүфтә једи, шишди, саз олду,
Јенә дә сөјләди пајым аз олду.

Дурна көч едәндә бағлајар гатар,
Кәндин үстән кечсә бир ләләк атар.

Чәлә кәсән елә олубса газы,
Алар вар-јохуну, көтүрмәз азы.

Хоруз пырпызланыб дүшүндү газды,
Јеришини чашыб, јолуну азды.

Тарихдән бәллидир һиләкәр вәзир,
Шаһдан даһа бетәр јетәни әзир.

Сахта сөзү «мәлһәм», әмәли вәба,
Раһиб кими кејәр әјнинә әба.

Чулу дәјишсә дә ачкөз һәмәнди,
Елин әмәјини соруб әмәнди.

Һәр күн мин јол өлән сөјләјир сағам,
Гара гарға дејир һамыдан ағам.

Әлинә кечәндә вәзифә, маса,
Зүлмкар башлајар јетәни аса.

Шаһа адам асмағ мәзәдир, мәзә,
Истәјәр бир анда минини әзә.

Он илләр олса да ихтијар мизи,
Ахмағын һеч галмаз бир јахшы изи.

Өвлад өвладдырса гој гыјсын чана,
Истәмәз, истәсә чаныны ана.

Дедиләр кишинин инсафы болду,
Вәзифәјә кечди тамам јох олду.

Дәлидаг, һәмишә сән ач күл-чичәк,
Саф һаваны удаг, сујундан ичәк.

Башына гојмушду бириси ал фәс,
Дедиләр пашадыр, ондан горхуб әс

Варыјла көзәлин башыны товлар,
Ағылдан јүнкүлсә, гәлбини овлар.

Һүнәр дејил башы гајаја чахмаг,
Анчаг белә иши ејләјәр ахмаг.

Мүфтә ахтардығы, кәздији лешди,
«Дајыја» күвәниб бәсинчә ешди.

Өзүнә сечибди ән алчаг пешә,
Өјрәниб һәмишә мүфтә леш ешә.

Әли јахшы ишә һәр вахт вурду пәл,
Биләкдән кәсилсин кәрәк белә әл.

О нијә өзүнү зәнн едир пәри?
—Јағлы вәзифәдә ишләјир әри.

Елә ки, адыны гојдулар паша,
Гудуруб башлады һәддини аша.

Кәрәк адил олсун елин падшаһы,
Јашатмаз һәмишә гуру ад шаһы.

Ағылсыз элине көтүрдү паја,
Гүррэлэниб, јердән гыжанды аја.

Бир чибләр сојана гурдулар төлә,
Түлкү кедиб дүшдү, кечмәди әлә.

Дүнјанын ишинә лап галмышам мат,
Јабы да сајылыр мәнзил кәсән ат.

Ел-обанын чиби сојулар мөкәр,
Буна табламаса инсанлар әкәр?

Һејран олдуғумуз чөлүн маралы,
Нијә инсанлардан кәзир аралы?

Күман ејләмәјин јараныб мешә,—
Онда түлкү кәзиб, порсуглар ешә.

Јолдашлыг ејләсән симасыз, үтүк,
Бачарыб көзүндән чөкөчөкди түк.

Далдада өтүрүр зибилли хашы,
Мәчлисдә бәјәнмир чолпалы ашы.

Һарамла топлајыб пулу хәзәлди,
Зәни едир һамыдан ады әзәлди.

Гој белә дүнјаны галсын хараба,
Бири машын минир, бири араба.

Дүшмәни көрәндә тез олду тәслим,
Сөјләди әјилмәз таныныб әслим.

Түлкүнүн адыны ешидиб тојуг,
Гачыб кизләнмәјә ахтарды ојуг.

Диликөдөк едөн инсаны сучду,
Белә олан јердән шадлыг да учду.

Ел әкән бағчанын күлләри солмаз,
Хәбис үрәкләрин мејвәси олмаз.

Түлкүнү горхудан санма сојугду,
Бәс нәди?—Бир итди, бир дә ојугду.

Һәлә вар һәјатда улағын тајы,
Еләси вар ондан јахшыдыр ајы.

Аддым атыр һәрдән саға, каһ сола,
Инсанын јериши кәрәк дүз ола.

Һај салыб ғышгырды, дад чәкди самак:
—Сују јеридән вар алтымдан, аман!

Әлијлә башына даш—гаја салды,
Бир варлынын сыртыг ғызыны алды.

Нијә көрән кими һавада сазаг
Ваһимәјә дүшүб дүз јолу азаг?

Мәкәр јаранмышыг јериндә сајаг,
Нијә бизә вериб тәбиәт ајаг?

О гәдәр јејир ки, донуздан сазды,
Һәлә јенә дејир иштаһам азды.

Һәлә ортадакы чахмаг—сатылды,
Отдәк оддан горхуб кери атылды.

Гулағына чатыб кәсә бир сәда,
Онун дәрисинә сығышмыр әда.

Рәһм етмәк күнәһдыр шәрчи рәзилә,
Кәрәк беләсинин башы әзилә.

Чобан гочу гурдун ағзындан салар,
Кечмәз, гисасыны нә вахтса алар.

Дилини ейләјиб зәһәрли санчаг,
Пешәси санчмагды һәјатда анчаг.

Ағыз базарында јалан сатышды,
Ирад тутанларла јерсиз атышды.

Әмәлиндән олуб гулағы пәлә,
Мин дәфә дартыныб, кечибдир әлә.

Көрмәјиб көзүнү дешәндә низә,
Гана бахыб дејир дүшмүшәм изә.

Әлинә кечәни јелә совурду,
Индисә гүссәдән батыб овурду.

Дедиләр филанкәс јаман каланды,
Дедиләр билмирсән алтдан аланды.

Инсан бу дүнјада олунча көлә,
Даһа јахшы олар галмајыб өлә.

Әмәлиндән чоху тапыбды вәрәм,
Утанмадан дејир әр оғлу әрәм.

Тојуға демишди бирчә дәфә «киш»,
Белә дүшүнүрдү көрүб бөјүк иш.

Һарам јолла јығды, чохалды пулу,
Өзүнү һамыдан зәнн етди улу.

Жананда бозармыр, гызарыр дөмир,
Күрәнин ичиндә од-алов әмир.

Нә фәрги, ја ајаг алтда дөн чула,
Ја да гујруг була, өнүндә ула.

Јағы, уну јохса көзләмә гујмаг,
Јерсизди мә'насыз хәјала ујмаг.

Бизим бу дағларын һәр бир хатыны,
Сәјирдәр әринин кәһлән атыны.

Ким јетәнә һүрсә, сөзү олса шит,
Ондан чох һөрмәтли сајылачаг ит.

Тамаһына чилов вурмады нијә,
Улаг дағлананда әт деди нијә.

Боз довшан далдада ширә етди лағ,
Һәддини билмәјиб ағ ејләди, ағ.

Һәр ким кал армуду зәнн етсә лалыг,
Нәдирсә, белиндә чатышмыр алыг.

О гәдәр гаршыја гојду күзкүнү,
Ахырда бахмағын олдү үзкүнү.

Ханни көрүнчә санчды далағы,
Билди горхулуду инсан алағы.

Кәлбәчәрин дөрд бир јаны дағ-дәрә,
Көз бахдыгча јашыл дәрә, ағ дәрә.

Нә гәдәр будуна тахдылар бизи,
Ганмады, јериндә галса да изи.

Шөкәри әритди, анд ичди балды,
Еңтијачы олан инаныб алды.

Харабалыг кезер һәмишә бајгуш,
Амма дејән јохдур, итил кет ај гуш!

Сөз дүјүнлү олса, сөз олса һача,
Чәтин надан онун сиррини ача.

Артдыгча нахәләф, ағылдан һәрзә,
Ән ағыр јүк олар бәшәрә, әрзә.

Нашы минән кими титрәди, чашды,
Ат тәрпәнән кими белиндән ашды.

Күндүз «горхуб» көздән ахыдыр килә,
Кечә леши сөкүр чанавар илә.

Гулагласын—дејә, чумулду кәлә,
Кечди өз гулағы ахырда әлә.

Мәләк донлу гурда дедиләр күтдү,
Вәзифәјә кечиб һамыны үтдү.

Дедиләр, дәјмәјиб бүсбүтүн калды,
Надан јахшы билиб һамыны алды.

Сөз вар јазмаг олар ону кағыза,
Амма дилә кәлмәз, сығмаз ағыза.

Көрүб мүфтә леши чумулду јаман,
Мүфтәхор гурда да вермәди аман.

Һәјасыны атыб данышды јалан,
Дүзәм деди, һәр күн әлалтдан алан.

Әјри бир доғрудан мин бөһтан јазды,
Тәнбег ејләјинчә јолуну азды.

Һәр ким ел-обаны кәтирәр зара,
Мөһтачдыр гејрәтә, мөһтачдыр ара

Динч дура билмирди әлләри бајаг,
Голуну бағладыг, гурчухду ајаг.

Башы бүтөвлүклә түксүздү, дазды,
Дејир:—Башынызда нијә сач азды?

Сәрхош олуб вурду достуна шиллә,
Күсүлү галдылар азы он иллә.

Дәјирманчы бир күн бүрүндү чуна,
Елә зәнн етдиләр буланыб уна.

Сөјләди гыјарам вәтәнә чаны,
Бошбоғаз вермәди тәк бирчә аны.

Кечди вәзифәјә дедиләр:—Худа,
Аз галды дәрјаны бир јоллуг уда.

Һәр вахт паслы олан бир ачар һачағ,
Ким көрүбкү олсун гапыны ачан.

Һәр кимә версәләр бир чувал пүстә,
Дејәр, гонағым ол көзүмүн үстә.

Сүрбәсини тутур о парта-парта,
Дејир, чалышырам гәдәри арта.

Инсана мәлһәмди достун данлағы,
Агил ибрәт алар, итмәз анлағы.

Мәрд олан дәјишмәз, һәминди, һәмин,
Намәрдә дүнјада бир олма әмин.

Өзүнә әр тапды һәјасыз фәрсиз,
Ғалды орталыгда һәјалы әрсиз.

Верир әкинчијә јағсыз, боз умач,
Дејир, ахшамачан тутмалысан маң.

Бич олан һај-күјлә бахырды фала,
Кичләрин пулуну әлиндән ала.

Көрдүләр биринин јаланы фашды,
Таблаја билмәјиб күрсүдән ашды.

Бир оғру архача кириб чалды фит,
Ону да сүрүјә чобан билди ит.

Һәр нә гәдәр дашса, бәнди ашса сәл
Јенә ғаршысыны ала биләр ел.

Варлынын јохсулдан алдығы сәләм,
Үрәјиндә олду бөјүк дәрд, әләм.

Дедиләр, гурдунму, бу сәс нә сәсди?
Чәпичин ғорхудан дизләри әсди.

Дедиләр, ким сәнә ејләјәр ситәм?
Деди, десәм, кәрәк бирјоллуг итәм.

Дедиләр хәнчәри әбәс совлама,
Даша чых, хәјалән кечи овлама.

Дедиләр, көлләрдә чалханыр сона.
Деди мән батарам јетинчә она.

Дедилэр, зэмидэн кет дэр сүтүлү,
Сөjlөди кәтириб верин үтүлү.

Деди, элимизә кечәни эзәк.
Бир чөлү бәр-бәзәк, кәлләси тәзәк.

Нашы ова деди дајан, дејил тов,
Түфәнки гапынча әлдән чыхды ов.

Деди:—Мүдир, ширсән, мән артыг тула,
Дедиләр:—Еләсә, данышма, ула.

Елә ки, ихтијар верилди тоха,
Сөjlөди ачлары тутачам оха.

Гојуну сојана верәндә тә'лим,
Деди:—Чиб сојмаға өјрәниб элим.

Дедиләр:—Гашығы көтүр, ич һәлим,
Деди:—мүфтә ашдан әјрылмаз элим.

Кәрәк кәндли зәһмәт чәкиб әкә ләк,
Гарыны дојурмаз тәнбәллик, кәләк.

Бир ганлы дәрјада галсан адада,
Үзмәји билмәсән ким јетәр дада?

Дары сәриләрсә нә вахт ип үстә,
Гарпыза бәнзәјәр балача пүстә.

Јоғун ијнә алан, јоғун ип алан,
Шүбһә јери галмыр тикәчәк палан.

Халылар тохунар рәнкли ип илә,
Һана әришинә јарамаз пилә.

Әлчим әјриләндә доллар ип ији,
Бир саатда шишәр гарнынын «пиј»и.

Салар өз бәндинә ип ајыны да,
Верәр шир-пәләнкин дәрс пајыны да.

Ел бирләшиб кәлсә үмуми рә'јә,
Бачарар һәр шеји сындыра, әјә.

Мүфтәјә даданан 'јејиб пијләнәр,
Көтүрүб атарлар—бир күн ијләнәр.

Чиришин јеринә сүртүләндә пиј,
Чәһрәдә һәвәслә фырланыбды иј.

Бизим дағын булаглары новлуду,
Бәрәләри, дәрәләри овлуду.

Јаранандан мән вәтәнә нәзирәм,
Дүшмәнини тапдалајыб әзирәм.

Агил зәһмәт чәкиб газанар нәмәр,
Ағылсыз һавадан мүфтә бал әмәр.

Јар әлиндән кечә-күндүз наланам,
Севинч вериб јеринә гәм аланам.

Қимдә сәбир олса, иш көрсә арам,
Пәләнки дә тутуб едә биләр рам.

Анаја о гәдәр шириндир бала,
Истәр гадасыны һәр саат ала.

Бә'зи јоллар ачыг, бә'зи чағлыды,
Тале гаралыды, тале ағлыды.

Һәр ким зәһмәт чәкиб төкмәҗибсә,
Һеч вахт ола билмәз бир саҗылан әр.

Мүфтәхор леш көрсә үстә гачаҗаг,
Јелә дөнүб ити ганад ачаҗаг.

Буна шүбһәм јохдур, инан, аз адам,
Мүдирин әлиндән дејәр азадам.

Көз тох олса демәк олар аза мин,
Мәрд оланлар дура, бу сөзә замин.

Чох тәссүф, демәк олмаз зај азды,
Гара гәлб—булудду, саф гәлб—ајазды.

Чалышыр обаны салсын о гана,
Мин зурна чалынса инанма гана.

Гапгарадыр дејән кими о гара,
Јалтаглар зүј тутду:—Гарадыр, гара!

Јарын бахышындан гәлби од алан,
Мәнәм кечә-күндүз хәјала далан.

Көзләринә көзүм бахыб од анды,
Гәлбиндә оланы мәнән о данды.

Јалтаглыг ејләјиб јетишди вара,
Һамыдан даһа чох ахмаг, авара,

Һәр вахт мөһкәм олар шәксиз аилә,
Күнү кечирсәләр хош рәфтар илә.

Кәзиб соналајыр биткени, бары,
Ән ширин оланы топлајыр ары.

Ајагла бирләшиб јери әл әкди,
Зәһмәт гајғысыјла көјәрән ләкди.

Деди, гуруда јүк көтүрәр балыг,
Тутуб вурачағам белинә алыг.

Пар-пар парласа да падшаһын тачы,
Мин дәфә бахса да дојурмаз ачы.

Ситәмлә топланды елдән шаһ бачы,
Она ширин олду, халга чох ачы.

Һамыдан чох јаныб дөзмәз бачысы,
Һәјатда көрмәсин гардаш ачысы.

Алчағын һәр иши фе'лди, фитнәди,
Јанында бир һечди, чаггал, ит нәди?

Дедиләр исмәтли гадын фәрсизди,
Бу сәбәбә көрә јазыг әрсизди.

Атомла јандырар тамам од әрзи,
Һәрбин од ағзыны тикмәсә дәрзи.

Узандыгча јандырачаг од әли,
Әли оддан кери чәкмәз бир дәли.

Ели сатмаз, јандырса да од әри,
Сатгын олан горујачаг бир дәри.

Бахышына бәнзәр чәтин од олар,
Мән она бахдыгча гәлбимә доллар.

Үрәјиндән гәлбим олду од уман,
Бахышындан голду башымдан думан.

Ешиг јолунда алов сәнсэн, од өзүм,
Нијјетә чатдырар инсаны дөзүм.

Үрәјими едә билмәз од үзкүн,
Олса илгарымыз, әһдимиз дүзкүн.

Гулағына сырга ејлә, ас өјүд,
Будағында үзүм јетирмәз сөјүд.

ил
Миниолуб елә ата, анайхыш,
Сән хышдан галмысан чөлдә а нахыш.

Хәнчәр јарасына һәким төкдү јод,
Гәлбин јарасына чанан гојду од.

Јајда да, гышда да гајада јашар,
Тартал пәрвазланыб зирвәни ашар.

Јолу кедә билмәз олмаса једәк,
Беләсини нечә биз киши едәк.

Ишин өз тәһәри, чәми, јөнү вар,
Һәр шејин әввәли, сону, өнү вар.

Гојун өјүнүр ки, көзәл јуну вар,
Дәјирман фәхр едир јумшаг уну вар.

Јер үзүндә ән шәрәфли ад ана!
Јараныбды анасыны нә дана?

Зәһмәткеши доландырыр өз әли,
Мүфтәхортәк ола билмәз о зәли.

Дүздүр гојубдулар ону јүзбашы,
Демәјибләр јетән кими үз башы.

Тәнбәл эринмәкдән көзүнү јумду,
Әлини узадыб қөјдән пәј умду.

Әјри дүз оландан шәр, бөһтан јазды,
Беләсини тутуб сөјсән дә азды.

Елә диван тутду ган ичән јағы,
Јох олду көзүмүн гарасы, ағы.

Ел гәдри билмәјән көздән итилә,
Рүтбәдә чыхса да ән уча тилә.—

Мән дедим од тутуб алышыр ичим,
О деди кет чајда сојуг суда чим.

О гәдәр чүјүрү едибләр сүрәк,
Бичарә һејванда галмајыб үрәк.

Һарам мал топламаг әлиндә судур,
Бир нәфәсә дәрин дәрјаны удур.

Мәкәр бундан өтрү јараныб мешә,
Мешәбәји сатыб бығыны ешә?

Бирәли дејилсә әјиндәки күрк,
Сөзү мәрданә де, нә горх, нә дә үрк.

Өзүнә һәјатда сечиб доғру јол,
Елин севимлиси, истәклиси ол.

Јахын сирдашындан һеч нәји данма,
Сөзү јағлајаны сәмими анма.

Хаинин һәмишә көзләрини деш,
Анламазын тутуб гулағыны еш.

Чэкмэк истэсэлэр лап сәни дара,
Јенә дә һагг кәзиб, һәгигәт ара.

Наһагдан һеч кимин гәлбинә дәјмә
Бачарыб јүк галдыр, сән ону әјмә.

Әкәр бәдәнинә дүшмәјиб готур,
Гашыныб гурчухма, јериндә отур.

Дүшмән гапысында дөнүнчә гула,
Елин сүрүсүнә ит олуб ула.

Колдан ашмаг үчүн ахтарыб далда,
Көзлә, дүшмән сәни чәкәчәк алда.

Мәрдлә сүфрәдә је ләззәтлә шилә,
Јемә чүчә плов һеч намәрд илә.

Өјүнмә чатсан да шөһрәтә-шана,
Унутма һамыны доғубдур ана.

Ејиб дејил, көтүр ән ағыр шәлә,
Чалышыб һеч вермә саггалы әлә.

Балдан шириндир де миннәтсиз шора
Бал миннәтли олса үз тутма ора.

Һеч бир һүнәр кәзмә араг-чахырда,
Рүсвај едәр сәни инан, ахырда.

Арзула јахшыдан совушсун гада,
Үрәјиндә дәрд-гәм салмасын ада.

Билирсәнсә кетсән саларлар тора,
Нијә јолланырсан де көрүм ора?

Кешикдә јухуна бачар һарам гат,
Дүшмәни көрәндә үрәјиндән ат.

Ејби јохдур долан гарачы кими,
Танынма ев јыхан арачы кими.

Истәјирсән јахшы олсун вәзијјәт,
Кәрәк горхутмасын сәни әзијјәт.

Инсансанса јери, әјилиб сәкмә,
Јалтаглыг ејләјиб һаһаг ган әкмә.

Елә хор баханы инсан санмајаг,
Халгыны сатаны адам анмајаг.

Хош үлфәт јарадыр сәмими сазиш,
Кәл белә тәдбири дүшүнмә аз иш.

Өзүнү зәни етсән халгынын гулу,
Адын сајылачаг һәмишә улу.

Һаһаг тора дүшсән додағы бүзмә,
Һагдан, әдаләтдән әлини үзмә.

Сән һәр нә тохусан, вәтәнә тоху,
Јурдсевән өлмәздир, тарихи оху.

Ким гәлбән севмирсә јурду, милләти,
Ахырда көрәчәк бөјүк илләти.

Вәтәни сатмагдыр ағыр чинајәт,
Беләсинә етмә күзәшт, инајәт.

Сатгыны, алчағы обадаг говаг,
«Мәнәм-мән» дејәнин бурнуну оваг.

Ел-обаны сатма тахылсан шишә,
Никбин ол дүшәндә ән чәтин ишә.

Демә гуршаг тутуб җыхарам шири,
Бачарыб данышма башындан ири.

Бачарсан көмәк ет, саташма ширә, *шилә*
Әкәр һүнәрин вар туташ шир илә.

Һәлә әбәс җерә кәл ахтарма нал,
Сонра тапмаг олар, әввәл аты ал.

Һеч кимдән сорушма, чобанла көрүш,
Гоҗ о, сәнә десин нечәдир өрүш.

Кери җанда дүшмән, өндә дәрин көл,
Үзмәҗи билмәсән өзүн җыхыл, өл.

Елә хәтәр җетәр, һаша, мин һаша,
Гоҗмаҗаг наданы һәддини аша.

Наһагдан өҗүнмә, чыхачаг хата,
Әкәр бачармырсан, һеч минмә ата.

Ағ оланын үстә кәл чәкмә гара,
Һаггы, һәгигәти һәмишә ара.

Гоҗ ахсын, курһакур ахырса чешмә,
Батыра биләрсән көзүнү ешмә.

Һүнәрин җохдурса меҗдандан чәкил,
Дизин әсәчәксә арадан әкил.

Бош җерә өзүнү еҗләмә ләлик,
Гырмысыз, мешәдә галмаҗыб әлик.

Елин зәһмәтиҗлә уҗалыб битки,
Ҙәһд еҗлә бичәндә олмасын итки.

Чалыш ел дәрдини һәмишә тән бөл,
Шәрәфдир, јолунда «өл!»—десә дә, өл.

Әввәл дәрман тапыб јараны бағла,
Сонра јаралынын үстүндә ағла.

Бачарыб дилини еҗләсән пилә,
Долана биләрсән лап илан илә.

Нејнирсән һавајы дөвләти, вары,
Өзүнә сәрвәт јығ гејрәти, ары.

Мәлһәм ол, ох олуб гәлбләрә батма,
Һеч вахт кола кириб күрәкдән атма.

Дилинә гадаг вур—көрмә бир бәла,
Ел ичиндә олсун гијмәтин ә'ла.

Һирсини чиловла, сәбрини тез бас,
Бу сөзү сырга ет, гулағындан ас.

Чулуну дәјишиб һаман, һаманды,
Она алданмајын бары, аманды!

Һарада ишләсән, дүшсән дә һара,
Һаггы, һәгигәти дәриндән ара.

Көзү гамашдырар ипәк, тирмә, шал,
Бачарыб, һәјатда елдән һикмәт ал.

Нә зај иш көр, нә дә вермә чәримә,
Нә пис иш тут, нә төһмәтдән әримә.

Нә jemә гарныны ағрыдан чачыг,
Нә дә неч бир кәсдән ејләмә ачыг.

Истәсән ишләсин дәјирман чархы,
Сујуну боллајыб низамла архы.

Һәјатда чалышыб истәјинә чат,
Јабыја күвәнмә, атын олсун ат.

Гәлбимиздән елә салаг јолаг биз,
Лазым кәлсә ел гурбаны олаг биз.

Вәтән кешијиндә дуруб јатмајаг,
Дүшмәнә һавајы күллә атмајаг.

Гары нәнә евдә олуб бир јумаг,
Хидмәт едәк, нијә ондан иш умаг?

Бу һәјатда газандығын ад—оғру!
Сус, дырнағын арасында а «доғру!»

Бәсдир даһа, кәл мәни сал аз ода,
Бәркимишәм, бәнзәјирәм та зода.

Күвән һарам сәрвәтинә аз әмин,
Чалыш олсун өз тохумун, өз зәмин.

Күјә кетмә, ағлын олсун аз әлил,
Едәчәкди бир күн сәни о зәлил.

Чыдыр мејданында мин өз атыны,
Нә биләрсән өзкә атын затыны?

Узаткинән өзкә габа аз әли,
Ахырда адыны гојарлар зәли.

Ешит мәни доғру јолу еј азан,
Олма өмрүн боју шәр, бөһтан јазан.

Истәмирсән сөјләјәсән «ај аман!»
Чалыш гој јолдашын олмасын јаман.

Чәтин күндә анчаг мәрдә әл, ачын,
Сарын гаршысында әјилмәз лачын.

Бир гапыја салсан әкәр он ачар,
Гыфылы ачылмаз, галарсан начар.

Бир из кәзиб наһаг дүшмә он изә,
Күлләнин јеринә ахтарма низә.

Һалал олан һеч унутмаз нәслини,
Һарамзада данар анчаг әслини.

Дүшмән чыхачагса јолунда раста,
Сән ону габагла, јеримә аста.

Көзләмә фалчынын һавајы рәмин,
Сән өз әмәлине чалыш ол әмин.

Әләмәјә ахтар әләк, шадара,
Нә етсән дә ,анчаг тәмиз ад ара.

Нәјинә лазымдыр учуз шөһрәт-шан,
Гору өз адыны һәр саат, һәр ан.

Аз дејил инсанын иши чәнкәли
Узаг ол, тапмасын сәни әнкәли.

Һәмишә көһләни сүрәк чапараг,
Муштулуг хәбәри елә апараг.

Әлимизә фүрсәт јетишсә һачан,
Чәтин дүјүнләри бачарыб ачаг.

һачаг

Јахшы бечәрилиб әлинлә зәмин,
Мәһсулу бол олар, ол буна әмин.

Диндирмә һарамла чиби зәнкини,
Доғру данышсан да әзәр әнкини.

Нејнирсән әлиндә зәргәләми сән,
Јазмаға арзула әр гәләми сән.

Һеч өјүнмә бәмдән чыханда зилә,
Енәрсән, һесаблаш јенә бәм илә.

Мејлин гојмагдырса сөзләринә зод,
Кәрәк үрәјиндә јандырасан од.

Һавадан һеч кимә кәл «бал» ичирмә,
Балы газанмаға голуну чирмә.

Дәрд чәкмәсин дејә гәлбләрә золаг,
Кәрәк әлбир олаг, мүбариз олаг.

Сеч дессәләр, мән демирәм бадам сеч,
Достлуг ејләмәјә чалыш адам сеч.

Көтүр-гој етмәмиш һәр сөздән һүркмә,
Горхуја синә кәр, јериндән үркмә.

Гәмли сһтирамла кечәр һәр һүзр;
Нә гәбаһәт етмә, нә истә үзр.

Чалыш һәјатда ол елә бир чапар,
Ел-обаја мүждә хәбәри апар.

Нэр нэ гэдэр истэсэк дэ чананы,
Ондан даһа үстүн тутаг ананы.

Арајырсан ити олан ох ара,
Саһиб олма о тикана, 'о хара.

Ағыз вермэ сэрхош олуб ичэнэ,
Зэвзэјэр, јорулмаз ондакы чэнэ.

Оба дөнэр сәни силән чалғыја,
Кәл даданма һарам, мүфтә алғыја.

Сәрин сују, о бардағы ач ичәк,
Чешмә үстән кәлән о күл, а чичәк.

Таны дурушундан; көзүндән тоху,
Ачын әһвалыны үзүндән оху.

Нә чөлә һөрән ол, нә дә тор тоху,
Бачарыб һәјатда гәлбләри оху.

Көзлә, пахыл сәнә гара јахмасын,
Алнындан хәчаләт тәри ахмасын.

Сән, еј үрәји даш, үзү дөләмә,
Бәсдир, башымыза кәл од әләмә.

Сиррини сөјләмә ағзы дешијә,
Үрәкдә кизләтмәз, јајар ешијә.

Олма һарам мала, олма дадамал,
Чалыш сәнә олсун тәмиз ад амал.

Көлкәдә чүрүјәр, галмаз бир әсәр,
Күнәш олан јерә апар гахы сәр.

Нәр сөзүн башында бачар демә зад,
Әввәлдән зәнкинди дилимиздә ад.

Ихтијар чағында вермә зилләти,
Өзүн дә көрәрсән бир күн илләти.

МӘНЗУМ ИДИОМЛАР

Навашунас

Навашунас гузғун кими
Леш үстүндән лешә кедәр.
Јек атандан үз дөндәриб,
Тез әкилиб шешә кедәр.

Јалтағын адәти

Јалтаға адәтдир гујруг буламаг,
Ара гызышдырыб, мејдан суламаг.

Ағчијәр

Ағчијәр өзүнү дөрдбөјрәк санар,
Дүшүнмәз дәвәдән бөјүк фил дә вар.

Тамаһ

Тамаһы гылынчдан кәсәрли олан,
Өз башыны јарыб ахыдачаг ган.

Гуру инад

Гуру инад едән дүшүб тәһәрә,
Әлинин далыны гојачаг јерә.

Ел көзү

Сөјлә, ел көзү тәк тәрәзи һаны,
Һәм јахшыны чәкә, һәм дә јаманы.

Јаман дәрд

Јолу азыб елин көзүндән дүшмәк
Дәрдин јаманыдыр, јохдур буна шәкк.

Ағзыјыртыг

Өзкәнин сөзүнү овчуна гојан,
Ағзыјыртыг сатар сәни дә, инан!

Сөзүн ганады

Ағзыны бош гојма, дәрд јанына бах,
Сөзүн ганады вар дедин, учачаг.

Дил

Дилинә гадаг вер, ону сахла кип,
Һәр сөзүн башына чалыш салма ип.

Сәрһәд

Чиловуну бәрк тут, чох баш апарма,
Сөзүнә сәрһәд гој, шитинә варма.

Ев вә гоншу

Ев алма, гоншу ал,—дизинә дөјмә,
Сонра чана дојуб өзүнә сөјмә.

Ачы вә ширин

Һәгигәт ачыдыр чәлә кәсәнә,
Гәлбин ағса ону ширин јесәнә?

Күл вә тикан

Тикан олуб батма, чалыш һәмишә
Күлә дән, гој сәни тахсынлар дөшә.

Тикан

Дүшдү этлэ дырнағын
Арасына бир тикан.
Һәр икиси көйнәди,
О чәкилән вахтачан.

Мәсләһәтлilдөн

Иш көрмәздән әввәл үрәкләрә гон,
Унутма, кен олар мәсләһәтлil дон.

Сучлу

Сән ағачы көтүр, ел демиш буну:
Алабајдаг едәр сучлу, сучуну.

Көтүр-гој

Чајы тулланмамыш ејлә көтүр-гој,
Әввәл довшаны тут, сонра ону сој.

Дүз сөз вә бөһтан

Дүз даныш, башына гызыл алыб кәз,
Бөһтан ајаг тутар, јеријә билмәз.

Ағрымаз баш

Ағрымаз башына кәл буз бағлама,
Ахырда алтыны чәкиб ағлама.

Инанма

Кир үрәји долан, көзә инанма,
Јағлы дилә, ширин сөзә инанма.

Арзулама

Јерә сәпиб ачы тәрә,
Сонра ондан нар дәрмәји
Арзулама наһаг јерә.

Чәтин җајда

Јүз өлч, бир дәфә бич, беләди җајда
Ох јајындан чыхды—чәтин җајыда.

Көзүкөлкәли

Бојнуна минмишди онун бир дәли,
Дүш дејә билмирди көзүкөлкәли.

Бар ағачы

Бар кәтирән ағач «мәнәм-мән» чағы,
Башыны һәмишә тутар ашағы.

Ағачын гурду

Әлдә беш бармагдыр бу халг мәсәли:
Ағачы ичиндән гурд јејәр, бәли.

Ағзы јанан

Сүддән ағзы јанан ғышын сәрт чағы,
Үфләјә-үфләјә ичәр гатығы.

Ала гојун

Сүрүдән ајрылан ала гојуну,
Гурд јејиб башына ачар ојуну.

Олар

Өзкәдә гыл сечән көздә тир олар,
Хәлвәт јердә пишик дөнүб шир олар.

Даиш

Бир хаинин дашыны
О, дөшүнә дөјәрди.
Ондан көрдү хәјанәт,
Дашын јери көјәрди.

Хаин ағармаз

Аталар дүз демиш «хаин ағармаз»,
Гәлбдән гара олар, чәнәсиндән саз,
Хиртдәкдән јухары данышар сөзү,
Елин севинчини көтүрмәз көзү.

Сатгын

Хорузун гујруғу дәјәндә көзә,
Сатгын сарысыны удуб, фал гулар.
Көрдү ки, бузову чыхачаг үзә,
Јерини иситмәз, баш-ајаг вурар.

Ип

Истәмәсән ағыр төһмәти елдән,
Онда чалыш вермә ипини әлдән.

Әмәк итирән

Ипә-сапа јатмаз әмәк итирән
Башы даша дәјсә нә едәр көрән?!

Фүрсәт

Фүрсәти фөвт етмә—сөзүн гысасы:
Сонракы ағылын олмаз фәјдасы.

Ағзы жава

Ағыллы гошулмаз ағзы жаваја,
Зијан вармы көпәк хүрсә наваја?

Әл вә дил

Белә гајда вар:
Әл узун олдугча—
Дил көдәк олар.

Әтәк

О, алчагдан әкәрди,
Ҡамыја дил төкәрди.
Инди сығмыр дәрисинә.
—Нә дәјишиб о әфәли?
—Бөјүкләрин әтәјинә
Чатыб әли.

Әлин дүјүнү

Әлин дүјүнүнү дишинә салма,
Сонра бәрк ајагда пешиман олма.

Ҡамам сују

Ҡамам сују илә дост тутмағы ат,
Әлин узундурса чибинә узат.

Хәсис

Дашса да сел кими дөвләти-вары,
Хәсисин овчундан төкүлмәз дары.

Намәрд

Намәрд өз јүкүнү јығса тәпәјә,
Достуну сатачаг гара гәпијә.

Ипи ғырыг

Јахшы таны ипи ғырыг оланы,
Кен күнүндө кәлиб көзө кирәчәк.
Дәриси кенәлсә, јохдур јаланы,
Дар күндө көзүнә күл үфүрәчәк.

Ары јувасы

Ары јувасына нә чөпү сохма,
Нә дә сәни санчса һејрәтлә бахма.

Јолсуз

Јолсузун күркүнә дүшәндә бирә,
Өз-өзүнә дөнүб гајыдар зирә.

Әр вә хәр

Әр киши миннәтли чөрәкдән безәр,
Хәр киши гарныны отарыб кәзәр.

Бадалаг

Гурма, јохдур бадалағын ахыры,
Ким нә етсә ачылачаг пахыры.

Ара вуран

О, ара вурмагда дәридән чыхды.
Ахырда өзүнүн евини јыхды.

Тик, ғырма

Бир гәлби тикмәјә јохса һүнәрин,
Ону ғырыб дәрдин ејләмә дәрин.

Арсыз

Һа башыны сындыр, һа өзүнү јор
Арсыз олмајачаг ајыбына кор.

Гургу

Баш тутмады онун гурдуғу гурғу,
Гапы арасында галды гујруғу.

Чалә вә тәлә

Чалышды өзкәни салсын чәләјә,
Ахырда о, өзү дүшдү тәләјә.

Учуз шөһрәт

Зәһмәтлә ад газан варса чүр'әтин,
Өмрү көдәк олар учуз шөһрәтин.

Ловға

Бош тә'рифдән ловға һәмишә шишәр.
Көпү алынанда һәддинә дүшәр.

Һәддини ашан

Һәддини ашанын дардыр үрәји,
Дизинин үстәдир онун чөрәји.

Дикбаш

Башы голтуғ көрсә буна јохдур шәкк
Дикбаш гулағыјла тај көтүрәчәк.

Доғанаг вә өркән

Дүнјадан әлини үзмә сағ икән,
Бир күн доғанагдан кечәчәк өркән.

Көп

Ким чох шишиб, она дәјмәјиб төрпү
Кечи-тези бир күн јатачаг көпү.

Һөрмәт вә төһмәт

Һечдир, бел бағлама сән әбәс јерә—
Чомағын зоруна едилән һөрмәт.
Хошдур, әлдән чыхан хәтаја көрә
Көзүнүн ичинә дејилән төһмәт.

Соған јемисәнми?

Соған јемисәнми? Дејирсән: хејр!
Онда нә сәбәбә ичин көјнәјир.

Адам вар...

Адам вар гәлбинә сөз тез тохунур,
Адам вар үрәји чәтин охунур.
Адам вар көрмүшәм әлдән итидир,
Адам вар көрмүшәм дилдән итидир.
Адам вар гәлбдән од, башдан сојугдур.
Адам вар говрулур, дашдан сојугдур.

Нәр дејил

Чәлә гуруб тутан һүнәрвәр дејил,
Копла асыб-кәсән шири-нәр дејил.

Аш вә баш

Гәлбиачыг—достун ашыны јејәр,
Гәлбигара—достун башыны јејәр.

Дост вә дүшмән

Бәд ајагда агил дүшмән јахшыдыр.
Надан доста бел бағлајан нашыдыр.

Агил вә ахмаз

Агил һәр тәрәфә су кими ахмаз,
Сечиб доғру јолу—ону едәр гәт.

Чалсалар, ағына-бозуна бахмаз—
Ојнар һәр һаваја јункүлхасијјәт.

Дост

Достун варса ону дар күндә сына,
Јаман дост әкилиб кәлмәз јахына.
Јахшы достун дашса әлиндә јағы
Чатар һарајына ишин бәд чағы.

Әт вә пишик

Әтә чатмајанда пишијин ағзы
Мијов-мијов едәр јүз дэфә, азы.

ҺӘЈАТ ҺӘГИГӘТЛӘРИ

ҮРӘЈИМӘ ТОХУЈУРАМ

Вәтән, сәнин
Һәр гарышын бир китабдыр—
Мин һәвәслә охујурам.
Сәтирләри зәрли сапдыр,
Үрәјимә тохујурам.

ЧАЈЛАГ ДАШЫ

Кәлин сиз дә бу сөзүмә
олун шәрик,
Бир симасыз көрән кими
чинләнирик.
Сөјләјирик, галајланыб
өртүлүбдү,
Башы чохдан голтуглара
дүртүлүбдү,
Үзү чајлаг дашы кими

сүртүлүбдү.
Мөкөр жазыг дейилми неч
чајлаг дашы,
Сүртүк үзлө ону гојаг
биз јанашы?
Чајлаг дашы ел-обаја
көрөк олур,
Нөрүлөндө дивар, насар,
дирөк олур,
Јарашыглы, көзөхшајан
бөзөк олур.
Фөһләсинә, устасына
чөрөк олур,
Сүфрәсиндө дадлы-тамлы
хөрөк олур.
Сүртүк үзүн саһибкары
төлхөк олур.
Лөкө јахан, баш кичөлдөн
тирјөк олур.
Јаманлығын мејданында
зирөк олур.
Беләләри анчаг үздөн
мөлөк олур,
Әмөлиндөн фитнә-фөсад,
көлөк олур.
Сыртыг үзлөр үрөк дәрди,
гәлб төлашы!
Ел-обаја көрөк олан
чајлаг дашы—
Сүртүк үзлө нијә олсун
мүгајисә?!
Бу барәдә неч етмәјөк
мүбаһисә.

ДЭВЭНИН ГИJMЭТИ

(Халг мисалы)

Огул атасына кэлиб сөjlэди:
—Дэвэнин гиjmэти бирчэ гэпикди.
Пул вер, алым—деjэ миннэт еjlэди,
Тез көзүнү онун агзына дикди.

Белэ чаваб верди ата огуна:
—Елэсэ, гэпиjэ jохдур күманым.
Вахтында аларыг, эмин ол буна,
Кет, мөндөн инчимэ диним-иманым.

Бир күн огул гэмли гаjытды евэ,
Гыврыла-гыврыла ичини jеди.
Сөjlэди:—Гызыла сатылыр дэвэ,
Ата саjыб верди, ал кэтир,—деди.

ГАЗАНЧ ГУДУРАНДА...

Тамаһын дүнјада' инсандыр ову,
Мөһкәм чэкилмэсэ кери чилову,
Шаһ дамара кечэр ити тилову.
Бах, бу мүдриг сөзү аталар деjиб:
Газанч гудуранда маjаны jejиб.

Инсан вар богазы олса да чох дар,
Тамаһына галса дүнjаны удар.
Лэjагэт сөзүнү тамам унудар,
Белэси неч нэji санмаjыб' еjиб,
Газанч гудуранда маjаны jejиб.

Де наны тамаһдан горхулу бэла?!
Гоj неч кэс олмасын она мүбтэла.

Инсаны чох салыб көрүнмәз һала
Башы дашдан-даша, гајаја дәжиб,
Газанч гудуранда мајаны јежиб.

Тамаһдыр инсанын бөјүк күнаһы,
Тамаһдыр гәлбләрин наләси, аһы.
Тамаһы тахтындан салыбдыр шаһы.
Гырмызы јеринә зил гара кејиб,
Газанч гудуранда мајаны јежиб.

Иштаһ бөјүдүкчә—хар олар инсан,
Тамаһ совландыгча—коралар инсан,
Көзү баха-баха кор олар инсан.
Тамаһлы һәмишә дүз иши әжиб,
Газанч гудуранда мајаны јежиб.

Тамаһдан әждаһа, чин горха биләр,
Шир ону көрәндә карыха биләр.
Тамаһ јумуртадан јун гырха биләр,
Һамы әлдән чыхыб, јери көјнәжиб,
Газанч гудуранда мајаны јежиб.

БАЛЫГ БИЛМӘСӘ ДӘ...

Писләрин пислији өзүнә галар,
Гәлбин хәбислији өзүнә галар.
Јаманы, јаманлыг көзүнә галар,
Сән јахшылыг ејлә, бир күн кәләчәк,
Балыг билмәсә дә, халыг биләчәк.

Олуб дуру чешмә чыхаран кәнкан,
Гәлбини хејирхаһ ишә ет мөкан.
Батмаға һәмишә тапылыр тикан,
Сән битир солмаз күл, әтирли чичәк,
Балыг билмәсә дә, халыг биләчәк.

«Вәтән! Вәтән!» дејән сахтакар да вар
«Чаным гурбан!» дејән дөнүк јар да г *вар*
Халга сојуг бахан гәлби гар да вар,
Билмәјән билмәсин, ел тәсиби чәк,
Балыг билмәсә дә, халыг биләчәк.

Тапа биләр һәр бир инсаны гәза,
Үрәј од салар күнаһсыз чәза.
Бачарыб гојма мәрд кетсин күдаза,
Һагсыз јыхылана гачыб ол көмәк,
Балыг билмәсә дә, халыг биләчәк.

Елин әмәјини сөкән јох дејил,
Ишыглы көзләри төкән јох дејил,
Көзү габағына чәкән јох дејил,
Сән халгын јолунда бәла көр нејнәк,
Балыг билмәсә дә, халыг биләчәк.

ГОЈ ОТУРАГ ЈЕРИМИЗДӘ

Намәрдә мәрд дејириксә,
Көрән кими өјүрүксә,
Гарасынча сөјүрүксә,
Демә кир вар дизимиздә,
Гој отураг јеримиздә.

Јалан дәбә дүшән јердә,
Гуру рәгәм шишән јердә,
Наһаг олуб адәткәрдә—
Демә гијмәт галар сөздә,
Гој отураг јеримиздә.

Әјри—рәис сечиләндә,
Вичдан—гәлбдән әкиләндә,
Көзә—пәрдә чәкиләндә,

Сајылачаг—демә дүз дә,
Гој отураг јеримиздә.

Намус пула гатылырса,
Вәзифәјә сатылырса,
Гејрәт чөлә атылырса,
Демә һәја галар үздә,
Гој отураг јеримиздә.

Јашајан вар—өлә-өлә,
Ағлајан вар—күлә-күлә.
Әжилән вар—билә-билә,
Вајсынырыг анчаг үздә,
Гој отураг јеримиздә.

Бир дүшүнүб јахшы-јахшы,
Олуб һаггын силаһдашы,
Чыхмырыгса шәрә гаршы,
Чүр'әт јохса биримиздә,
Гој отураг јеримиздә.

ЕЛ АТАН ДАШЫ...

Јердән көтүрүлүб ән ағыр гаја,
Чилов вурулубду ән чошгун чаја.
Чәһди әбәс олуб кедибдир заја,
Буну анламајыб һәјатда нашы—
Галдыран олмајыб ел атан дашы.

Шәһәрләри шума дөндәрән олуб,
Гајалары гума дөндәрән олуб,
Сәрт полады мума дөндәрән олуб.
«Мәнәм!»—дејәнләрин артыб тәләшы,
Галдыран олмајыб ел атан дашы.

Вәд олуб гызылла жүз долу кисә,
Гузгунлар бош јерә дүшүбдү бәһсә.
Бајгушлар севиниб вериб сәс-сәсә,
Әждаһа әл атыб әзилиб башы,
Галдыран олмајыб ел атан дашы.

Сону коралыбды кәшәкәсләрин,
Бош јерә голтуғу шишән кәсләрин.
Халгын нәзәриндән дүшән кәсләрин,
Фәнди баш тутмајыб бишибдир ашы,
Галдыран олмајыб ел атан дашы.

Курулдајыб долу кими јағанлар,
Дилиндән гујруглу јалан доғанлар,
Әмчәк әвәзинә, әмәк сағанлар—
Јерсиз чыхыр бу шаһ кәлама гаршы,
Галдыран олмајыб ел атан дашы.

ИЗИ ГАЛМАДЫ

Хәбәри галмады гары нәнәнин,
Чыхды илдызындан сапы ијнәнин.
Гары санчды ону галмады изи,
Башымда чулғады хәјал дәнизи...
Бунун кими халгдан ајрылан һәр кәс
Һәјатда фәјдалы из гоја билмәз.

АНА БОРЧУ

Ана борчуна лајиг
Вармы дүнја не'мәти?
Малла, пулла өдәнмәз
Аналарын зәһмәти.

Аналарын анасы
Чох дежилиб вэтэнэ.
Алгыш онун дар күнү
Һараына јетэнэ!

Мин-мин огул чаныны
Вэтэнэ гыјды кетди.
Һејкәлини өзүнә
Гәлбләрде гојду кетди.

Јашадыгча нәсилләр
Унутмасын гој буну:
Анчаг белә огуллар
Вериб ана борчуну.

КИМ, КИМИН КӨЛКӘСИНДӘ...

Ијнә басмаға јер јох, долуду ичлас залы,
Мүдир дартыб өзүнү, отурубду эдалы.
Хитабәт күрсүсүнү бири кечирди әлә,
Һәдсиз тә'риф јағдырыб, сөзү гуртарды белә:
—Өмрү боју мүдирин бу нөврағы солмасын,
Көлкәси елимизин үстән әксик олмасын.
Бир гоча да сөз алыб һирслә галхды ајаға,
Көзләр она дикилди, һеч чыхмады габаға.
Деди:—Гој һамы билсин сөзүнүн сәрһәддини,
Јасты-јасты данышыб ашмасын өз һәддини!
Отуранлар олмаса, мүдир олмаз ај тоба!
Бу мүдир олмаса да, һәмишә вар ел-оба.
Бир мәғрурлуғ јаранды гочанын кур сәсиндә,
Деди:—Көрүн јашајыр ким, кимин көлкәсиндә.

ЈАЛТАГЛЫҒЫН ИФРАТЫ

Ҳарыновун кејфи ачылсын дејә,
Бир кун кедиб гармаг саллады чаја.
Јалтаглар әлини галдырыб көјә,
Дедиләр:—Пешманчылыг вермә, худаја.

Бирчә ов кәлмәди тилова јахын,
Ҳарынов һирсләнди, дәјишди тәби.
Дәмтутаны динди:—Сиз ишә бахын!
Шүтүјән балыға тутду гәзәби.

Сөјләди:—Әлимә дүшсәјди наггал,
Валлаһи ганыны соруб ичәрдим!
Мән онун јеринә олсајдым, дәрһал
Атылыб гармаға өзүм дүшәрдим.

кетәрдим

ҺӘГИГИ КҮЗКҮ

Күзкү габағында бир сифәти ағ,
Өзүнә «гәһирсиз сәнәм»—дејәрди.
«Бу елин пәрисы өзүмәм анчаг,
Көзәлләр көзәли мәнәм»—дејәрди.

Бәзәји, дүзәји, назы гәмзәси,
Чохлу бејнигана тә'сир ејләди.
Иланы јувадан чыхаран сәси,
Јүзүнү товлајыб әсир ејләди.

Аләмин гәлбдән јох, үздән көзәли
Кәзиб бәјәнмәли, һамыны атды.
Ахырда һәр јердән үзүлдү әли,
Олса-олса күчү көзүнә чатды.

Сонракы ағыл да олду бир үзкү,
Инди бахан дејир нә күлмелидир.
Билмәди һәгиги көстәрән күзкү
Дүнјада инсанын өз әмелидир.

ДОДАГДӘЈМӘЗ ГӘЗӘЛЛӘР

ЈАДА САЛ

Еј јар, хәстә ашигини әһдә садиг гал, јада сал,
Ја кәл дирилт, ја гәсд ејлә—ширин чаны ал,
јада сал.
Ајрылығын дәрди ағыр, чәтин сығар ағ кағыза,
Сәадәтлә кечән чағы хәјаллара дал, јада сал.
Кәздик сәрин' јајлағлары, кечәнләри
хатырласан,
Селли дәрә, јелли кәдик, чичәкли кәз, јал
јада сал.
Ешг дејилән инчә лалә, тәр нәркиздән тәрди
һәр ан,
Ешгә гара јаханлары илан тәки чал, јада сал.
Дәрдли ашиг, јана-јана чәкирсән јар
һәсрәтини,
Һәрдән диндир телли сазы, «Сары тел»и чал,
јада сал.
Дәлидағ, сән илгары хас, дәрдә јанан чан
аланы,
Дилдә шәкәр, синдә нар, ал јанагда хал
јада сал.

ДЕ

Сатгын сәни тәһрик едәр,—јери аға гара де,
Гарталлардан аралы кәз, ке дәрдини сара де.

Дар ајагда агил кедәр агилләрин јанына,
Наданлара нә һеч алдан, нә дәрди ара де.
Ел сиррини кизли сахла, кәл нә даныш, нә дәрди,
дин,

Десәләр дәр чан шириндир,—даһа кәлдин
зара, де.

Сирр ачанын ишдир һәркан, галса зәррә
гејрәти,

Јыхылсын ел ајағына, чәкилсә дәр дара де.
Гатилләрин гаршысында алчалан кәс јасардыр,
Архалансан анчаг халга, инан, кәләр кара де.
Тел титрәсин—дилә кәлсин, һарај салсын һәр
јана,

Гач дәрдини, ач дәрдини саз ешитсин, тара де.
Нијә кәрәк јад јерләрдә ахтарасан әлачы,
Дәлидағ, сән кет дәрдини елә даныш, јара де.

ЕЈЛӘЈӘР

Илгар һечә чыхан јердә дәрдли ашиг дад
ејләјәр,

Синәсиндә атәш јанар, кечәнләри јад ејләјәр.
Әли калан әр ахтаран, һәјат дејил,
зәр ахтаран,

Ил әһдинә ан ичиндә хәтт чәкәр—һеч зад
ејләјәр.

Аралыға тикан әкәр, хәјанәтлә һасар чәкәр,
Сәдагәтә рәснә јахар, һәр нә етсә јад ејләјәр.
Садиг галса илгарына, садиг галса әһдинә
јар,

Чаны дилдән «чан-чан» десә ашигини шад
ејләјәр.

Дәлидаға, ал јанаглы, гара нијјәт нәјә кәрәк,
Әһдә садиг, ајдан ары чан аланы ад ејләјәр.

НИЈЈЭТИ

Није инсан јашадајды һәр диләји, һәр нијјәти,
Синәсинин алтдан кәрәк рәдд едәјди шәр
нијјәти.

Нәзәр јетир сән һәјатын гејли-галлы
кәрдишинә
Нечә-нечә инсанлары јыхды атдан зәр нијјәти.

Инсан хилас ејләјәјди нијләләрдән јахасыны,
Јаранајды синәләрдә ширин диләк, нәр
нијјәти.

Һәр инсаны чатдыранды ләјагәтли ада, сана,
Халга, ана дијарына алнындакы тәр нијјәти.

Еј Дәлидағ, чаны дилдән јан халгына,
дијарына,
Ел ичиндә чалыш һәр ан сән ара, кәз
әр нијјәти.

АҒЛАЈАР

Гартал дағдан араланса кәклик јанар,
чил ағлајар,
Јал титрәјәр, синә әсәр, гаја јанар,
тил ағлајар.

Ана дијар һәсрәт галса ганад ачан шаһининә,
Гара дашлар дилә кәләр, кәдикләрдә
јел ағлајар.

Халга, елә чаны јанан шәр әлиндән дад ејләсә,
Әршдән јерә лејсан ахар, дәрәләрдә
сел ағлајар

Ел икиди итсә елдән, ашыг сазы диллэндирсә
Телләр чана јангы салар, налә чәкәр

зил аглајар.

«Ана дијар» дејә-дејә ширин чаны гыјан кәсә,
Ады галар ел ичиндә,—синә јанар,

дил аглајар.

Сатгын сатар, ара гатар, тале јатар,
гатил атар.

Даг сызылдар, јер инилдәр—Дәлидаға
ел аглајар.

ЧАРӘСИ НӘ?

Гајдасыдыр, тикан кирәр әтлә дырнаг
арасына,
Һәр кечән ан чөһд ејләјәр ара дәјә, ара сына.

Алчаг инсан тикан тәки кизли кирәр аралыға,
Һеј чалышар јахшыларын'рәхнә јахсын
сырасына.

Дәрисиндән чыханадәк икидләри ләкәләјәр,
Хәнчәр чәкәр инсанларын сызылдајан
јарасына.

Шәр әлиндән хилас едәк елә зилләт чәкәнләри,
Нијә дејәк даг чәкилди синәсинин һарасына?

Дәлидағын һарајына сиз јетишин әзиз елләр,
Тез дејиниз нәдир әлач, наһаг ганын
чарәси нә?

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Вәфалы, сәфалы, чәфалы дағлар (өн сөз)	3
<i>Дөрөлүкләр</i>	
Чинаслы дөрдлүкләр	26
Төрәмә дөрдлүкләр	31
<i>Сәккизликләр</i>	
Чинаслы сәккизликләр	79
<i>Баятылар</i>	
Чинаслы баятылар	86
Яр ешги, чанан ешги	113
Төрәмә баятылар	130
<i>Гошмалар</i>	
Төрәмә гошмалар	153
Додагдәймәз төрәмә гошмалар	157
Додагдәймәз гошмалар	158
<i>Кәрајлылар</i>	
Додагдәймәз саллама кәрајлылар	169
<i>Тәчнисләр</i>	
Төрәмә мәснәвиләр	181
Мәнзум идиомлар	218
Һәјат һәгигәтләри	228
Додагдојмәз гәзәлләр	237

Нәшријјат директору *Ф. Мәликов*.

Мәтбәә директору *Ә. Вәлијев*

Рәссамы *Н. Әләкбаров*.

Бәдии редактору *А. Әләкбаров*.

Техники редактору *К. Бәширова*.

Корректорлары *З. Гафарлы, М. Ләзкијев*

ИБ № 3348.

Јығылмаға верилмиш 26.07. 1990-чы ил. Чапа имзаланмыш 11 11.

1990-чы ил. Қағыз форматы 70×90¹/₃₂. Мәтбәә қағызы № 1.

Шрифтин гарнитурa әдәби Јүксәк чап үсулу илә. Шәрти ч.в.

8,77 Учот нәшр вәрәғи 9 0. Тиражы 5.000. Сифариш № 316

Гижмәти 1 ман. 50 гәп.

Азәрбајҹан ССР Дөвләт Мәтбуат комитәси.

«Јазычы» нәшријјаты, 370005. Бақы. Натәван меданы, 1.

«Гызыл Шәрг» мәтбәәси.

370000, Бақы, Гәзи Асланов күчәси, 80.

Enstîtuya Kurdî ya Qefqasyayê

Web:

<https://www.ensiklopediyakurdi.com/>

Tel.:

+7 918 073 48 79

